

This PDF you are browsing now is a digitized copy of rare books and manuscripts from the Jnanayogi Dr. Shrikant Jichkar Knowledge Resource Center Library located in Kavikulaguru Kalidas Sanskrit University Ramtek, Maharashtra.

KKSU University (1997- Present) in Ramtek, Maharashtra is an institution dedicated to the advanced learning of Sanskrit.
The University Collection is offered freely to the Community of Scholars with the intent to promote Sanskrit Learning.

Website
<https://kksu.co.in/>

Digitization was executed by NMM

<https://www.namami.gov.in/>

Sincerely,

Prof. Shrinivasa Varkhedi
Hon'ble Vice-Chancellor

Dr. Deepak Kapade
Librarian

Digital Uploaded by eGangotri Digital Preservation Trust, New Delhi
<https://egangotri.wordpress.com/>

शिर्षक	ग्रंथकार	विषय	विस्तार (पूर्ण/ अपूर्ण)	टिकाकार	आकार	पृष्ठे	लिपी	सामग्री	Lines per page	Letters per line	Condition & age (शके/विक्रम संवत्)	Additional Particulars / Remark
अथ ब्रह्मसूत्रम्	निबन्धक	संन्यास	पूर्ण		२/७	७७	संस्कृत देवनागरी	कागद	०७	२७		

M- 3062

m. 3062

अथसप्तमाष्टकप्रारंभः॥

सं. ७

१

श्रीगणेशायनमः॥ ॥ ॐ म॥ प्रण इदो महेतन ऊर्मि न विभ्रद र्षसि॥ अभिदेवां अयास्व
॥ मती जुष्टो धिया हितः सोमो हि ने परीवति॥ विप्रस्य धारया कविः॥ अयं देवेषु जागृ विः सु
त एति प विन्न आ॥ सोमो याति विवर्षणिः॥ सनः पवस्व वाज युश्र्व काणश्चा रुम ध्वनं॥ व
हिष्मां आविवा सति॥ सनो भगा यवी यवे विप्रवीरः सदा वृधः॥ सोमो देवेषा यमत्॥ स
नो अयव सुतये क्रतु विद्वा तु विन्नमः॥ वाजं नेषि श्रवो ब्रह्म॥ १॥ सपवस्व मदाय कं नृ च
क्षा देव वीतये॥ इन्द्र विं द्रा य पीतये॥ सनो अर्षा मिदू स्य रं त्र मिं द्रा य तो श से॥ देवां त्स खिभ्य
आवरं॥ उत त्वाम रुणं वयं गो मि रं नु ज्मो मदाय कं॥ विनो रये दु रो वृ धि॥ अस्वृष वि
न्नम क्रमी द्रा जी धुर न या म नि॥ इंदु देवेषु पत्यते॥ सनी सखा यो अस्व र न ने क्री लं त म
स विं॥ इंदुं ना वा अ नू ष त॥ तथा पवस्व धारया य पीतो विवक्ष सो इंदो स्तो त्रे सु वी र्यं॥ २॥

या

राम०

१

असुगं देववीतये सासः कल्यादव ॥ क्षरंतः पर्वतावधः ॥ परिष्कृतासद्वंद्वो यो वैवपि
 आवती ॥ वायुं सोमा असुक्षत ॥ एते सोमा सद्वंद्वः प्रयसंतश्च सुताः ॥ इंद्वद्वंति कम
 मिः ॥ आधावतासुहस्रः शुक्रागृभृणीतमंथिना ॥ गोभिः श्रीणीतमत्सरं ॥ सयवस्वधनंज
 यप्रयंताशधसोमद्वः ॥ असुभ्यं सोमगातुवित् ॥ एतं मजंति मज्यं पवमानं दृशक्षिपः ॥
 द्वायमसु रंमद्वं ॥ ३ ॥ अया सोमः सुकृत्योमद्वं श्वेद्वभ्यवद्वं ॥ मंदान उद्वपायते ॥ त
 तानीद्वस्य कर्त्तवितंतेद्वसुतद्वं ॥ क्रुणा च धृषुश्चयते ॥ आत्सोमद्वंद्विओरसोवज्रः
 सहस्रसाधुवत् ॥ उक्त्वं यद्वस्य जायते ॥ स्वयंकविर्विधर्तृरिविप्राय रत्नमिच्छति ॥ यदी
 ममृज्यते धियः ॥ सिषासत्तूरयीणां वाजे धर्वतामिव ॥ भरेषु जिगुषामसि ॥ ४ ॥ तं
 त्वानृमणानि विभ्रतं सधस्तेषु महोदिवः ॥ चारुं सुकृत्ययेमद्वं ॥ संवृत्त धृषुमु

सं. ७

२

महामहिमं तं महं ॥ शतं पुरो रुरुक्षणि ॥ अतस्त्वारयिमभिरजानं सुक्रतो दिवः ॥ सुपर्णे
अव्यथिर्भरत ॥ विश्वस्मादस्वर्दशे साधारणं रजस्तरो ॥ गोयामृतस्य विभरत ॥ आधाहि
नानद्रियं न्यायो महित्वमानशो ॥ अभिष्टिकुट्टिचर्षणिः ॥ ५ ॥ पवस्व वृषिमा सुनोपा
मूर्तिं दिवस्य रि ॥ अयक्ष्मा वृहती रिषः ॥ तया पवस्व धारया यया गावद्वा गमन् ॥ जन्या
स उपनो गृहं ॥ घृतं पवस्व धारया यज्ञे सुदेव वीतमः ॥ अस्मभ्यं वृषिमा पव ॥ स न ऊर्जे
मं १ व्ययं पवित्रं धाव धारया ॥ देवा सः शृण्वन् हि कं ॥ पवमानो असिष्यद्द्रक्षं स्य
जं घनत् ॥ प्रत्नवद्गोवयन्नुवः ॥ ६ ॥ उत्तं शुष्मा सईरते सिंधोरुमोरिव सुनः ॥ वा ए स्य
नो द्या पविं ॥ प्रसवेत उदीरते ति स्रोवा नो मख सुवः ॥ यद्व्य एषि सान वि ॥ अमो वा
रे परि प्रियं हरिं हि न्वं स द्विभिः ॥ पवमानं मधुश्रुतं ॥ आपवस्व महिं तम पवित्रं धारया

एम

२

इं

कवे॥ अर्कस्य योनिमा सरं॥ सपवस्वमदिनमगोभिरंजानो अकुभिः॥ दिविंशाय पीतये॥
७॥ अध्वर्यो अद्रिभिः सुतं सोमं पवित्र आसृज॥ पुनीदां होय पातवे॥ दिवः पीयूषमुत्त
मं सोममिंद्राय वज्रिणे॥ सुनौता मधुमत्तमं॥ तव त्वदंशो अंधसो देवामधो व्यश्रते॥ प
वमानस्य मरुतः॥ तं हि सोमवर्द्धयन्सुतो मदाय भर्णये॥ वृषन्सोतारमृतये॥ अभ्यर्ष
विचक्षणपवित्रं धारया सुतः॥ अभिवाजमुत्तश्रवः॥ ८॥ परिचुक्षः स्रनद्रयिर्भरदूजं
नो अंधसा॥ सुवानो अर्षपवित्र आ॥ तव प्रलेभिरध्वभिरव्योवारि परिप्रियः॥ सहस्रधा
रो यातना॥ वरुर्नयस्तमी खये रो न दानमी खय॥ वधैर्वधस्तवी खय॥ निशुष्कमिंदवेष्वां
पुरुदूतजनानां॥ यो अस्मां आदिदेशति॥ शतं न दं द्रुतिभिः सह संवाशुचीनां पवस्वमं
हयद्रयिः॥ ९॥ उत्तेशुष्का सो अस्मूरक्षो मिंदंतो अद्रिवः॥ नुदस्वया परिस्पृधः॥ अया

सं. ७

३

निजघ्निरोजसारथसंगे धनेहिते॥ स्तवाअविभ्युषादस्यत्रतानिनाधषेपवमा
नस्यदूच्या॥ रुजयस्त्रासतन्यति॥ तंहिनंतिमदृक्तंहरिनदीषुवाजिनं॥ इंदुमिंद्रायम
सुरं॥ १०॥ अस्यप्रत्नामनुकृतंशुक्रंदुदुहेअद्वयः॥ पयःसहस्रसामृषिं॥ अयंसूर्यइवो
पदगयंसुरंसिधावति॥ सप्तप्रवसआदिवं॥ अयंविश्वानितिष्ठतिपुनानोभुवनोप
रि॥ सोमोदेवोनसूर्यः॥ परिणोदेववीतयेवाजांअर्षसिगोमतः॥ पुनानइंदुविंदुयुः॥ ११॥
यवंयवन्नोअंधसायुषंयुषंपरिस्त्रव॥ सोमविश्वान्वसौभगा॥ इंदोयथातवस्तवोय
थातेजातमंधसः॥ निबर्हिषिप्रियेसदः॥ उत्तनोगोविदृष्ववित्पवस्वसोमांधसा॥ मक्ष
तमेभिरिहभिः॥ योजिनातिनजीयतेहंतिशत्रुमभीत्य॥ सप्तवस्वसहस्रजित्॥ १२॥
परिसोमकृतंबृहदाशुःपवित्रेअर्षति॥ विघ्नन्क्षांदेवयुः॥ यत्सोमोवाजमर्षति
सि

राम

३

शतं धार अपसुवः॥ इन्द्रस्य सख्यमा विनश्न॥ अभिवायोष एण्ड शंजारं न कन्या न यत॥
 मृज्यसे सोममातये॥ तमिंद्राय विषवे स्वादुरिदो परिस्वव॥ नृस्तो तन्या ह्यं हसः॥ १३॥
 प्रते धार असुवतो दिवोनयंति वृष्टयः॥ अछावाजं सहस्रिण॥ अभिप्रियाणिका व्या
 विश्वा नक्षा एण अर्षति॥ हरिस्तं जान आयुधा॥ समर्मजान आयुभिरिभो एजेव सुव्रतः
 ॥ अयेनोनवं सुषीदति॥ सनो विश्वा दिवो वसुतो पृथिव्या अधि॥ पुनान इन्द्र वाभर॥ १४॥
 तरत्समं दीधावति धार सुतस्यां धसः॥ तरत्समं दीधावति॥ उस्त्रावेदवस्त्रनां मर्तस्य
 देव्यवसः॥ तरत्स०॥ ध्वस्त्रयोः पुरुषां सो ए सहस्राणि ददाहे॥ तरत्समं०॥ आययो
 स्त्रिंशतंतना सहस्राणि च ददाहे॥ तरत्स०॥ १५॥ पवस्त्रगोजिदश्वजिदैर्हि श्वजित्सो
 मर एयजित्॥ प्रजावद्वत्तमाभर॥ पवस्त्राद्रो अदाभ्यः पवस्त्रौ षधीभ्यः॥ पवस्त्रधि

सं. ७

४

षण्णयः॥ तं सोमपवमानो विश्वानिदुरितासर॥ कविः सीरनिबहिषि॥ पवमानः सवि
दोजायमानो भवो महान्॥ इंदो विश्वां अमीदसि॥ १६॥ प्रगायित्रेण गायतपवमानं विच
र्षणिं॥ इंदुं सहस्रवक्षसं॥ तं त्वा सहस्रवक्षसमधो सहस्रमर्णसं॥ अतिवारमपावि
षुः॥ अतिवारमवमानो असिष्यदत्कलशां अभिधावति॥ इंदुं सहाय्यं विज्ञान॥ इंदुं स
सोम एधसे शंपवसविचर्षणे॥ प्रजावद्रेत आभर॥ १७॥ इत्यनुवाकः॥ अयावीति य
रिस्त्रवयस्त इंदो मरेष्वा॥ अवाहन्नवतीर्नव॥ पुरः सद्यदस्याधियेदिवोहा सायशंव
रं॥ अधस्तुर्वशं यदु॥ परिणो अश्वमश्वविद्रो मदिंदो हिरण्यवत्॥ क्षणसहस्रि
णीरिषः॥ पवमानस्य ते वयं पवित्रमभ्युदतः॥ सखित्वा वृणीमहे॥ ये ते पवित्र
मूर्मयो भिक्षरंति धारया॥ तेभिर्नः सोममृचय॥ १८॥ सनः पुनान आभररयि वीर

राम

४

वतीमिषं॥ ईशानः सोमविश्वतः॥ एतमुसंदृशक्षिपोमजंति सिंधुमातरं॥ समादित्येभि
 रख्यत॥ समिंद्रेणेतवायुनामुतएतिपवित्रआ॥ संसूर्यस्यरश्मिभिः॥ सनोभगायवाय
 वेपुसेपवस्वमधुमान्॥ चारुमित्रेवरुणेच॥ उच्चातेजातमंधसोदिविषडूम्याददे॥ उग्रं
 शर्ममहिप्रवः॥ १९॥ एनाविश्वान्यर्यआकृन्नानिमानुषाणं॥ सिषासंतोवनामहे॥
 सनइंद्राययज्यवेवरुणयमरुद्भ्यः॥ वरिवोवित्यरिस्त्रव॥ उपोषुजातमधुरंगोभिर्भंगं
 परिक्षतं॥ इंदुदेवाअयासिषुः॥ तमिहृदंतुनोगिरोवत्संसंशिश्वरीरिव॥ यदंद्रस्यहृदं
 सनिः॥ अर्षाणः सोमंशंगवेधुक्षस्वपिष्युषीमिषं॥ वर्धासमुद्रमुक्थ्यं॥ २०॥ पवमा
 नोअजीजनद्विचित्रंनतंन्यतुं॥ ज्योतिर्वैश्वानरंवृहत्॥ पवमानस्यतेरसोमदोर
 जंनदुष्पुनः॥ विवारमव्यमर्षति॥ पवमानरसस्तवदक्षोविराजतिद्युमान्॥ ज्योति

सं. ७

५

विश्वं स्वर्दृशे ॥ यस्ते महो वरे एयस्ते नापवसां धसा ॥ देवा वीरघशंसहा ॥ जघ्निर्वृत्रममित्रियंस
स्तिर्वाजं दिवे दिवे ॥ गोषा उ अश्वसा असि ॥ २१ ॥ संमिश्रो अरुषो भवस्त्वपस्त्रा मिर्न धेनुभिः
॥ सीदं ऋषे नोन यो निमा ॥ सपवस्य आविष्ये दं वृत्राय हंतवे ॥ वत्रिवांसं महीरपः ॥ सुवीर
सो वयं धनाजये मसो ममीदूः ॥ पुनानो वर्द्धनो गिरः ॥ त्वोता सस्तवा वसा स्या मवन्त आसुरः ॥
सोमत्र तेषु जाग्रहि अपघ्नत्यवते मधोपसो मो अश्वगः ॥ गघ्नन्निद्रस्य निष्कृतं ॥ २२ ॥ महो नो
राय आभरपवमान जही मधः ॥ एखेंदो वीरवद्यशः ॥ नत्वा शतं च नहुतो एधो दित्संतमानि
नन ॥ यसुनानो मखस्य से ॥ पवस्वेंदो वृषा सुतः रुधीनो यशसो जने ॥ विश्वा अपहिषो जहि
॥ अस्य ते सखे वयंतवे द्योद्युम्न उत्तमे ॥ सासस्या मघतम्यतः ॥ याते भीमान्या युधातिग्मा
नि संति धूर्वणे ॥ रक्षा समस्य नो निदः ॥ २३ ॥ एते अस्तग्न मिंदव ॥ स्तिरः पवित्रमाश्रवः

राम

५

विश्वान्यमिसौभगा॥विघ्नंतोदुरितापुरु सुगातोकायवाजिनः॥तनाकृएवंतोअर्वते॥कृएवंतो
वरिवोगवेभ्यर्षेति सुष्टुतिं॥इत्तामस्मभ्यंसंयते॥असाव्यंशुर्मदायाप्सुदक्षोगिरिष्वाः॥२३॥
नोनयोनिमासदत्त॥शुभ्रमंधोदेववातमप्सुधूतो नमिः सुतः॥स्वदंतिगावःपयोभिः॥
२४॥आदीमश्वंनदेतारेप्सुशुभ्रंनमताय॥मध्वोरसंसधमादे॥यास्ते धारमधुश्रुतो
सुग्नमिंदकृतये॥ताभिःपवित्रमासदः॥सोअर्षेद्रायपीतयेतिरेरेमाएयमया॥सीद
नयोनावनेष्वा॥त्वमिंदोपरिस्ववस्वादिष्टोअंगिरेभ्यः॥वरिवोविद्वृतंययः॥अयंविचर्य
णिर्हितःपवमानःसवेतति॥हिन्यानआयं बृहत्॥२५॥एषवृषावृषव्रतःपवमानोअश
स्तिहो॥करद्वसुनिदाशुषे॥आपवस्वसहस्रिणंरयिं गोमंतमश्विनं॥युरुश्वंदंयुरुस
हं॥एषस्यपरिधिञ्जतेमर्मज्यामानआयुभिः॥उरुगायःकविक्रतुः॥सहस्रोतिःश

सं. ७

६

तामघोविमानोरजसः कविः॥ इन्द्राययवतेमदः॥ गिरजातद्रहस्ततद्रुद्रिन्द्रायपीयते॥
विप्योनावसताविव॥ २६॥ यवमानः सुतो नृभिः सोमोवाजमिवारत॥ चमसुश्रवमना
सदः तं त्रिष्टुत्रिवंधुरे रथेयुं जंति यातवे॥ कृषीणं सप्तधीतिभिः॥ तं सोतारोधनस्यत
मासासुं वाजाययातवे॥ हरिंहिनोतवाजिनं॥ आविशक्लत्रां सुतो विश्वा अर्षेनमिश्रि
यः॥ शूरेनगोषु तिष्ठति॥ आतद्रुद्रोमदायकं यमोदुहं सायवः॥ देवादेवेभ्यो मधु॥ २७
॥ आनः सोमं पवित्र आसृजतामधुमजमं॥ देवेभ्यो देवश्रुतमं॥ एते सोमा असृजतग
णानाः प्रवसेमहे॥ मर्दितमस्यधारया॥ अभिगव्यानि वीतयेत्तृणपुनानो अर्षसि॥
सनदाजः परिप्लव॥ उतनोगोमतीरिषो विश्वा अर्षपरिष्टुमः॥ गृणो जमदग्निना
॥ यवस्ववाचो अग्नि यः॥ सोमवित्राभिरुतिभिः॥ अभि विश्वानिकाव्या॥ २८॥ त्वंसमु

स

रम

६

द्रिया अयो ग्नियो वाच ईरयन् ॥ पवस्व विश्वमेजय ॥ तुभ्ये मा भुवना कवे महिम्ने सोम तीर्थरे
 ॥ तुभ्यमर्षेति सिंधवः ॥ प्रते दिवो न वृष्टयो धारयंस्सश्रुतः ॥ अमिश्रुक्तामुपस्तिरं ॥ इंद्रा
 येदुं युनातनोग्रं दक्षायसाधनं ॥ ईशानं वीतिरधसं ॥ पवमानकृतः कविः सोमः पवित्रमास
 दत् ॥ दधत्तोत्रे सुवीर्यं ॥ २९ ॥ आपवस्व सहस्रिणं रयिं सोम सुवीर्यं ॥ अस्मेश्रवां सिधार
 य ॥ इषमूर्जे वपि न्वस इंद्राय मत्सरिंतमत्तः ॥ चमूचा निषीदसि ॥ सुत इंद्राय विष्मवे सोमः ॥
 कलशो अक्षरत् ॥ मधुमां असुवायवे ॥ एतेषां समं माश्वोति कुरुं सिव भवः ॥ सोमाकृतस्य
 धारया ॥ इंद्रं वर्धतो अप्रतुरः कुरुं तो विश्वमार्यं ॥ अपघ्नतो अरव्याः ॥ ३० ॥ सुता अनुस
 मारजोभ्यर्षेति वभवः ॥ इंद्रं गच्छंत इंद्रवः ॥ अया पवस्व धारया यया सूर्यमरे चयः ॥ हि
 न्वा नो मानुषीरयः ॥ अयुक्तस्तर एतं पवमानो मनावधि ॥ अंतरिक्षेण यातवे ॥ ३१ ॥

साहरितो दशसूरो अयुक्तया तवे ॥ इन्द्रु रिन्द्रय इति ब्रुवन् ॥ परीतो वायवे सुतंगिर इन्द्राभे य
 त्सरं ॥ अयो वारेषु सिंचत ॥ ३२ ॥ पवमानं विदारयि मस्य भ्यं सोम दुष्टरं ॥ यो दूणा शो वनुष्य
 ता ॥ अभ्यर्ष सहस्रिणं रयिं गोमंतमश्विनं ॥ अभिवाजमुत श्रवः ॥ सोमो देवो न सूर्यो दिभिः
 पवते सुतः ॥ दधानः कलशोरसं ॥ एते धामान्या र्याशुक्राकृतस्य धारया ॥ वाजं गोमंतम
 क्षरन् ॥ सुता इन्द्राय वज्रिणे सोमा सो दध्याशिरः ॥ पवित्रमस्य क्षरन् ॥ ३२ ॥ प्रसोममधु
 मन्तमो एये अर्ष पवित्र आ ॥ मद्यो यो देव वीतमः ॥ तमी मजं साय वो हरिं न रिं न दीषु वाजि
 नं ॥ इन्द्रु मिन्द्राय मत्सरं ॥ आपवसु हिरण्यवदश्वावत्सोम वीरवत् ॥ वाजं गोमंतमाभर ॥ प
 रिवाजेन वाजयुमयो वारेषु सिंचत ॥ इन्द्राय मधुमन्तमं ॥ कविं मजं ति मज्यं धीभिर्विप्रा अ
 वसवः ॥ वृषाक नि क्रदर्षति ॥ ३३ ॥ वृष एं धीभिरपतुरं सोम मृतस्य धारया ॥ मती वि

प्राः समस्वरन् ॥ पवस्व देवायुषगिंदंगच्छतुते मरः ॥ वायुमारोहधर्मणा ॥ पवमाननि
 तोशसे रपिंसोमप्रवाय्यं ॥ प्रियः समुद्रमाविश ॥ अपघ्नन्वसे मधः क्रतुधित्सोममत्सरः
 ॥ नुदस्वादेवयुंजनं ॥ पवमाना असक्षतसोमाः शुक्रासदं दवः ॥ अभिविश्वा निकाया ॥ ३४
 ॥ पवमाना स आश्रवः शुभ्रा असग्नमिंदवः ॥ घ्नंतो विश्वा अपहिषः ॥ पवमाना दिवस्य र्यंतरि
 क्षादसक्षत ॥ एषिमा अधिसानवि ॥ पुनानः सोमधारयेदो विश्वा अपस्त्रिधः ॥ जहिर
 क्षांसिसुक्रतो ॥ अपघ्नत्सोमरक्षसोभ्यर्षकनिक्रदत् ॥ कर्मतं शुष्ममुत्तमं ॥ अस्मेवस
 निधिरयसोमदिव्यानि पार्थिवा ॥ इंदो विश्वा निवार्या ॥ ३५ ॥ वषासोमघुमांसि व
 षादेव वृषत्रतः ॥ वषाधर्माणि दधिषे ॥ वृष्णस्ते वृष्णं शवो वषावृनं वृषां मरः ॥
 ससंवृषन्वषेदसि ॥ अश्वोनचक्रदो वृषासंगां इंदो समवतः ॥ विनोशयेदुरो वृषि ॥

सं. ७

८

असृक्षतप्रवाजिनो गन्वा सोमा सोमश्चया ॥ शुक्रा सोवीर्याश्वः ॥ शुभमाना क्रता युभिर्मज्यमा
ना गमस्योः ॥ पवंते वारं अमये ॥ २६ ॥ ते विश्वादाशु ये वसु सोमा दिव्या निपाथि वा ॥ पवंता
मां तरिष्या ॥ पवमानस्य विश्वविभ्रते सर्गा असृक्षत ॥ सूर्यस्येवनरुमयः ॥ केतुं कृण्वद्वि
स्य रि विश्वा रूपाभ्यर्षसि ॥ समुद्रः ॥ सोमपिन्दसे ॥ हिन्वानो वाचमिष्यसि पवमानविधर्मणि
॥ अक्रादेवो न सूर्यः ॥ इंद्रुः पविष्टचेतनः प्रियः कवीनामती ॥ सजदृश्वं रथीरिव ॥ ३७ ॥ युर्मि
र्षस्ते पवित्रा देवा वीः पर्यक्षरत् ॥ सीदन्तस्य योनिमा ॥ सनो अर्षय वित्रः आमहो यो
देववीतमः ॥ इंद्रविंशयपीतये ॥ इषे पवस्व धारया मज्यमानो मनीषिभिः ॥ इंद्रो रूचा मि
गा इति ॥ पुनानो वरिवस्सूध्यूर्जजनाय गिर्वणः ॥ हरे सजान आशिरं ॥ पुनानो देववीतय
इंद्रस्य याहि निष्कृतं ॥ कृतानो वाजिभिर्यतः ॥ ३८ ॥ ग्रहिन्वाना स इंद्रवोष्ण समुद्रमाश्वः ॥

राम

८

धियाज्जता असक्षत ॥ मर्मजानास आयवो वृथा समुद्रमिदं वः ॥ अगमन्तस्य योनिमा ॥ परि
 णोयास्यस्युर्विश्वावस्यन्योजसा ॥ पाहिनः शर्मवीरवत् ॥ मिमातिवद्विरेतशः पदं युजानक्र
 क्कभिः ॥ प्रयत्समुद्राहितः ॥ आयद्योनिं हिरण्ययमाशुर्कृतस्यसीदति ॥ जहास प्रचेतसः ॥
 ३९ ॥ अभिवेनाः अन्त्यतैयक्षंति प्रचेतसः ॥ मज्जं सविचेतसः ॥ इंद्रायेदो मरुत्वते पवस्व मधुम
 त्तमः ॥ क्रतस्य योनिमासदं ॥ तं त्वा विप्रान्वचो विदः परिक्षंति वेधसः ॥ संत्वा मज्जं स्यायवः ॥ र
 संते मित्रो अर्यमापिर्वति वरुणः कवे ॥ पवमानस्य मरुतः ॥ त्वंसोम विपश्चितं पुनानो वान्
 मिष्यसि ॥ इंद्रो सहस्रभर्णसं ॥ ४० ॥ उतो सहस्रभर्णसं वान्सोम मम स्वस्फवं ॥ पुनानः इंद्रवा
 भर ॥ पुनान इंद्रवेषां पुरुहूतजनानां ॥ प्रियः समुद्रमाविश ॥ दविक्तसारुचा परिष्यो भंत्वा
 कया ॥ सोमाः शुक्रागवाशिरः ॥ हिन्वानो हेतुभिर्यतः आवाजं वाज्यक्रमात् ॥ सीदंतो चतुषो

तं ७

९

यथा ॥ ऋधकसोमस्वस्तये संजग्मानो रिवः कविः ॥ पवस्व सूर्यो दृशे ॥ ४१ ॥ इति सप्तमाष्टके
प्रथमोऽध्यायः ॥ हरिः ओम् ॐम् ॥ हिनंति स्म रमुस्तयः स्वसुरे जा मयस्यति ॥ महामिंदुं मही
युवः ॥ पवमान रुचा रुचा देवो देवेभ्यस्य रि ॥ विश्वावस्तन्या विशा ॥ आपवमानस्तु पुतिं वृष्टिं
देवेभ्यो दुवः ॥ इषे पवस्व संयतं ॥ दृषास्य सिभानुना धुमं तं त्वा हवामहे ॥ पवमानः स्वाध्यः ॥
आपवस्व सुवीर्यं मंदमानः स्वायुध ॥ इहोषिं दवागहि ॥ १ ॥ यद्दृष्टिः परिबिभ्यसे म न्यमानो
गभस्तोः ॥ दृणा सधस्य मश्रुषे ॥ प्रसोमा यम्य श्ववस्य वमानाय गायत ॥ महे सहस्व चक्षसे
॥ यस्य वरुणं मधुश्चुतं हरिं हिनंत्यद्विभिः ॥ इंदुमिंद्राय पीतये ॥ तस्य ते वाजिनो वयं विश्वा
धनानि जिग्युषः ॥ सखित्वमावृणीमहे ॥ दृषापवस्व धारया मरुत्वते च मत्सरः ॥ विश्वा द
धान ओजसा ॥ २ ॥ तं त्वा धर्तारि मोष्योः ३ पवमानस्व दृशं ॥ नैहि वाजेषु वाजिनं ॥ अयादि

राम०

९

नो विपानया हरिः पवस्व धारया ॥ युजंवा जेषु नो ह य ॥ आनदं द्योमही सिधं पवस्व विश्वदर्श
 तः ॥ अस्मभ्यं सोम गातु वित ॥ आकलश अनृषते द्यो धार मि ऐजसा ॥ एंद्र स्वपीत यो विशा ॥
 यस्य ते मयं रसंती ब्रंदु हं सद्रिभिः ॥ स पवस्वा भि मातिहा ॥ ३ ॥ एजा मे धाभिरीय ते पषमा नो म
 नावधि ॥ अंतरिक्षे ण यात वे ॥ आनदं द्योना त ग्विनं गवां पोषं स्वध्वं ॥ बहा भ गति मृतये ॥ आ
 नः सोम सहो ज्वोरूपं नवर्वसै भर ॥ सुधा णो देव वीतये ॥ अर्षा सोम क्षम त मो भि द्रोणा
 नि रोहवत् ॥ सीदन्त्ये नो न यो नि मा ॥ असा दं द्यो य वाय वे व रुणा य म रुद्रः ॥ सोमो अर्षति
 वि सवे ॥ ४ ॥ द्रुषंतो काय नो दध द्रु सभ्यं सोम विश्वतः ॥ आपवस्व सह स्त्रिणं ॥ यो सोमा सः प
 एव तिये अवविति सु निरे ॥ ये वदः शर्यणा वति ॥ य आ जरे केषु कृत्व सुये मध्ये पस्यानां ॥
 ये वा जनेषु पंचरु ॥ ते नो दृष्टिं दिव स्यापि वंता मा सुवीर्यं ॥ सुवाना देवा स इंदवः ॥ पव

ते ह्यतो हरिर्गणानोज्जमदग्निना ॥ दिव्या नो गोरधित्ववि ॥ ५ ॥ प्रशुक्रा सो वयोऽयुवो हि न्वाना
 सो न सप्तयः ॥ श्रीणाना अष्कमंजत ॥ तं त्वा सुतेष्वाभुवो हि निरे देवता तयो ॥ स पवस्वानयारु
 वा ॥ आते दक्षं मयो भुवं वह्निमघावृणीमहे ॥ पांतमा पुरुष्टहे ॥ आमंद्रमावरेण्यमा विप्रमा
 मनीषिणं ॥ पांतमा ॥ आरयिमा सुचेतुन मा सुक्रतो तनूधा ॥ पांतमा ॥ ६ ॥ पवस्वा विश्व
 चर्यणे भिविश्वानिकाव्या ॥ सखा सखिभ्य ईक्षः ॥ ताभ्यां विश्वस्य राजसि ये पवमान धामनी ॥
 प्रताची सोमतस्य तुः ॥ परिधामानिया निते त्वं सोमा सि विश्वतः ॥ पवमानः क्रतुभिः कवो ॥
 पवस्व जनयन्निषो भिविश्वानि वार्या ॥ सखा सखिभ्य ऊतये ॥ तव शुक्रा सो अर्वयो दिवस्य
 खे वितन्वते ॥ पवित्रं सोम धामभिः ॥ ७ ॥ तवे मे सप्तसिंधवः प्रशिषं सोम सि स्त्रते ॥ तुभ्यं धावं
 ति धेनवः ॥ प्रसोमया हि धारया सुतदं द्रायमत्सरः ॥ दधानो अक्षितिः श्रवः ॥ समुत्वा

धीभिरस्वरहिन्वतीः सप्तजामयः॥ विप्रमाजाविवस्वतः॥ मृजंति त्वांसमग्नौ वो व्येजी एवधि
 षणि॥ रेभो यदज्यसेवने॥ पवमानस्य ते कवे वाजिसर्गा असृक्षत॥ अर्वतो न प्रवस्य वः॥
 ॥ अष्टाकोशं मधुश्रुतमसृश्वरे अव्यये॥ अवावशंतधीतयः॥ अष्टासमुद्रमिंद्रवो
 स्तंगावो न धेनवः॥ अमनृतस्य योनिमा॥ प्रणंदं दोमहेरण आपो अर्षति सिंधवः॥ यद्गो
 मिर्वासयिष्यसे॥ अस्त्यते सख्ये वयमियं क्षंतस्त्वोतयः॥ इंदो सखित्वमुद्रमसि॥ आपवस
 गविष्ये महे सोमनृचक्षसे॥ एद्रस्य जठरे विंश॥ १॥ महं अक्षिसो मज्ये षडुग्राणामि
 द्रओ जिष्ठः॥ युध्वा सन्धश्च जिगेथ॥ यउमेभ्यश्चिदो॥ जीया न्दूरेभ्यश्चिदूरतरः॥ म
 रिदाभ्यश्चिन्मंदीयान्॥ त्वंसोमसूर एषस्तोकस्य सातातनूनां॥ वृणीमहे सर्व्वाय वृ
 णीमहे युज्याय॥ अग्न आयूंषि पवस आसुवोर्जमिषं वनः॥ आरेवाधस दुष्टुनां॥

अग्निर्ऋषिः पवमानः पांचजन्यः पुरोहितः॥ तमीमहे महागयं॥ १०॥ अग्नेयवस्व स्वपा
 अस्मेवर्चः सुवीर्यं॥ दधद्रयिमयिपोषं॥ पवमानो अतिस्निधो भ्यर्षति सुष्टुतिं॥ सरोन
 विश्वदन्तिः॥ सममृजान आयुभिः प्रयस्मान्प्रयसे हितः॥ इंद्रसोविचक्षणः॥ पवमा
 नक्रतं बृहच्छुक्रं ज्योतिरजीजनत्॥ रुक्मा तमांसि जंघनत्॥ पवमानस्य जंघतो हरे श्व
 द्रा आसृक्षत॥ जीरा अजिरशो विषः॥ ११॥ पवमानो रथीतमः शुभ्रो मिः शुभ्रशस्तमः॥
 हरिश्चंद्रो मरुद्गणः॥ पवमानो व्यश्रवद्दृश्मिभिर्वाजसातमः॥ दधत्तोत्रे सु॥ वीर्यं॥ प्र
 सुवान इंद्ररक्षाः पवित्रस्य व्ययां॥ पुनान इंद्ररिंद्रमा॥ एष सोमो अधित्वविगवां क्री
 ळत्यद्रिभिः॥ इंद्रं मदाय जोहुवत्॥ यस्य ते कृमवसयः पवमाना भूतं दिवः॥ तेन नो म
 ळ जीवसे॥ १२॥ त्वं सोमा सिधार सुर्मद्र ओजिष्ठो अध्वरे॥ पवस्व मंहयद्रयिः॥ त्वं

म

सुतो नृमाद नोद धन्वान्मत्सरित्तमः॥ इन्द्राय सरिरं धसा॥ त्वं सुष्वा णो अद्रिभिरभ्यर्ष
क नि क्रदत्॥ धुमंतं शुष्म मुत्तमं॥ इंदुहि न्वानो अर्ष तितिरे वा रण्य व्यया हिरि वा जं मवि
क्रदत्॥ इंदो व्य व्यमर्ष सि वि श्रवां सि वि सौ भ गा॥ विवा जा न्तो म गो मतः॥ १३॥ आ न इंदो नृ
तस्मि नं र यिं गो मंत म श्विनं॥ भ र सो म सह स्त्रि णं॥ प व मा ना स इंद व स्ति रः प वि त्र मा नृ
वः॥ इंदं या मे भिरा नृ त॥ क क्रु हः सो म्यो र स इंदु रिं द्रा य पू र्व्यः॥ आ युः प व त आ य वे॥ हिं वं ति
सू र सु स्र यः प व मा नं म धु शु तं॥ अ भि गि र स म स्वर न॥ अ वि ता नो अ जा श्वः पू षा या म नि
या नि॥ आ भ क्ष कं न्या स्र नः॥ १४॥ अ यं सो मः क प र्दि ने घृ तं न प व ते म धु॥ आ भ०॥ अ
यं त आ घृ णे स्तु तो घृ तं न प व ते शु वि॥ आ भ०॥ वा वो जं तुः क वी नां प व स्व सो म धा र या
॥ दे वे षु र ल धा अ सि॥ आ क ल नो षु धा ष ति श्मे नो व र्म वि ग्ना ह ते॥ अ भि शो णा क नि

सं. ७

१२

७

कदत्त॥ परिप्र सोमते र सो सजिकलशो सुतः॥ अयेनोनतक्तो अर्षति ॥ १५ ॥ पवस्व सोम
मदं यन्निद्रायुम ध्रुमत्तमः॥ अस गंदे ववी तये वा जयंतो रथा इव॥ ते सु ता सो मंरितं माः
सुक्ता वा युम सुक्षत॥ ग्राणा तु न्नो अभिष्टुतः पपवित्रं सोम गच्छ सि॥ रथस्तोत्रे सुवीर्यी॥
एष तु न्नो अभितः पवित्रमति गाहते॥ रक्षो हा वार मव्ययं ॥ १६ ॥ यदंति यत्र दूरके मयं वि
दति मामिह॥ पवमान वितज्जहि॥ पवमानः सो अयनः पवित्रेण विवर्षणिः॥ यः यो
ता स पुनातुनः॥ यत्ते य वित्रमर्चिष्यग्ने वितत मंतरा॥ ब्रह्म तेन पुनीहिनः॥ यत्ते प
वित्रमर्चिवदग्ने तेन पुनीहिनः॥ ब्रह्म सवैः पुनीहिनः॥ उभाभ्यां देव सवितः पवित्रे
ण सवेन च॥ मां पुनीहि विश्वतः॥ १७ ॥ त्रिभिष्टुं देव सवितर्वर्षिष्ठैः सोम धामभिः॥
अग्ने रक्षैः पुनीहिनः॥ पुनंतु मां देव जनाः पुनंतु वस वोधिया॥ विश्वे देवाः पुनी

राम

१२

संभतरसं॥

तमाजातवेदः पुनीहिमा॥ प्रय्यायस्वप्रस्यंदस्व सोम विश्वेभिरंशुभिः॥ देवेभ्य उन्नमंदविः
॥ पुपप्रियं पनिप्रतं युवानमाहुती वृधं॥ अगन्म विभ्रतो नमः॥ अलाय्यस्य परशुना शत
मापवस्व देव सोम॥ आशुं विदेव देव सोम॥ यः पावमानी रध्येत्यृषिभिः सर्वं स पूतमश्रा
तिस्वदितं मातरि श्वना॥ पावमानी यो अध्येत्यृषिभिः संभतरसं॥ तस्मै सरस्वती दुहेक्षी
रंसर्पिर्मधूदकं॥ १८॥ पावमानीः स्वस्य यनीः सुदुघा हि घृतश्रुतः॥ ऋषिभिः संभतोर
सो ब्राह्मणे षमंतं हितं॥ पावमानी दिशं तु न इमं लोकमथो असुं॥ कामा त्समर्धयंतु नो
देवे देवीः समाहिताः॥ तेन देव वाः पवित्रेणात्मानं युनते सदा॥ तेन सह स्त्रधारेण पावमा
न्यः पुनंतु मां॥ प्राजापस्यं सहस्रं शतोद्यामं हिरण्यते॥ तेन ब्रह्म विदो वयं पूतं ब्रह्म पुनी
महे॥ इन्द्रः सुनीती सह मा पुनातु सोमः स्वस्यावरुणः समीच्या॥ यमो राजा प्रमणाभिः

सं. ७

१३

पुनातु मा जात वेदा मर्जयं त्या पुनातु ॥ ऋषयस्तु तपस्तेषुः सर्वे स्वर्ग जिगीषवः ॥ तप
सस्तपसो ग्नियं तु पावमानी ऋचा ब्रवीत ॥ १० ॥ यन्मे गमेव सतः पापमुग्रं यज्जायमान
स्य च किं विदम्यत ॥ जातस्य च यच्चापि वर्धते मे तसावमानी भिरहं पुनामि ॥ मातापित्रो
र्यन्न कृतं वचो मे यत्स्मृत्वा वरं जंगममावभूव ॥ विश्वस्य तत्सह पितं वचो मे तसाव ॥ गोघ्रा
तस्करत्वात्स्त्रीव धाय च किल्विषं ॥ पापकंच चरणेभ्यस्तस्या ॥ ब्रह्मवधात्कुर्यान्ना
त्स्वर्णं स्तेयादुषळिगमनमैशुनसंगमात् ॥ गुरोर्दण्डाधिगमनाच्च तस्या ॥ बालघ्रा
न्मातृपितृवधाद्भूमितस्करत्सर्ववर्णागमनमैशुनसंगमात् ॥ पापेभ्यश्च प्रतिग्रहा
त्सद्यः प्रहति सर्वदुष्कृतं तस्या ॥ क्रयविक्रयाद्यो निर्दोषाद्दुष्काद्रौ ज्ञात्यतिग्रहात् ॥ अ
संभोजनाच्चापिशंतस्या ॥ २० ॥ दुर्यष्टं दुरधीतं पापं यच्चाज्ञानतो कृतं ॥ अयाजिताश्चा

राम

१३

मा

संयाज्यास्तस्या॥ अमंत्रमनंयकिंवि धूयतेचहुताग्ने॥ संवत्सरकृतंयायंत स्या॥ क्रु
तस्य योनयोमतस्य धाम विश्वादेवेभ्यः पुण्यगंधाः॥ तान आपः प्रवहंतु पापं शुद्धाग
च्छामि सुकृता मुता मुलोकं तस्या॥ पावमानीः स्वस्य यनीर्याभिर्गच्छति नादनं॥ पुण्य
ण्यांश्च भक्षं भक्षयत्यमतत्वं न गच्छति॥ पावनीः पितृन् देवान् ध्यायेद्यश्च सरस्वती॥
पितृंस्तस्योपतिष्ठेत् क्षीरं सर्पिर्मधूदकं॥ पावमानं परं ब्रह्म शुक्रं ज्योतिः सनातनं॥ क्रु
षींस्तस्योपवर्तेत क्षीरं सर्पिर्मधूदकं॥ पावमानं परं ब्रह्म ये पठंति भनीषिणः॥ सप्त
जन्म भवेद्दिप्रो धनाढ्यो वेदयारगाः॥ दशोत्तरं पृचांश्चैव पावमानीः शतानि षट्॥
एतज्जुह्वं जयेन्मंत्रं घोरं मत्स्यं मयं हरेत्॥ २१॥ इति पवमानसूक्तं समाप्तं॥ ॐ॥ प्रदे
वमच्छाम धुमंत इंदवो सिष्यदंतु गाव आनधेनवः॥ बर्हिषदो वचनावंत ऊधमिः

सं. ७

१४

तमंशं २

परिस्तुतमुन्निषानिर्णिजं विरे॥ सरोरुवदमिष्वर्वाअविक्कदुपाहः॥ अथयं त्वाद
तेहरिः॥ तिरःपवित्रं परियं नुरुज्जयोनिशुभाणि दधते देव आदितं॥ वियोमं मेयं त्या
संयतीमदः साकं वधाययसापित्व दक्षिता॥ महीअपारे रजसी विवेविदमिदं जन्तसि
तं पाजा आददे॥ समातए विचरन्नाजयं नृपः प्रमेधिरः स्वधायापित्व ते परं॥ अं सुर्य
वेनपिपिनो यतो नृभिः संजा मिमिर्न स ते रक्षते शिरः॥ मंदं सेणमनसा जायते क
विर्कृतस्यंगभो निहितो यमापरः॥ यूनाह संता प्रयमं विजज्ञतुर्मुहाहितं जनिमने
ममुद्यतं॥ १२॥ मंदस्य रूपं विविदुर्मनीषिणः नृयेनो यदं धो अमरस्य रावतः॥ तं म
जयंत सुवधं नृदीक्षां दुशं परियंत मृगिमयं॥ त्वामं जंति दशयोषणः सुतं सोमक्र
विमिर्मतिमिधीतिमिहितं॥ अयो वारे मिरुत देव हतिभिर्नृभिर्यतो वाजमादधिषा

राम
१४

तये॥ परिप्रयंतं वय्यं सुखं सदं सोमं मनीषा अभ्यर्त्तयत सुभः॥ यो धारयाम धुमां उर्मिणा दि
वद्वयति वाचं रयिषा कर्मसः॥ अयं दिवद्वयति विश्वमारजः सोमः पुनानः कलशेषु सीदति॥ अ
द्विर्गोभिर्मृज्यते अद्रिभिः सुतः पुनानं दुर्वरिवो विदस्त्रियं॥ एवानः सोमपरि विन्म मानो वयो
दधच्चित्रतमं पवस्व॥ अद्वेषे द्यावा पृथिवी हुवे मदेवा धतरयि मस्ते सुवीरं॥ २०॥ इ
षुर्न धन्वन्प्रतिधीयते मतिर्वत्सो न मातु रूपसं ज्य धनि॥ उरु धारे वदुहे अग्र आयस्य
स्यत्र ते षष्ठि सोम इष्यते॥ उपोमतिः पुन्यते सिच्यते मधमं द्राजनी चोदते अंतरा स
नि॥ पवमानः संतनिः प्रघ्नता मिव मधमां द्रुषः परिवारमर्षति॥ अव्येव धूयुः पवते
परित्वचि श्रद्धा तेन स्तीरदिते र्तंतयते॥ हरिर्क्रान्त्य जनतः संयतो मदी नृमणा शिशानो
महिषो न शोभते॥ उक्षामि माति प्रतियंति धेनवो देवस्य देवी रूपयंति निष्कृतं॥ अ

सं. ७

१५

यक्रमादनुनं वारमव्ययमकं न निक्तं परिसोमो अमृतः॥ अमृतो न रुशता वा ससाहरिरम
स्यो निर्णि जानः परिमृतः॥ दिवस्पृष्टं बर्हणा निर्णि जे कृतो पस्तरणं वम्वोर्न भस्मयं॥ २१॥
सूर्यस्ये वरुमयो श्वनमि त्रवो मत्सरासः प्रसुपः साकमीरते॥ तंतुं तंतं परिसर्गा स आश्रवो
नेंद्रादते पवते धाम किंचन॥ सिंधोरिव प्रवणे निम्न आश्रवो वृषस्युता मदासो गातुमा
शत॥ शंनो निवे शो द्विपदे च तुष्यदे स्मे बाजाः सोमतिष्ठं तु कष्टयः॥ आनः पवस्व सुमहि
रण्यवदश्वावदो मध्वमत्सुवीर्यं॥ मूयं हि सोम पितरो मम स्मरन् दिवो मूदनिः प्रस्थिता
वयस्कृतः॥ एते सोमाः पवमाना सदं द्रया इव प्रयसुः सातिमाघ॥ सुताः पवित्रमतियं
यव्यं हि त्वीव त्रिंहारितो वृष्टि मघ॥ इंद्रविंशय वृद्धते पवस्व सुमन्ती को अनवघोरि शाश्वतः॥
॥ मरुचंद्राणि गृण्यते वस्तुनि देवै र्धावा यथिवी प्रावतं नः॥ २२॥ त्रिरस्मे सस्य धेनवो दु

राम

१५

दुहे सत्यामाशिरं पूव्ये व्योमनि॥ चत्वार्यन्यामुवना निणिजे चारुणि चक्रेयदतैरवर्द्धत॥
 सभिक्षमाणो अमृतस्य चारुण उमेद्या वा काव्येना विश्रये॥ ते जिष्ठा अपोमं हना परि
 व्यतयद्दीदेवस्य प्रवसा सदो विदुः॥ ते अस्य संतुके तवो मस्य वोदाभ्या सो जनुषी उमे अनु॥
 ये मिर्नृणा च देव्या च पुनत आदिद्रा जानं मनना अगृभ्यात॥ स मृत्युमानो दशभिः सुकर्म
 भिः प्रमथ्य मासु मातृषु प्रमे सचा॥ ज्ञतानियानो अमृतस्य चारुण उमेन चक्षा अनुषा अंवे
 श्यते विज्ञौ॥ समर्म जानं द्रिया यथाय स ओमे अंता रोदसी हर्षते हितः॥ वषाश्रुष्मेण बाध
 ते विदुर्मती एदे दिज्ञानः शूर्य हेवशुरुधः॥ २३॥ समात एनदृष्ट नान उस्त्रियो नानददेति म
 रूता मि वस्वनः॥ जानन्तं प्रथमं यत्स्वर्णं प्रशस्तये कमवणीत सुतुः॥ रुवति भीमो व
 षमस्त विष्यया श्रुंगे शिज्ञानो हरिणी विचक्षणः॥ आयो निं सोमः सुकृतं निषीदति गव्यी

सं० ७

१६

भ

तु गमवति निरिण्गमयी ॥ शुचिः पुनानस्तन्मरेपसुमये हरिर्न्यधा विषसानवि ॥ ऊषोमि
त्रायवरुणायवायवे त्रिधा तु मधुक्रियते सुकर्मभिः ॥ पवस्व सोम देववीतये नृषेन्द्रस्य हारि
सोम धानमाविशः ॥ पुनानो वाधा दुरितातिपारय क्षेत्रविद्धिदिशः आहा विष्टयते ॥ हितो
नससिरभिवाजमर्षेन्द्रस्येदो जठरमापवस्व ॥ नावानसिंधमतिपर्षि विद्वान्धूरो न युध्य
न् नवनो निदस्यः ॥ २४ ॥ आदक्षिणा सज्जते शुभ्या ३ सदंवेति दुहोरक्षसः पाति जामविः ॥
हरिरेष शंकुणुते नभस्य य उपस्तिरेचम्वो ३ ब्रह्म निरिण्जिते ॥ प्रकृष्टि देवशूष एति रो रुवद
सुयं १ वणं निरिण्जिते अस्यतं ॥ जहाति वस्त्रिपितुरेति निष्कृतमुपश्रुतं कणुते निरिण्जितं
ना ॥ अद्रिभिः सुतः पवते गस्त्रोर्लषायते नभसा वेपते मती ॥ समोरते न सते सा धते गिर
ने निक्ते अफ्रयजते षरीमणि ॥ परिकक्षं सहसः पर्वता वधं मध्वः ॥ सिंचंति हर्म्यस्य स

राम

१६

क्षणिं॥आयस्मिन्नावःसुहृतादुधनिमूर्ध्वेच्छीणंस्त्रिभुवनं॥समीरयन्नभूरिजो
 रदेषतदश्वसाशेअदितेरुपस्थआ॥जिगादुपज्जयतिगोरपीचंपदंयदस्यमतुथाअ
 जीजनन॥२५॥इमेनोनयोनिंसदनंधियाकृतंहिरण्ययमासदंदेवएषति॥एरिणंति
 बर्हिषिप्रियंगिरश्चोनदेवांसअव्येतियज्ञियः॥पराव्यक्तोऽअरुषोदिवःकविर्ब्रषात्रि
 पृष्ठोअनविष्टगाऽअभि॥सहस्रणातिर्यतिःपरातीरेभोनपूर्वरूपसोविणजति॥वे
 षंरूपंक्लृणुतेवर्णोऽअस्यसयत्राशयत्समृतासेधतिस्त्रिधः॥अप्सायातिस्त्रधयोदैव्यं
 जनंसंसुष्टुतीनसतेसंगोअग्नया॥उक्षेवयूथापरियन्नश्वीदधिलिषीरधितस्य
 स्य॥द्विभःसुपर्णोवचक्षतक्षांसोमःपरिक्तुनापश्यतेजाः॥२६॥हरिंमजंसरुषोनयु
 ज्यतेसंधेनुभिःकलशोसोमोअज्यते॥उद्धवमीरयतिहिनवतेमतीपुरुष्टुतस्यकति

सं. ७

१७

म

विद्यरिप्रियः॥ साकंवदंतिबहवोमनीषिणइंद्रस्यसौमंजठरेयदादुहुः॥ यदीमजंति सुगम
स्तयो नरः सनीकाभिर्दशभिः काम्यं मध्क॥ अरंभाणेअस्येतिगा अभिसूर्यस्यप्रियंदुहितुस्ति
रोरवं॥ अन्वस्मैजोषमभरद्दीनंगसः संदूयीभिः स्वसुभिः क्षेतिजामिभिः॥ नृधूतोअद्रिषु
तोबर्हिषिप्रियः पतिर्गवां प्रदिवइंद्रर्क्षस्यः॥ पुरंधिवान्मनुष्योयज्ञसाधनः सुविधिंया
पवतेसोमइंद्रते॥ नृबाहुभ्यांचोदितोधारयासुतोनुषधंपवतेसोमइंद्रते॥ आप्राः कतंत्स
मजैरध्वरेमतीर्वेनदुषन्नमो३ एसदृद्धरिः॥ २७॥ अंगुंदुहंतिस्तनयंतमक्षितंकविकवयोप
सोमनीषिणः॥ समीगावोमतयोयंति संयतकृतस्ययोनासदनेपुनर्भुवः॥ नाभापृथिव्या
धरुणोमहोदिवो३ यामूमौसिंधुधंत रुक्षितः॥ इंद्रस्ववज्रोवृषभोविभूवसुः सोमोहृदेप
वतेचारुमत्सरः॥ सत्पवस्वपरिपार्थिवैरजः सोत्रेक्षिक्षन्नाध्वनतेचसुक्रतो॥ मानो

राम

१७

निर्भाग्वसुनसादनस्य शौरपिं पिशुंगं बहुलं वसी महि॥ आतूनं दंडो शातदा त्वश्वं सहस्रदात
 तुपशुमद्विरण्यवत्॥ उपमास्व वृहती रेती रिषो धिस्तोत्रस्य पवमाननो गहि॥ २८॥ स्वकेद्र
 सस्य धमंतः समस्वरन्तस्य योना समरंतना भयः॥ त्रीसैमूध्रो असुरश्चक्र आरभे सस्य
 स्यनावः सुकृतमपीपरन्॥ सम्यक् सम्यचो महिषा अहेषत सिंधोरुर्मावधि बोना अवी
 विपन्॥ मधोर्धा एभिर्जनयंतो अर्क मिस्त्रियामिंद्रस्य तन्व मवीवृधन्॥ पवित्रवंतः परि
 वाचमासते पितैषां प्रत्नो अभिरक्षति व्रतं॥ महः समुद्रं वरुण सिरोदधे धीरा इच्छे कुर्ध
 रुणे श्वारभं॥ सहस्रधारेव ते समस्वरन्दिवो नाके मधुजिह्वा असम्प्रतः॥ अस्य स्य शोन
 निमिषंति भर्णयः पदे पदे पाशिनः संति सेतवः॥ पितुर्मातुरध्याये समस्वरन्तवा शो
 चंतः संदहंतो अब्रतान्॥ इन्द्रहिषामप धमंति मायया त्वन्मसिं क्रोभमनो दिवस्य रि

सं. ७

१८

२१॥ प्रत्नान्मानादध्याये समस्वरन्ध्रोकयंत्रासोरभसस्यमंतवः॥ अपानक्षासोवधिरअ
हासतकृतस्य पंधानतरंति दुष्कृतैः॥ सहस्र धारे वितते पवित्र आवाचं पुनंति कवयो मनी
षिणः॥ रुद्रास एषामिषिरासो अद्रुहस्यशः संवः सुदशो नृचक्षसः॥ कृतस्य गोपानदभायसु
कृतुस्त्रीष पवित्राहृषांश्तरादधे॥ विद्वान्स विश्वाभुवनाभियत्रयस्य बाजुषास्त्रि ध्याति कर्ते अत्र
तान्॥ कृतस्य तंतुर्विततः पवित्रः आजिह्वाया अजेवरुणस्य मायया॥ धीरश्चित्तस्मिन् हं
तः आशुतात्रा कर्तमवपशस्य प्रभुः॥ ३॥ शिशुर्नर्जा तोवचक्रदहने स्वर्यद्राज्यरुषः सि
षासति॥ दिवोरेतसा सवते पयो वृधातमीमहे सुमती शर्मस प्रथः॥ दिवो यः स्कंभोध
रुणः स्वातत आयू णो अंशुः पर्येति विश्वतः॥ सेमे समहीरोदसी यक्षरावता समीचीने
दाधार समिषः कविः॥ महिषरः सुकृतं सोम्यं मधूवगव्युतिरदिते तैर्कृतं यते॥ ईशे

राम

१८

यो वृष्टेरित उस्त्रियो वृषाया नेताय ^त कुतिर्कृमियः ॥ आत्मन् न भो दुह्यते घृतं यय क्रतु
 स्यनाभिरं मृतं विजायते ॥ समीचीनाः सुदानवः प्रीणंति तं न शो हितमवमेहंति पेरवः ॥
 अरवी दंष्ट्रुः सवमान कर्मिणा देवा व्यंश्मनुषेपि न्वतिल्वं ॥ दधाति गर्भमरिते रूयस्य
 आयेन तोकं च तनयं च धामहे ॥ ३१ ॥ सहास्रधारे वताः असश्चतस्तृतीयैस्तु रजसि प्र
 जावती ॥ चतस्रो नाभो निहिताः अवो दिवो हविर्भरं त्यमृतं घृतं श्रुतः ॥ श्वेतं रूपं कणुते य
 स्त्रिषासति सोमो मीढू असुरे वेदभूमनः ॥ धियाशुमी सवते सेमभिप्रवद्विवस्त्वंधम
 वदर्षदुद्रिणं ॥ अध्वश्वेतं कलशं गोभिरक्तं कार्ष्णं नैज्यक्रमीत्स सवान् ॥ आहि न्विरेमन
 सा देवयंतः कक्षीवते शतहिमाय गोनां ॥ अद्रिः सोमये पेचानस्यते रसो व्योवारं विपव
 मान धावति ॥ समज्यमानः कविभिर्मदितमस्वदस्वेद्राय पवमान पीतये ॥ ३२ ॥ अभि

प्रियापि। एव ते च नो हितो नामानियदोऽधियेषु वर्धते॥ आसूर्यस्य बृहतो बृहन्नधिर
 यं विष्णुं च मरुद्विचक्षणः॥ क्रतुस्य जिह्वा पवते मधुप्रियं वक्तापतिर्धियोऽस्याऽअराम्यः
 ॥ दधाति पुत्रः पित्रो रपीत्यं १ नाम तृतीयमधिरोचने दिवः॥ अवक्षतानः कलशां अचिक्र
 दन्तुमिरेमानः कोश आहिरण्यये॥ अभीमृतस्य दोहना अनृषताधिजिघृक्षुषसो वि
 राजति॥ अद्रिभिः सुतो मतिभिश्च नो हितः प्ररोचयन् नो दसीमातरण्युविः॥ रेमाण्यव्यास
 मया विधावति मधोर्धरापि न्वमानादिवेदिवे॥ परितो मप्रधन्नास्वस्तये नृभिः पुनानो अ
 भिवासया शिरं॥ ये ते मदा आहूतसो विहाय सस्ते निरिदं चोदयदातवे मघं॥ ३३॥ ॥
 इति सप्तमाष्टके द्वितीयोऽध्यायः॥ २॥ ॐ नमः॥ धर्मादिवः पवते कृत्यो रसो दक्षो देवाना
 मनुमान्तेषोभिः॥ हरिः स जानो अत्योन स त्वमिदं या पाजांसि कृणुते नदीषा॥ श्रुते

नधत्तः आयुः भागभस्योः स्वः १ सिषासन्नयिरेगविष्टिषु ॥ इन्द्रस्य सुष्ममीर्य नपस्यु
भिरिन्द्रि नानो अज्यते मनीषिभिः ॥ इन्द्रस्य सोमपवमानकुर्मि एणत विष्यमाणो जठरेषा
विशु ॥ प्रणः पिब विक्कदभेव रोदसी धिमानवाजां उपमासि शश्वतः ॥ विष्यस्य राजा पवते
स्वर्दशकृतस्य धीतिम विषाकवी वशत् ॥ यः सूर्यस्यासिरेण मज्यते पिता मतीनाम सम
ष्टकाव्यः ॥ वषे वयूयापरिकोशमर्षस्य यामुपस्थे वषमः कनिकरत् ॥ स इन्द्राय पवसे म
त्सरिंशमो यथा जेषा मसमिधेतोतयः ॥ १॥ एष प्रकोशम धा मांः अविक्कद दिन्द्रस्य वज्रोवधु
षो वयुष्टरः ॥ अभीमृतस्य सुदुघाघृतश्रुतो वा आ अर्धं तिपय सेवधेनवः ॥ स पूर्व्यः प
वते यं दिवस्य रिश्वेनो मथामदि पितस्तिरे रजः ॥ समध्व आयुवते वे विजान इक्षुशानोर
स्तर्मनसाह विभक्ता ॥ तेनः पूर्वो स उप ए स इन्द्रो महः ॥ वाजा य धन्वतु गोमर्ते ॥ ईक्षे एया

सं. ७

२०

ब्रह्म

६

सो अहो ३ नचारवो ब्रह्मये जु जुषुर्ह विर्ह विः॥ अय नो वि हान्वन वनेषु त इंदुः सत्रा चामन
सापुरुषुतः॥ इ न स्य यः स दने गर्भ माद धे गवां मुरु आ मभ्यर्षति ब्रजं॥ न किर्दिवः पवते
कृत्यो र सोम हो अद व्योवरुणो दुरुग्यते॥ असा वि मित्रो वृजनेषु यज्ञियो त्यो नयू ये व
षयुः कनि क्रदत्॥ २॥ प्र एजा वा चं जनयन्त सिष्य दृपो व सो नो अभिगा इय क्षति॥ ग
भ्या तिरि प्रम विरस्य ता न्वा शु त्ते देवाना मुप या ति नि कृतं॥ इंद्राय सोम परिचिन्म सेन
भिर्नृ वक्षा ऊ मिः क विरज्य सेवने॥ पूर्व हि ते कृतयः स तिया त वे सह स्र म म क्षरन्॥
ता ई हि न्वं ति हर्म्य स्य स क्षा णिं या चं ते सु म्ने प व मान म क्षितं॥ गो जिन्नः सोमो रथ जि हिर
ण्य जि त्स्व जि र्द बि॥ स व ते सह स्र जि त्॥ यं दे वा स श्व क्रि रे पी त ये म दं स्वा दि षं दृ ष्म म
हृ णं म यो भु वं॥ ए ता नि सो म प व मा नो अ स्म युः स त्या नि कृ एवं द्र वि ण न्य र्ष सि॥ ज

श्वा हर य श्व मूष दः॥ सु मु द्रि या अ प स स्रो म नी षि ण मा सी ना अं त र रि सो म म क्ष र न्॥

राम

२०

हिशत्रुमंतिकेदूरकेचयः उवंगमृतिमभयंचनस्कृधि॥३॥ अचोदसोनो धन्वंत्विंदवः प्र
 सुवानानासो बृहदिवेषुहरयः॥ विचनशन्नदुषो अरातयो योनशं तस निषंतनोधि
 यः॥ प्रणो धन्वंत्विंदवो मदसुतो धनावाये भिरवतो जुनीमसि॥ तिरोमर्तस्य कस्य नि
 सरिदूतिंवयं धनानि विष्वधाभरेमहि॥ उत्तसस्या अरात्या अरिर्हि षउतान्यस्या अ
 रात्या वृको हिषः॥ धन्वन्नतस्मा समरीतताः अभिसोमज हि पवमानंदुरध्यः॥ दिविते
 नाभा परमोयः आददे एयि व्यासे रुरुदुः सान विक्षिपः॥ अदूय स्वावप्सति गोरधित
 च २ पुत्राह सैर्दुहर्मनीषिणः॥ एवा तदंशो सुभ्वं सुपेक्ष संरसंतुं जंति प्रथमा अभि
 श्रियः॥ निदं निदं पवमान नितारि ष आविसेषुष्मो भवतु प्रियो मदः॥४॥ सोमस्य धा
 ए पवते नृवक्षसक्रते न देवान् नृवते दिवस्य रि॥ बृहस्पते रवथे ना विदिक्त ते समुद्रा

सं. ७

२१

सोनसवनानि विमनुः॥ यंत्वावाजिन्नघ्या अभ्यनूषता यो हतं यो नि मा रेह सि द्ध मा
न॥ मघोना मायुः प्रतिरन्महि श्रवदं द्रा य सोम पवसे वृषामदः॥ एन्द्रस्य कुक्षायवते म
दितं मरुर्जं वसानः श्रवसे सुमंगलः॥ प्रसङ्गः स विश्वा भुवनाभि पप्रथे क्रीळन् हरि स
स्यंदते वृषा॥ तंत्वा देवेभ्यो मधुमन्तमनरः सहस्रधारं दुहते दशक्षिपः॥ नृभिः सोम
प्रच्युतो ग्रावभिः सुतो रविश्वा देवां आयवस्व सहस्रजित्॥ तंत्वा हस्तिनो मधुमन्तमदि
भिर्दुहं स्युः वृषमं दशक्षिपः॥ इन्द्रं सोममादयं देव्यं जनं सिंधो रिवोर्मिः पवमानो अ
र्षसि॥ ५॥ प्रसोमस्य पवमानस्योर्मय इन्द्रस्य यंति जठरं सुपेशसः॥ दध्राय दीमुनीता
यंश सागवां दानाय श्ररमुदमं दिषुः सुताः॥ अष्ठा हि सोमः कलशां असिष्य दद सोन
वोक्छारघुवर्त निर्वृषा॥ अथा देवाना मुभयस्य जन्मनो विद्वां अश्रोत्य मुत इतश्च यत्॥

राम

२१

दृष्ट्वा

आनः सोमपवमानः कि एव सिंहो भवम घम्वारध सोमहः ॥ शिक्षाव यो धोव सवे सुवे
तुनामानो गयमारे अस्मय शसिचः ॥ आनः पूषापवमानः सुरतयो मित्रो गच्छतुवर्णः
रुसजोषसः ॥ बृहस्पतिर्मरुतो ॥ वायुरश्विनाश्वशसविता सुयमा सरस्वती ॥ उभे चा
वा एधि वी विश्वमिन्वे अर्यमा देवो अदितिर्विधा मा ॥ भगो नृशंस उवातिरि क्षं विश्वे देवाः
पवमानं जुषंत ॥ ६ ॥ असावि सोमो अरुषो हरी ए जे वदस्मो अभिगा अवि क्रदत् ॥ पु
नानो वारं पर्येत्य व्ययं न्येनो नयो निघृतवंत मासदं ॥ क विर्वेधस्या पर्ये षिमा हिनम
स्योन मृष्टो अभिवा जमर्ष सि ॥ अपसे धंदु रिता सोम मृळ्य घृतं वसानः परिया सिनि
र्जिर्ज ॥ पर्जन्यः पिता महिषस्य पर्णिनो नाभा एधिया गिरिषु क्षयं दधे ॥ स्वसार आयो अ
भिगा उता सरस्वती गावभिर्न सते वीते अध्वरे ॥ जाये वपसा वधि शेवमं हसे पज्जाया

रु

सं० ७

२२

गर्भं शृणु हि ब्रवी मिते ॥ अंतर्वाणीषु प्रचरा सुजीवसे निंक्षो वृजने सोम जागृ हि ॥ यथा पृ
र्वेभ्यः शतसो अमृध्रः सहस्रसाः पर्यया वाजमिंदो ॥ एवायव स सुविता यनमसेतव ब्र
तमन्वायः सचंते ॥ १ ॥ पवित्रं ते विततं ब्रह्म पास्यते प्रभुर्गात्राणि पयोषि विश्वतः ॥ अतः सततं
न ते दामो अश्रुतो श्रुता सदृहं तत्समाश्रुत ॥ तपोष्य वित्रं विततं दिवस्पदे शोचं तो अस्य
तंतवो व्यस्थिरन् ॥ अवंसस्य पवीतारमाश्रुवो दिवस्पष्टमधितिष्ठंति चेत्तसा ॥ अरू रूच दुष
सः पृश्नि रजिनिय उक्षा विभर्ति भुवना निवाजयुः ॥ माया विनोम मिरेः अस्य माययान् चक्ष
सः पितरो गर्भमादधुः ॥ गंधर्व इत्यापद्मस्य रक्षाति पाति देवानां जनिमान्य दूतः ॥ गमरा
तिरिपुं निधयानि धापतिः सुकृतमामधुनो भक्षमाश्रुत ॥ हविर्हविष्मो महि सदा देव्यं नभो
वसानः परियास्य ध्वरं ॥ राजाय वित्ररथो वाजमारुहः सहस्र भयिर्जय सिश्रवो बृहत् ॥ २ ॥

राम

२२

पवस्व देवमादनो विचर्षणि रप्ता इन्द्राय वरूणा यवा यवे ॥ कधीनो अद्य दारिवः स्वास्ति मदु रुक्षि
 तौ गृणीहि दैव्यं जनं ॥ आयस्तु स्तौ भुवना मे न्यस्यो विश्वानि सोमः परितान्यर्षति ॥ क एव न सं
 तं विवृतमभिष्टयद्रुद्रः सिषक्त्युषसन्नसूर्यः आयो गोभिः सज्यत ओषधीषा देवानां सुम
 द्रयन्नुपावसुः ॥ आविद्यता पवते धारया सुतद्रुद्रं सोमो मादयद्दैव्यं जनं ॥ एष स्य सोमः प
 वते सहस्रजिह्वानो वाचमिषिरमुषर्वुधं ॥ इन्द्रः समुद्रमुदियति वासुभिरेन्द्रस्य हार्दिकलजो
 षुसीदति ॥ अभिसंगावः पयसा पयोवृधं सोमं श्रीणंति मतिभिः सर्विदं ॥ धनं जेयः वते कृ
 त्वोरसो विप्रः कविः काव्येनास्वर्चनाः ॥ १ ॥ इन्द्राय सोममुषुतः परिस्त्रवायामीवाभवतुरक्षसा
 सह ॥ मातेरसस्य त्सहया विनोद्रविणसंतद्रुद्रसंखिंदवः ॥ आस्तां त्समये पवमानचोदयद्
 शो देवानामसिहि प्रेमदः ॥ जहि शत्रूं रभ्या भंदनायतः पिबेद्रसोममवनो मधोजहि ॥ अद

यः

यो

म

सं. ७

२३ भुवनस्य

अदंशो यवसो मरिंतमः आत्मैंद्रस्य भवसिधा सिरुत्तमः॥ अभि सरंति बहवो मनीषिणो राजा
नमस्यंति सते॥ सहस्र एणियः शतधा रो अद्रुत इंद्रायेंदुः पवते काम्यं मधः॥ जय न्धेत्रमभ्यर्षा
जय न्नपुरु न्नो गातुं कृणु सोम मीढुः॥ कनिक्कदकल शो गोभिरज्यसे व्य १ व्ययं समया वा
रमर्षीसि॥ मर्मज्यमानो असोनसानसिरिंद्रस्य सोमजठरे समक्षरः॥ स्वादुः पवस्व दिव्या
यजन्मने स्वादु रिंद्राय सुहवी तु नाम्ने॥ स्वादु मित्राय वरुणाय वायवे बृहस्पतये मधमां
अशभ्यः॥ १०॥ असंभजंति कलशोद्गक्षिपः प्रविप्राणां मतयो वान्च ईरते॥ पवमाना अभ्य
र्षंति सुष्टुति मेद्रं विगंति मरिणस इंद्रवः॥ यवमानोः अभ्यर्षा सुवीर्यमुर्वी गव्यं ति महिना
र्मसप्रथः॥ माकिर्नो अस्य परिपूतिरीशते शो जये मत्वया धनं धनं॥ अधिषामस्त्रादुष
भो विचक्षणो रुरुचद्वि दिवो रोचना कविः॥ राजा पवित्रमसे तिरोरुवदिवः पीयूषं दुह

एम

२३

तेन च क्षमः ॥ दिवो नाके मधु जिह्वा असश्च तो वेनादुहं स्फुल्लं गिरिष्ठा ॥ अस्फुटं संवा व
 धानं समुद्र आसिंधो रूमा मधुमंतं पवित्रः आ ॥ नाके सुपर्ण सुपर्ण सिवां संगिरे वेना ना
 मरुपंत पृक् ॥ शिशुं रिहंति मतयः पनिमतं हिरण्यं शकुनं क्षामणि र्णा ॥ ऊर्ध्वो गंध
 वो अधिनाके अरुणा हि श्वा रूपा प्रतिवक्षाणे अस्या ॥ भानुः शक्रेण गोविषाव्यघोत्सारा रूच
 द्रोदसी मात शशुचिः ॥ ११ ॥ मत आशुवः पवमान धीजुवो मदा अर्धंति रघुजा इव त्मना ॥
 दिव्याः सुपर्ण मधुमंतं दूद्वो मदित्त मासः परिकोश मासते ॥ प्रते मदा सोम दिरा स आशु
 वो रूक्षतरथ्या सोमथा पथक् ॥ धेनुर्नवत्सं पयसा भिवज्जिण मिंद्र मिंद्र वो मधुमंत उर्मयः
 ॥ अस्यो न हिया नो अभिवाज मर्षस्वर्विकोशं दिवोऽ अद्रि मातरं ॥ वृषा पवित्रे अधि सानो अ
 व्यये सोमः पुनानदं द्रिया यथायसे ॥ प्रत आश्विनीः पवमान धीजुवो दिव्या अस्य न्यय

साधरी मणि॥ प्रांतर्कषयः स्याद्विरीरसक्षतयेत्ताम्रजं सृषि वाणवेधसः॥ विश्वा धामानि
 विश्वचक्षत्रभ्रसः प्रभोस्ते सतः परियंति केतवः॥ व्यानशिः पवसे सोमधर्ममिः पतिर्विश्व
 स्य भुवनस्य राजसि॥ २२॥ उभयतः पवमानस्य रभ्रमो ध्रुवस्य सतः परियंति केतवः॥ यरी
 पवित्रे अधिभज्यते हरिः सतातियोना कलशेषु सीदति॥ यज्ञस्य केतुः पवते स्वध्वरः सोमो
 देवानामुपयांति निष्कृतं॥ सहस्रधारः परिकोशमर्षति दृष्ट्वा पवित्रमस्येति शेरुवत्॥ राजा
 समुद्रं नद्यो विगाहते यामूर्धिसचते सिंधुषु श्रितः॥ अध्यक्षासानुपवमानो अमयं ना
 भापयिष्याधरुणो महोदिवः॥ दिवोनसानुसुनयन्न विक्रदयौ युयस्यपृथिवी च धर्म
 मिः॥ इन्द्रस्य सख्यं पवते विवेविदत्सोमः पुनानः कलशेषु सीदति॥ ज्योतिर्यज्ञस्य पवते म
 धुप्रियं पिता देवानां जनिता विभ्रवसुः॥ दधाति रत्नं स्वधयोरपीच्यं मरिंतमोमत्सरः इन्द्रं

६

क्षितयेतरेमाध्वसमोकोऽभिवस्स्याम॥ तन्त्रऽद्वंद्वोरुणो मित्रोऽग्निश्च ५३० ष
धीर्वनिनोजुषंत॥ शर्मन्त्याममरुतामुपस्थेययं॥ २६॥ मध्वोवोनामुमारुतयजत्रा
५ प्रयज्ञेषु श्वसामदंति॥ येदेजयंति रोसी विदुर्वीपिन्वंत्युत्संयद्यासुरुग्याः॥ निचेतासे
हिमरुतो गृणंतं प्रणोतासे यजमानस्य मन्म॥ अस्माकमुच्य विदथे शुबर्हि एवीतये स
दंतपिप्रियाणाः॥ नैतावदन्ये मरुतो यथेमेभ्राजंते रुक्मैर्युधैस्तनूभिः॥ आरोहसीवि
श्वपिशं ५ पिशानास्मानमंज्यते जेषु मेकं॥ सुधुक्सावो मरुतो दिक्कदस्तयदुः आग
५ पुरुषताकणम॥ मावस्तस्यामपि भूमा यजत्राऽअस्मेवोऽअस्तु सुमतिश्च निष्ठा॥ क
ते विदत्र मरुतो रणं तानवद्यास्तु च ५ पावकाः॥ प्रणोवत सुमतिभिर्यजत्रा ५ प्र
वाजेभिस्तिरतपुष्पसेनः॥ उतस्तुतासो मरुतो व्यंतु विश्वेभिर्नामिभिर्नरो हवीषि॥ ददात

सं.पं०

४२

नोऽमुमतेस्य प्रजायै जिगृतरयस्सुन्दतामधानि॥ आस्तुतासो मरुतो विश्वः कृतीऽअच्छा
सुरीन्सर्वताता जिगात॥ येनूस्मना श्रुतिनो वर्धयंति यूयं॥ २७॥ प्रसाकमुक्षेऽअर्चतागु
णा यूयोदैवस्य धाम्नस्तु विष्मान्॥ उत क्षौदंति रोदसी महिखानक्षंतेनाकं निरर्क्षते खंशात्
॥ जुनूश्चिह्नो मरुतस्त्वेष्येण भीमास्तु विमन्यवो यासः॥ प्रयेमहो भिरो जसो तसंति विश्वो
वो यामन्रभयते खर्दक॥ बृहद्वयो मघवद्यो दधातु जुजोषु निन्मरुतस्सु एति नः॥ गतो
ना ध्वा विति एति जुं तुं प्रणः स्या हर्भि रूति भिस्तिरेत॥ युष्मो तो विप्रो मरुतश्शतस्वी युष्मो
तोऽअर्वा सहस्रिस्सहस्री॥ युष्मो तस्सु म्मा बुत हंति वृत्रं प्रतदोऽअस्तु धूतयो देसं॥ तां
ऽआरूद्रस्य मीळुषो विवासे कुविन्नं संते मरुतः पुनर्नः॥ यत्सु सती जिही विरेयदा वि
रवत देनऽईमहेतु एणां॥ प्रसावा विमुष्टुति मघोना मिदं सुक्तं मरुतो जुषेता॥ आ एवि

राम०

४२

घ

नि

दृष्टौ वृषणो युयोतयुयं ॥ २८ ॥ यंत्राय ध्वः इदमिदं देवासो यंचनयथ ॥ तस्माः अग्नेवरुण
मित्रार्यमन्नरुतश्शर्मयस्वत ॥ युष्माकं देवाः अवसाहनिप्रियः ईजानस्तरतिहिषः ॥ प्रस
क्षयंति रते विमहीरिषो यो बो वरं यशशति ॥ न हि वश्वरमंचनवसिष्ठ ॥ परिमंसते ॥ अस्मा
कमकमरुतस्सुते सचा विश्वे पिबत कामिनः ॥ न हि वः कृतिः ॥ एतना सुमर्दुतियस्तु ॥ आर
ध्वं नरः ॥ अभिवः आवः ॥ औत्सुमतिर्नवीयसीतूयं यातपिपीषवः ॥ ऊषुदुषि एध सो या
तनां धांसि पीतये ॥ इमा वो ह्यमामरुतो ररेहिकं मोष ॥ न्यत्र गंत न ॥ आवनो बर्हिस्स
स्सदता विता चनस्सा हणिं दातवे वसु ॥ अस्त्रे धंतो मरुतस्सो म्ये मधौ स्वा हो हमादया
ध्वे ॥ २९ ॥ सुसुश्रुदितन्व ॥ शशुंभमानाः ॥ आहंसा सो नीलपृष्ठाः ॥ अपसन्न ॥ विश्वं शर्धौ
॥ अभितो मा ॥ वेदन ए नरुणा स्सवने मदंतः ॥ यो नो मरुतोऽभि दुर्हणा युस्तिरश्चि

सं. पं०
४२

नानिवसवो जिघांसति ॥ इह ५ पाशान् प्रति समुचीयत पिबे न हन्मना हंत नानातं ॥ संतपाना
इहं हविर्मरुतस्तज्जु जुष्टन ॥ युष्माको तीरिणा दसः ॥ गृहमेधासु आगतमरुतो मापभूतन
॥ युष्माको तीसु दानवः ॥ इहं हवस्स तव स ५ कवयस्स र्यत्नवः ॥ युत्तमरुतः आवयो ॥ अंब
कं यजामहे सुगंधिं युष्टि वधनं ॥ उर्वारुकमिव बंधनान्मृत्योर्मुक्षीय मामृतात् ॥ ३० ॥
इति पंचमाष्टके चतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ ॐ ३म् ॥ यद् यस्स र्यत्नवो नागाः उषन्मित्राय वरुणा
यस्य ॥ वयं देवत्रादिते स्याम तव प्रिया सोऽअर्यमन् गृणंतः ॥ एष स्य मित्रा वरुणा नृचक्षोः
नैः उदेति सूर्योऽअभिज्मन् ॥ विश्वस्य ष्णतुर्जे गतश्च गोपाः सजुमर्तैषु वज्रिना च पश्यन्
॥ अयुक्तसप्तहरितस्तधस्रयाः ईवहंति सूर्यं घृताक्षीः ॥ धामानि मित्रा वरुणा युवाकुसं
यो यूयेव जनिमानि चरे ॥ उदांष्टा सोमधुमंतोऽअस्युरस्योऽअरुह्युक्रमर्षीः ॥

राम
४२

यस्माः आदित्याः अथ नोरदंति मित्रोः अर्यमावरुणस्सजोषाः॥ इमे वेतारोऽनन्तस्य
भरैर्मित्रोः अर्यमावरुणो हि संति॥ इमः भतस्य वा वधुर्दुरो णे शग्मा सः पुत्राः अदितेर
दब्धाः॥ इमे मित्रोवरुणो दूळभासो वेतसं विचित्रयंति दक्षैः॥ अपि क्रतुं सुचेतसं वतंतं तस्मि
रश्विर्दहस्सु पथानयंति॥ १॥ इमे दिवोऽनिमिषा एषिभ्याश्चिकित्वा सोऽअचेतसं नयं
ति॥ प्रजा जेचिन्नुद्योगाधमस्त्रिपारं नोऽअस्य विष्पितस्य पथं न॥ यद्गोपावददिति शर्म
भुद्रं मित्रो यच्छंति वरुणस्सुदासे॥ तस्मिन्नातो कंतनयं दधाना मा कर्म देवहे नंतु ए
सः॥ अबुवेदिं होत्राभिर्यजेत रिपुं काश्चिद्वरुणश्च तस्सः॥ परिदेषोभिर्यमावरुणकू
रुं सुदासे वषणाः उलोकं॥ सुखश्चिद्विस्मृतिस्त्रेष्पे षामपी चैनसहसा सहते॥ यु
ष्मद्विया वषणो रेजमाना दक्षस्य चिन्महिना मूळतानः॥ यो ब्रह्मणे सुमतिमा यजा

सं. पं०

४३

ते वाजस्य सा तौ परमस्य एयः॥ सीक्षंतमुन्मुं मघवानोऽभूर्यः उरुक्षयाय च क्रिरे सुधातु॥
इयं देवपुरे हितिर्युवभ्यां युज्ञे सु मित्रावरुणा वकारि॥ विश्वानि दुर्गापि एतं तिरो नो मूयं॥
॥२॥ उह्यं च क्षर्वरुण सुप्रतीकं देवयोरेति सूर्यस्तत न्वान्॥ अभियो विश्वा भुवनानि चष्टे
समुन्मुं मर्त्ये चाचिकेत॥ प्रवांसमित्रावरुणा वृता वा विप्रो मन्मानि दीर्घश्रुदियति॥
यस्य ब्रह्माणि सुक्रतूऽअवायुऽआयत्कृतान् शरदः॥ एणे ये॥ प्रोणे मित्रावरुणा ए
यिमा॥ प्रदिवः क्षुषाद्दहतस्तु दान्॥ स्य शोदधायेऽअषधीषु विश्वध्रग्यतोऽअ
निमिषं रक्षमाणा॥ शंसा मित्रस्य वरुणस्य धाम सुष्मो रोदसी बहु धेम हित्वा॥ अय
न्मासाऽअयज्वनामवीरः॥ प्रयुज्ञ मन्मावृज नंति एते॥ अमरं विश्वा वृषणा विमावां न
या सुवित्रं ददशे नयक्षं॥ दुहस्स चंतेऽअनृता जनानां नवां निण्यान्मुचितेऽअभ्रवन्॥

पम०

४३

समुवांयुज्ञंमहयुंनमोभिर्द्वेवांमित्रावरुणास्वाधः॥ प्रवांमन्मान्युवसेनवानिरुता निब्र
ह्मजुजुषन्निमानि॥ इयंदेवपुरेहितिर्युंसदानः॥ ३॥ उत्सूर्योवृहदधीष्यश्रेत्युरुविश्वजनि
ममानुषाणां॥ सुमोदिवाददशोरेचमानुःक्रत्वाकृतस्सुकृतः कर्तृभिर्भूत॥ ससूर्यप्रतिपुरेन
ऽउक्ताः॥ एभिस्तोमेभिरेतशेभिरेवैः॥ प्रनोमित्रायवरुणायवोचोनागसोऽअर्यम्णोऽभुग्नयेव॥
विनस्सहस्रंशुरुधोरदंत्वतावानोवरुणोमित्रोऽअग्निः॥ पच्यंतुचंद्राऽउपमंतोऽअर्कमानुः
कामं पूपुरंतुशवानाः॥ द्यावाभूमीऽअदितेत्रासीथांनोयेवांजनुस्सुजनिमानुऽसवे॥ मा
देवेभूमवरुणस्यवायोर्मा मित्रस्यमियतमस्यतृणां॥ प्रवाहवांसिस्तंतजीवसेनऽआनोग
व्यतिमुक्षतंघृतेन॥ आनोजनेश्रवयतंसुवानाश्रुतंमेमित्रावरुणाहवेमा॥ नमित्रोवरुणो
अर्यमानस्मनेतोकायवरिवोदधंतुसुगानोविश्वा सुपथानिसंतुयूयं॥ ४॥ उद्वेति सु

सं. पं०
४४

भगो विश्ववशास्त्राधारणस्त्रय्योमानुषाणां॥ चक्षुर्मित्रस्यवरुणस्य देवश्चर्मैवयस्त्रमविम्य
क्तमांसि॥ उद्वेतिप्रसवीताजनानामहाकेतुरणवस्त्रय्यस्य॥ सुमानं चक्रं पर्याविवत्सुन्यदे
तुशेवदतिधूर्षुक्तेः यु॥ विभाजमानः उषसा मुपस्थाद्रेभैरुदेत्यनुमद्यमानः॥ एषमेदेव
स्त्रविता चच्छदयस्त्रमानं न प्रमिनातिधाम॥ दिवोरुक्मः उरुचक्षाः उद्वेतिदूरेऽअर्थस्त
रणिभाजमानः॥ नूनं जनास्त्रय्येण प्रसृताः अयन्नर्थानि कृणवन्नपांसि॥ यत्राचक्रु
रुमता गातुमस्त्रेय्येनो नदीयन्नन्वेति पाथः॥ प्रतिवांस्त्रः उद्वेति विधेमूनमो मिमित्राव
रुणोतद्व्यः॥ नमित्रोवरुणो० सदानः॥ ५॥ दिविक्षयंतारजसः॥ पृथिव्यां प्रवांचतस्यनि
र्णिजोददीरन्॥ हव्यं नो मित्रोऽअर्यमा सुजातो रजा सुक्षत्रोवरुणो जुषंत॥ आरजाना
महः॥ सतस्य गोपासिंधुपताक्षत्रियायातमर्वाक्॥ इच्छां नो मित्रावरुणोतद्वष्टिमवदि

राम
४४

वः इन्वतं जीरान् ॥ मित्रस्तनोवरुणो देवोऽर्यं ॥ प्रसाधिष्ठेभिः ॥ पृथिभिर्नयंतु ॥ ब्र
 वधयान् आदरिस्तुदासः इषामदेमसुहदेवगोपाः ॥ योवांगर्तमनसातक्षदेतमुध्वी
 धीतिं कृणवदूरयच्च ॥ उक्षेयां मित्रावरुणा घृतेन ता एजाना सुक्षिती स्तर्पयेथा ॥ एष
 स्तोमोवरुण मित्रतुभ्यं सोमं शुक्रो नवायवेयामि ॥ अविष्टंधियो जिगृतं पुरंधीर्यं
 ॥ प्रतिवांस्तूरऽउदिते सुक्तैर्मित्रं हुवेवरुणं पूतदक्षं ॥ ययोरसुर्यं मक्षितं ज्येष्ठं विश्व
 म्ययामन्ना चित्ता जिगृत्तु ॥ ता हि देवानाम सु एता वृथा तानः क्षितीः करतमूर्जयंतीः ॥ अ
 श्याम मित्रावरुणा वृयं वां यावा च यत्र पीययुन्नहाच ॥ ता भरिपाशवन्तस्य सेतुदुरसे
 तूरिपवे मर्त्याय ॥ श्रुतस्य मित्रावरुणा पृथा वामपो न नावा दुरिता तरे म ॥ आनो मित्राव
 रुणा हव्यजुष्टिं घृतैर्गव्यं तिसुक्षतमिळाभिः ॥ प्रतिवा मत्रवरमाजना यष्टणी तमुद्धो

सं.पं०

४५

दिव्यस्य चारोः॥ एष सोमो० सदानः॥ ७॥ प्रमित्रयोर्वरुणयोः सोमो न एतुश्रूष्यः॥ नमस्वा
नुविजातयोः॥ याधारयंत देवास्तु दक्षादक्षपितर॥ असुर्याय प्रमहसा॥ तानस्तिपात
नूपावरुणजरितृणा॥ मित्रसाधयंत धियः॥ यद्यसुर उदिते नागामित्रोऽअर्यमा॥
सुवातिसविताभगः॥ सुप्रावीरस्तु सक्षयः॥ प्रनुयामन्सुदानवः॥ येनोऽअंहोतिपिप्र
ति॥ ८॥ उत सुराजोऽअदितिरद्व्यस्य व्रतस्य ये॥ महोरजान ईशते॥ प्रतिवांसर उदि
ते मित्रं गणीषेवरुणं॥ अर्यमणं रिशदसं॥ एयाहिरण्ययामतिरियमवकायशवसे
॥ द्यं विप्रामेधसातये॥ तैस्योमदेववरुणते मित्रसुरिभिस्सह॥ द्रुषंस्वधामहि॥ व
हवस्सुरचक्षसो गिजिह्वाऽसतावधः॥ त्राणियेये मुर्विदयानि धीतिभिर्विष्वा निपरि
भूतिभिः॥ ९॥ वियेदधुश्शरदं मासमादह्यं सप्तमं कुंचाद्वं॥ अनाप्यं वरुणो मित्रोऽअ

राम

४५

र्यमाक्षत्रं राजानः आशतः॥ तद्वैऽअद्य मनामहे सूक्तैस्सूरः उदिते॥ यदोदते वरुणो मि
 त्रोऽअर्यमायु यम तस्य रथः॥ सुतावानः भूतजाताः सुताव धौघो ए सोऽअनृत हि षः
 ॥ तेषां वस्सुग्ने सुच्छुर्दिष्ट मे नरस्यामये च सूरयः॥ उदुत्य दशतिं वपुर्दिवः एति प्रतिदूरे
 ॥ यदीमाशुर्वहति देवः एतं शो विष्वक्से च क्षसेऽअरं॥ शीर्षं शीर्षो जगत्तस्तस्युषस्यति स
 मया विश्वमारजः॥ सप्त सप्त सारस्सुविता यस्सूर्यं वहति हरितोरथे॥ १०॥ तच्च क्षदेव हितं
 शुक्रमुच्चरत्॥ पश्येम शूरदश्रुतं जीवेम शूरदश्रुतं॥ कार्येभिरदाभ्यायातं वरुण युम
 त्॥ मित्रश्च सोमपीतये॥ दिवो धामभिर्वरुण मित्रश्चायातमदुहा॥ पिबतं सोममातुजी
 ॥ आयातं मित्रावरुणा जुषाणा वाहुति नृणः॥ पातं सोममृतावधौ॥ ११॥ प्रतिवां रथं नृप
 ताजुरध्वै हविष्मतामनसा यज्ञियेन॥ यो वां दूतो न धिष्यावजीगारब्धः स सुवर्णपितर

सं. पं०

४६

विवस्मि॥ अशोच्य निस्समिधानोऽस्मेऽउपोऽअदम्यन्तमसश्चिदंताः॥ अवेति केतुरुष
सः॥ पुरस्ताच्छ्रियेदिवोदुहितुर्जायमानः॥ अभिवां नूनमश्विना सुहोतास्तोमैस्सिषक्तिना
सत्याविवृकान्॥ पृथ्वीभिर्योतं पृथ्वाभिरवक्स्वविश्वसुमतारथेन॥ अवोवां नूनमश्वि
नायुवाकुरुर्वेयदांसुते माध्वीवसुयुः॥ आवांवहंतुस्त्वविश्वसोऽअश्वः॥ पिवायोऽअस्मे
सुषुतामधूनि॥ प्राचीमुदेवाश्विनाधियुं मे मध्रांस्तयेकतंवसुयुं॥ विश्वाऽअविषंवा
जुऽआपुरंधीस्तानश्शक्तं शचीपतीशचीभिः॥ १२॥ अविषंधीष्वश्विनानऽआसुभजा
वद्रेतोऽअदृयंनोऽअस्तु॥ आवांतोकेतनयेतुतुजानास्तुस्त्वा सो देववीतिंगमेम॥
एषस्यवांपूर्वगतैवसख्येनिधिर्हितो माध्वीरातोऽअस्मे॥ अहेतुतामनसायातम
वांगुश्रंताहव्यं मानुषीषुविक्ष्णुः॥ एकस्मिन् योगे सुरणा समाने परिवांसुतस्त्ववतो

राम

४६

रथो गात॥ नवायंति सुभो देवयुक्ता ये वा धूर्षुतरणयो वहंति॥ अमृश्वतामघवद्भो हि भू
 तं ये श्यामघदेयं जुनंति॥ प्रयेवं धुंस्ततामिस्तिरंते गव्याष्टं च तोऽअश्व्यामघानि॥ न
 महवमाशृणुतं सुवानायासिष्टं वर्तिरश्विना विशवत्॥ धत्तं रत्नानि जरतं च सूर्यीन्द्रयू
 यं॥ १३॥ आशुभ्रायातमश्विना स्वश्वागिरो दस्मा जुषाणा युवाकोः॥ हव्यानि च प्रति
 भृता वीतं नः॥ प्रवामं धांसि मघान्यस्युररंगं तं हविषो वीतये मे॥ तिरोऽअर्यो हवना निश्रुतं
 नः॥ प्रवां रथो मनोजवाऽइयति तिरो रजां स्य श्विना शतोतिः॥ अस्मभ्यं सूर्या वस्तुऽइयानः
 ॥ अयं हयदा देव्याऽउऽअद्रिहृध्वो विवक्तिसो मसुक्कवभ्यां॥ आवत्तु विप्रो वदतीत
 हव्यैः॥ चित्रं हयदा भोजनं न्वस्ति नत्रये महिषं तं युयोतं॥ यो वामो मानंदधते प्रियस्स न
 ॥ १४॥ उत सदां जु रतेऽअश्विना भूञ्जवाना यप्रतीत्यं हविर्दे॥ अधियदृषऽइतऽउति

सं.पं०
४७

धृत्यः॥ उत संभुज्यमश्विनासखायोमध्यैजहुर्दुरेवासस्ममुद्रे॥ निरीपयर्षदरावायोयुवाकुः॥
हकायचिज्जसमानायशक्तमुतश्रुतंशयवेदयमाना॥ यावद्व्यामपि न तमपोनस्तयैचिच्छ
क्त्यश्विनाशचीभिः॥ एषस्यकारूर्जरतेस्तैरैग्रेबुधानः॥ उषसांसुमन्मा॥ इषातंवर्धद्व्या
पयोभिर्ययं॥ १५॥ आवांरथोरैदसीबद्धधानोहिरण्ययोवृषभिर्यातिश्वैः॥ घृतवर्तनि
॥ पविभीरुचानः॥ इषां वीळ्हा नृपतिर्वीजिनीवान्॥ सपप्रथानोऽभियं च भूमा त्रिवंधु
रे मनसायातुमुक्तः॥ विशोयेन गच्छथो देवयंती॥ कुत्राचिद्याममश्विनादधाना॥ स्वश्वा
यशसायातमर्वाग्दस्त्रानिधिं मधुमंतं पिबाथः॥ विवांरथोवध्वा॥ यादमानोतांदिबोवा
धतेवर्तनिभ्यां॥ युवोः प्रियं परियोषावृणीतुस्तरेदुहितापरितक्मयायां॥ यदेवयंतुम
वथशशचीभिः॥ परिघ्नं समोमनावां वयोगात्॥ योहस्यवांरथि एवस्तः॥ उस्वारथोयुजा

राम
४७

नः परियातिवर्तिः॥ तेन नश्यं योरुषसो व्युष्टौ न्यश्चिना वहतं यत्नेऽस्मिन्॥ नरा गौरे ववि
कते तृष्णाणां साकं मद्यं सवनोपयातं॥ पुरुत्रा हि वां मतिभिर्हवन्ते मावा मये नियमन्दे वयंतः॥
युवं भुज्युमवविदुं समुद्रः उदहयु रणसोऽस्मिन् धानैः॥ पतत्रिभिरश्रुमैरव्ययिभिर्दसना
भिरश्विना पारयंता॥ नूमेह वमाश्रुतं युवानां सदानः॥ १६॥ आविष्ववा एश्विना गतं
नः प्रतत्स्थानमवाचिवां दधिव्यां॥ अश्वोनवाजीश्रुनयच्छोऽअष्टादायत्सेदयुर्ध्रुवसे
नयोनिं॥ सिधक्तिसावां सुमतिश्च निष्ठातापि चर्मो मनुष्योदुरेणो॥ योवां समुद्रान्तरितं
पिपत्येतत्त्वाचिन्नसुमुजायुजानः॥ यानि स्थानान्यश्विना दधायेदिवो यद्दोषधीषु
विक्षु॥ निपर्वतस्य मूर्धनि सदंतेषु जना यदा सुषेवहन्ता॥ च निषुंदेवाऽअर्षेऽसुययोग्या
ऽअश्रवैथेऽश्वीणां॥ पुरुणि रत्नादधतौ न्यस्मेऽअनुपूर्वाणि चरव्यथुर्युगानि॥ सु

धीष्व २

सं. पं०
४८

श्रुवांसाविदम्बिनापुरुषयुभिर्ब्रह्माणि च क्षाथेऽसवीणां ॥ प्रतिप्रयातं वरमाजनाया
स्मेवा मस्तु सुमतिश्च निष्ठा ॥ योवांयुतो नासत्याह विष्मान्कृतब्रह्मा समर्प्योऽभवाति
॥ उपप्रयातं वरमावसिष्ठमिमा ब्रह्माण्युच्यन्ते युवभ्यां ॥ इयं मनीषाऽइयमश्विना गीरि
मां सुवृत्तिं वृषणा जुषेयां ॥ इमा ब्रह्माणि युवयून्मम नूयं ॥ १९ ॥ अनुवाकः ॥ अप
स्वसुरुष सो न जिहीते रिणोक्तिं कृत्वा रूपाय पंथां ॥ अश्वामघा गोमघा वां हुवे मदि
वानक्तं शरुमस्मद्योतं ॥ उपायातं दाशुषे मस्यैरथेन वाममश्विनावहंता ॥ युयुतम
स्मदनि एममीवां दिवानक्तं माध्वीनासीयां नः ॥ आवां रथं मवमस्यां व्युष्टौ सुम्नाय वो वृष
णो वर्तयंतु ॥ स्यमगमस्ति मृतसुग्भिरश्वैरश्विनावसुमंतं वहेयां ॥ योवां रथो न पतीः
अस्ति वोक्त्वा त्रिवंधुरे वसुमां उखया मा ॥ आनः एनानासस्योपयातमभियद्वां विश्व

एत
४८

पयो जिगाति॥ युवं च्यवानं जूरसो मुमुक्तं निपेदवः ऊरुयुगपुमर्षं॥ निरुंदसस्तमसः स्पर्त
 मत्रिं निजा दुषं त्रिधिरेधातमंतः॥ इयं मनीषा० सदानः॥ १८॥ आगोमेतानासत्यारथेना
 श्वावता पुरुष्वंद्रेणयातं॥ अभिवांविष्वा नियुतस्सचंते स्याहया श्रियातन्वा शुभाना॥ आनो
 देवेभिरुपयातमर्वाक्सजोषसानासत्यारथेन॥ युवोर्हिनस्सखापित्र्याणिसमानो बंधुरुत
 तस्यवित्तं॥ उदुसोमा सोऽअश्विनोरबुधन्ना मित्रह्ना ण्युषसश्च देवीः॥ आविवा सनुरेद
 सीधिष्येमेऽअच्छाविप्रो नासत्याविवक्ति॥ विचेदुच्छं त्यश्विनाः उषासः प्रवां ब्रह्माणिकार
 वोभरंते॥ उध्वं भानुं सविता देवोऽअश्रेहृद्दग्नयस्स मिधाजरंते॥ आपश्चातानासत्या
 पुरस्तादाश्विना यातमधुरादुदक्तात॥ आविष्वतः पांचजन्येन एयायू०॥ १९॥ अतारि
 ष्मातमसत्यारमस्यप्रतिस्तोमंदेवयंतो दधानाः॥ पुरुदंसा पुरुतमापुएजामस्यहव

सं. पं०

४९

तेऽअश्विनागीः॥ न्युप्रियो मनुष्यस्सादि होताना सत्या यो यजते वंदते च॥ अश्वीतं मध्वोऽ
अश्विनाऽउपाकऽआवां वोवे विदयेषु प्रयस्वान्॥ अहेम यज्ञं पृथामु रणाऽदृमा सुवृत्तिं वृष
पा जुषेथां॥ शुष्ठीवे वप्रेषितो वाम बोधि प्रतिस्ती मैर्जरमाणो वसिष्ठः॥ उपत्यावद्वीगमतो
विशं नो रक्षो हणा संभता वी लुपाणी॥ समं धां स्य गमत मत्स रणि मानो मर्धिष्टमागतं शिवे
न॥ आपश्चा० सदानः॥ २०॥ दृमाऽउवां दि विष्टयऽउस्त्राह वंतेऽअश्विना॥ अयं वाम द्देवसे
श्चीव सुविशं विशं हि गच्छथः॥ युवं वित्रं ददयु भोजिने न एवो देथां सूनृता वते॥ अर्वाग
थं समनसा नियच्छतं पिबतं सोम्यं मधु॥ आयातमुप भक्षतं मध्वं पिबतमश्विना॥ दुग्धं
पयो वृषणा जेन्या वसुमानो मर्धिष्टमागतं॥ अश्वा सो ये वा मुपदा शुषो गृहं युवां दीयं
ति विभ्रतः॥ मक्षयुभिर्न एहये भिरश्विना देवा यातमस्मय॥ अधाह्यं तोऽअश्विना प

राम

४९

क्षस्स चंतस्सूरयः॥ तापंसतोमुघवद्यो ध्रुवं यशश्छर्दिरस्सभ्यं नासत्या॥ प्रयेयुयु रट्ट कासो
 रथाः इव नृपा ता रो ज नानां॥ उत सैनशवसा श्रुषुवुर्नरः उत क्षियंति सुक्षितिं॥ २१॥ व्युषाः
 आवो दिविजाः सतेना विष्कण्वानामहिमानुमागात्॥ अपद्रुहस्तमः आवरजुष्टमंगिरस्तमाप
 थ्याः अजीगः॥ महेनोः अधसुविताय बोध्युषो महे सोभगाय प्रयंधि॥ वित्रं रयिं यशसं
 धेक्षुस्मे देवि मर्तेषु मानुषि श्रवस्युं॥ एतेत्येभानवो दर्शितायाश्चित्राः उषसोः अमतास आ
 गुः॥ जनयंतो दैव्या निवृत्तान्या पृणतोः अंतरिक्षा व्यस्युः॥ एषास्या युजाना प एका संवक्षि
 तीः परिस्योजिगाति॥ अभिपश्यंती वयुना जनानां दिवो दुहिता भुवनस्य पत्नी॥ वाजिनीव
 त् सूर्यस्य योषा चित्रा मघा शयः ईशे वसुनां॥ सविष्टता जुरयंती मघो न्युषाः उच्छतिव
 द्भिर्गणानां॥ प्रतिद्युतानामरुषा सोऽअश्चित्राः अदप्रनुष संवहंतः॥ याति शुभा

श्वा

सं.पं०
५०

विश्वपिशारथेन दधाति रत्नं विधत्ते जनाय ॥ सुत्यासु स्येभिर्महतामहद्भिर्देवादेवेभिर्यजुता
यजत्रैः ॥ रुजतृदुःखानि ददुस्त्रियाणां प्रतिगावः उषसे वा वशंत ॥ नूनो गोमही रवद्वेहि
रत्नमुषोऽअश्वो वत्सु रूभोजोऽअस्मे ॥ मानो बर्हिः ॥ पुरुषतानि देकयूयं ॥ २२ ॥ उ
दुज्योतिरमृतं विश्वजन्यं विश्वानरस्स विता देवोऽअश्रेत ॥ क्रत्वा देवानां मजनिष्टव
क्ष्णविरकभुवनं विश्वमुषाः ॥ प्रमेपंथा देवयानाऽअदुःप्रन्नमर्धतो वसुभिरिक्षता
सः ॥ अभदुकेतु रुषसः ॥ पुरस्तात्सतीन्मागादधिहर्म्येभ्यः ॥ तानीदृहानि बहुलान्या
सन्त्या प्राचीनमुदिता सूर्यस्य ॥ यत् ॥ परिजारऽदेवानं सुषो ददक्षे न पुनर्यतीव ॥
तऽदेवानां सधमादऽआसन्तावान ॥ कवयः ॥ पूर्व्यासः ॥ गृह्णं ज्योतिः ॥ पितरेऽ
अन्वविंदन्त्यमंत्राऽअजनयन्नुषासं ॥ समानऽकुर्वेऽअधि संगतासु संजानते

राम०

५०

नमस्तंतेमिथस्ते॥ तेदेवानांनमिनंतिब्रूतान्यमर्धंतोवसुभिर्यादिमानाः॥ प्रतित्वास्तोमैरीकते
वसिष्ठाःउषुर्बुधस्तुभगेतुष्टुवांसः॥ गवांनेत्रीवाजपत्नीनःउच्छ्रोषस्तुजातेप्रथमाजरखा॥
एषानेत्रीराधसस्तुनतानामुषाःउच्छंतीरिभ्यतेवसिष्ठैः॥ दीर्घश्रुतंरयिमस्तेदधानाय
यं॥२३॥ उयोरुरुचेयुवतिर्नयो॥ षाविश्वंजीवंप्रसुवंतीचरयै॥ अमरदग्निस्तुमिधेमा
नुषाणामकज्योतिर्बाधमानातमांसि॥ विश्वंप्रतीचीसप्रथाःउदृष्टादुशदृष्टोविभ्रती
शुक्रमश्वैत॥ हिरण्यवर्णासुदृशीकसंदृगावांमातानेत्र्यद्रामरेवि॥ देवानांचक्ष
स्तुभगावहंतीश्वेतंनयंतीसुदृशीकमश्वं॥ उषाःअदशिरिश्मिभिर्व्यक्ताचित्रामद्यावि
श्वमनुप्रभृता॥ अंतिवामादूरेऽमित्रमुच्छ्रोवींगव्यूतिमभयंकुधीनः॥ यावयद्वेषः
आभएवस्तुनिचोदयशधौगणतेमघोनि॥ अस्मेश्रेष्ठेभिर्भानुमिर्विभाहृषोदेवि

सं.पं०

५९

प्रतिरंतीनः आयुः॥ इषं च नोदधती विश्ववारं गोमदश्चावदृथ वच्चरधः॥ यां तादिवो
दुहितर्वर्धयं सुषस्सुजाते मतिभिर्वसिष्ठाः॥ सास्मा सुधारयि मृषं वृहंतं यूयं०॥ २४॥
प्रतिकेतवः प्रथमाः अदप्रन्नूर्धाः अस्याः अंजयो विश्वयंते॥ उषोः अर्वाचा वृहतार
थे न ज्योतिष्मता वाममस्तभ्यं वक्षि॥ प्रतिष्ठीमग्निर्जरते समिद्धः प्रतिविप्रास्तो मतिभि
र्गृणंतः॥ उषायातिज्योतिष्वा बाधमाना विश्वातमां सिदुरिता पदेवी॥ एताः उषाः प्रस
दप्रन्नः पुरस्ताज्योतिर्यच्छंती रुषस्तो विभातीः॥ अजीजनन्त्स्वयं यज्ञमग्निमपाची नंत
मोः अगाद जुष्टं॥ अवेतिरिवो दुहिता मघो ना विश्वे पश्यं सुष सं विभाती॥ आस्थादृथं
सुधया युज्यमानमायमश्वास्तस्सुयुजो वहन्ति॥ प्रतिक्वाघसुमनसो बुधं तास्माकास्तो
मृधवानो वयं च॥ तिल्विलायध्वमुषस्तो विभातीर्युयं०॥ २५॥ सुर्याः आवः पृथ्वीः ३

राम

५९

१ अंबोधि॥

जनानां पंचक्षितीर्मानुषीर्बोधयन्ती॥ सुसंदग्भिरुक्षभिर्भानुमश्वेदिसूर्योरेदसीचक्षसा
वः॥ व्यंजते दिवोऽअंतेष्वक्तून्विशेन सुक्ताऽउषसो यतंते॥ संतेगावस्तमः आवर्तयन्ति ज्योति
र्यच्छन्ति सवितेव वाहू॥ अभद्रुषाऽद्वंद्वतमामघो न्यजीजन सुविताय प्रवांसि॥ विदिवो दे
वा दुहिता दधासंगिरस्तमा सुक्ततेव सन्नि॥ तावदुषोरधोऽअसम्भं रसुयावत्तोतभ्यो
ऽअरदोगृणाना॥ यांताजुस्तुर्वेषमस्यारवेण विदळ्ळस्यदुरेऽअद्रेरेणोः॥ देवं देवं राध
सेवोदयं सस्मद्वक्त्रं नताऽईरमंती॥ सुच्छन्ती नस्स नये धियो धायूयं॥ २६॥ प्र
तिस्तोमे मिरुषसंवसिष्ठागामिर्विप्रासः॥ प्रथमाऽअबुध्रन्॥ विवर्तयन्ती रजसी स
मंतेऽआविष्कृण्वती भुवना निविश्वा॥ एषा स्या नममायुर्दधाना गृहीतमोज्योतिषो
षाऽअग्रेऽएति सुवतिरद्वयाणां प्राविकितृत्सूर्ययज्ञमग्निं॥ अश्वो वती गोमतीर्मऽउ

सं.पं०
५२

षा सो वीरवती स्स ह मुच्छं तु भद्रः॥ घृतंदुहाना विप्रतः प्रपीता यूयं०॥ २७॥ इति पंच
चमाष्टके पंचमोऽध्यायः॥ ५॥ सुधी स हो नारद षड्रहस्स सप्तसु हरिः॥ ॐ प्रत्युः अ
दृश्या यित्यु र्मुच्छं ती दुहिता दिवः॥ अपो महिम्ययति च क्षसे त मो ज्योतिष्कणो ति सू न
री॥ उदुक्षिया स्सजते सूर्यस्स चाऽउदन्नक्षत्रमर्थिवत्॥ तवेदुषो व्युषि सूर्यस्य च संभू
जेन गमे महि॥ प्रति त्वा दुहितर्दिवऽउषोजीराऽअमुत्सम हि॥ या वह सिपुरु स्या ह्वेन नन्व
तिरत्वं न दा शुबेममः॥ उच्छंतीया रुणो धिमंहना महि प्रख्येदे विश्वे द शे॥ तस्या स्तेर
लभाजऽइमहे वयं स्या म मा तु न सूनवः॥ तच्चित्रं राधऽआभरोषो यदी र्घश्रुतमं॥ य
ने दिवो दुहितर्मत्त भोजनं तद्ग्रास्य भुनजा महै॥ अवस्सुरिभ्योऽअमृतं व सुत्वनं वाजो
ऽअस्मभ्यंगो मतः॥ चोदयित्री मघोन स्स नृता वत्युषाऽउच्छद पस्त्रिधः॥ १॥ इंद्रावरु

५३

ह

णा युवमे ध्वर्यनो विशेजनायमहि शर्मयच्छतं ॥ दीर्घप्रयज्युमति यो वन्दुष्यति व
यं जयेमु एतना सुदुर्दः ॥ सुमालन्यस्वरालन्यः उच्यते वांम हां ता विंशवरुणामहा
वस्र ॥ विश्वेदेवासः परमे व्योम नि सवा मो जो वृषणा सं बलं दधुः ॥ अन्व पां खान्यतं
मोजुसा सूर्यमै रयतं दि वि प्रभुं ॥ इंद्रावरुणामदेः अस्य मायिनो पि न्वतम पितुः ॥ पि न्व
तं धियः ॥ युवामिदुत्सु एतना सुव द्रयो युवां क्षेमस्य मसु वे मि तज्ञवः ॥ ईशाना वस्वः उभ
यं स्य कारवः इंद्रावरुणा सुवा हवामहे ॥ इंद्रावरुणा यदि मा निवृक्तयुर्विष्वाजा तानि
भुवनस्य मुज्मना ॥ क्षेमैण मित्रो वरुणं दुवस्यति मरुद्भिरुग्रश्रुभमन्यः ईयते ॥ २॥
महे शुल्का युवरुणस्य नु त्रिषः ३॥ जो मि माते श्रवमस्य यत्स्वं ॥ अजा मि मन्यः श्रुय
यंत माति रदु भे भिरन्यः प्रवृणोति भूयसः ॥ नतमं हीन दुरितानि मत्स्य मिंद्रावरु

यत्र नरः सुमयं कुजे यस्मिन्ना जा भवति किं च न प्रियं ॥

सं.पं०
५३

वा

णानतपुः कुतश्च न ॥ यस्य देवा गच्छथो वा योऽध्वरं नतं मर्तस्य न शते परिहृतिः ॥ अर्वा
दुःशुदैव्येनावसागतं शृणुतं हव्यं यदि मे जुजोषथः ॥ युवो हि सख्यमुत वायस्य माडी क
मिंद्रावरुणानियच्छतं ॥ अस्माकमिंद्रावरुणा भरे भरे पुरे यो धा भवतं कस्योजसा ॥ य
द्वां हवतः उभयेऽध्वस्य धिनरस्तो कस्य ननयस्य सातिषु ॥ अस्मेऽंद्रो वरुणो मित्रोऽ
अर्यमा कुम्भं यच्छं तुमहि शर्मसु प्रथः ॥ अवधं ज्योतिरदिते र्भता वधो देवस्य श्लोकं स वि
तुर्मना महे ॥ ३ ॥ युवां न एष श्यमानासुऽआप्यं प्राग्व्यं तं ॥ पृथुपर्शो ययुः ॥ दसा च वृत्रा
हतमाया गिच सुदास मिंद्रावरुणा वसावतं ॥ यत्रा भयं ते भुवना खर्दशस्तत्रानऽइंद्रावरु
णा धि वो वतं ॥ संभूम्याऽअंता ध्वसि एऽअटक्षते इंद्रावरुणा दिवि घोषऽआरुहत् ॥ अष्ट
र्जनानामुपमाम एतयोर्वा गवसा हवनश्रुतागतं ॥ इंद्रावरुणा वधनाभिरप्रति मेदं

यत्र नरः सुमयं कुजे यस्मिन्ना जा भवति किं च न प्रियं ॥

राम

५३

यत्र नरः
पं॥

वृन्वांता प्रमुदासमावतं॥ ब्रह्माण्येषां शृणुतं हवीमनि सत्या तत्सं नाम भवस्युरे हितिः
॥ इन्द्रावरुणावभ्यातपंतिर्घान्पयो वनुषामरातमः॥ युवंहिवसः उभयस्य राजयो धं
स्मानो वतं पायै दिवि॥ ४॥ युवां हवंतः उभयासः आजिषिंदेववसो वरुणं वसातये॥ य
त्र एजमिदं शमिर्निष्ठाधितं प्रमुदासमावतं तत्सुमिस्सह॥ दशराजानुस्समिताः अयं ज्य
वस्मुदासमिन्द्रावरुणानयुधुः॥ सत्यानृणामस्य सदा मुपस्कृतिर्देवाः एषामभवन् देवह
तिषु॥ दशराजे परियन्ताय विश्वतस्सुदासः इन्द्रावरुणा वशि क्षतं॥ श्वित्यं चो यत्र नम
सा कपुर्दिनो धिया धीवन्तोऽसपंत तत्संवः॥ वृत्राण्यन्यस्स मिथेषु जिघ्रते व्रतान्य
न्योऽभिरक्षते सदा॥ हवामहेवां वषणा सुवृत्तिभिरस्मेऽन्द्रावरुणा शर्मयन्वतं॥
अस्मेऽन्द्रो वरुणो॥ ५॥ आवां राजाना वधुरे वदत्यां हव्ये मिर्दिन्द्रावरुणानमो मिः॥ प्र

सं. पं०
५४

वां घृताची वा द्धोर्द धा ना परित्म ना विषु रूपा जिगाति ॥ युवो ए षं दृ हस्ति न्वति घौ यौ सेत
भिररज्जु भिस्सिनी यः ॥ परि नो हे लो वरुणा स्य द ज्याऽ उरु नऽ इंद्र ॥ कृ ण वदु लोकं ॥ कु
तं नो यज्ञं विदथे षु नारुं कृतं ब्र ह्माणि स्वरि षु प्रशस्ता ॥ उपौरयि देव जंतो नऽ एतु प्र ण स्था
र्हा भिरुति भिस्तिरे तं ॥ अस्मेऽ इंद्रा वरुणा विश्व वारं रयिं धत्तं व सु मंतं पुरु क्षं ॥ प्र यऽ आ
दिसोऽ अनंता मिना स मिता प्र रो दय ते वस्स नि ॥ इय मिंद्रं वरुणा मष्ट मे गी ॥ प्रा वं नो केत
न येतुं जाना ॥ सुरत्वा सो देव वी तिं ग मे मयू यं ॥ ६ ॥ पु नी षे वा म रक्ष सं मनी षां सो म
मिंद्रा य वरुणा यजु द्धत् ॥ द्यु त प्र ती का मु ष सं न दे वी ता नो या म न्नु रू ष्य ता म भी के ॥ स्य धं
ते वाऽ उ देव द्यु येऽ अत्र ये षु ध्व जे षु रि य व ॥ प तं ति ॥ यु वं तां इंद्रा वरुणा व मित्रा न्द्र तं
प रं नु श्श वी वि ष्व चः ॥ आप ञ्चि दि स्व यं श स स्स दं स्सु दे वी रिं द्रं वरु णं दे व ता धुः ॥ कृ णी

राम
५४

रन्यो धारयति प्रविक्रावत्राण्यन्योऽप्रतीनिहंति॥ समुक्रतुर्भूतविदंस्तु होतायऽआ
 दिसुशर्वसावांनमस्वान्॥ आववर्तदवसेवां हविष्मानसदित्समुविताय प्रयस्वान्॥ इयमिंद्र
 वरुण० सदानः॥ ७॥ धीरुत्तममहिना जनुंषिवियस्तु संभुरोदसी विदुर्वा॥ प्रनाकमुषं
 नुनुदेव हंतं हितानक्षत्रं प्रप्रथञ्च भूम॥ उत स्वयातन्वा ३ संवदेत कदा न्वं १ तर्वरुणे भुवानि
 ॥ किं मे हव्यमहृणानो जुषेत कदा मन्त्री कंसुमनाऽअभिरयं॥ पृच्छेत्तदेनो वरुण दिदक्ष
 षोऽएमि वि कितुषो वि पृच्छं॥ समानमिन्मे कवयश्चिदाहुरयं हतुभ्यं वरुणो हृणीते॥ कि
 मागऽआ स वरुण ज्येष्ठं यत्तो तारं जिघांससि सखायं॥ प्रतन्मे वोचो दूढमस्रधा वो वत्सा
 नेनानमसातुरऽइयां॥ अवदुग्धानि पित्रा सजानो वया वयं च कुमातं नृभिः॥ अवराज
 न्पशुतपंततायुं सजावत्संनरा म्मो वसिष्ठं॥ न स खो दक्षो वरुण धृतिस्सामु एमन्यु

सं. पं०

५५

विभीदकोऽवितिः॥ अस्ति ज्यायान् कनीयसः उपारे स्वप्रश्चने दन्तस्य प्रयोता॥ अ
रंदा सो न मीळुषे करण्य हं देवा यभर्णये नागाः॥ अनेत यद्वितो देवोऽयौ गिरत्संरा
ये कुवित रो जु नाति॥ अयं सुतुभ्यं वरुण स्वधा वो हृदि स्तोमः उपश्रितश्चिदस्तु॥ शं नः से
मेशमु योगे नोऽस्तु यूयं॥ ॥ ॥ रदस्यो वरुण स्सूर्यायि प्राणं सिसु द्रियान् दीनां॥
सर्गो न सृष्टोऽर्वाती सुताय न च कार मही र वनी र हभ्यः॥ आत्मा ते वा तौ रजः आन
वीनो सुशुर्न भूषि र्यवसे स सुवान्॥ अंतर्मही बृहती रो रसी मे विश्वाने धाम वरुण प्रि
याणि॥ परिस्पशे वरुण सुस्मदिष्टाः तु मे पश्यंति रो रसी सुमेके॥ श्रुतावान् कवयो य
ज्ञधीराः प्रचेतसो यः दुषयंत मन्म॥ उवाच मे वरुणो मे धि एय त्रिस्स सना मा घ्या विभ
र्ति॥ विद्वान् पदस्य गुह्या न वो च द्य गाय विप्रः उपराय शिक्षन्॥ तिस्रो द्यावो निहिता

राम

५५

यं

अंतरस्मिन्निस्त्रोभूमीरुपशष्पटि धानाः॥ गत्सोरजावरुणश्वक्रः एतं दिवि प्रेखं हि
रण्यं शुभेकं॥ अवसिंधुं वरुणो द्यौरिव रुणादप्सो न श्वेतो मृगस्तु विष्मान्॥ गंभीरं शं सो
रजसो विमानस्तु पारक्षत्रस्तु तोऽस्य रजा॥ यो मृकयाति चक्रुषे विदा गोवयं स्यात्तव
रुणेऽअनागाः॥ अनुब्रतान्यदितेर्भूधंतो यूयं॥ ९॥ प्रशुं ध्युवं वरुणाय प्रेषां मतिं वसि
ष्ठमीळुषे भरखा॥ यऽईमवं चिंकरते यजत्रं सहस्रामघं वृषणं वृहंतं॥ अधान्वस्य संद
शं जगन्वानगते रनी कं वरुणस्य मंसि॥ ख १ र्यद १ मन्त्रधिपाऽउऽअंधो भिमा वपुर्दृश्येति
नीयात्॥ आयदृहा वरुणश्वनावं प्रयत्सु मुद्रमीरया वमथ्यं॥ अधियदपां सुभिश्च
एव प्रप्रेखया वैदृशुभेकं॥ वसिष्ठं वरुणो ना व्याधादपि चकार स्वपा महोभिः॥ सो
तारुं विप्रस्तु दिनुत्वेऽअद्यां यानुघावस्ततनूयादुषासः॥ क १ स्यानि नो सख्यावभ

ख १

सं. पं०

५६

वुस्सचावहेयददृकंपुरचित्॥ बृहंतं मानं वरुणस्वधा वुस्सहस्रद्वारं जगमा गृहंते ॥ य
५ आं पि निर्सो वरुण प्रियस्सन्त्वा मागां सिकुणवत्सखति ॥ मातः एनस्वंतो यक्षिभुजे म
यं धिष्मा विप्रस्सुक्ते वरुण्यं ॥ ध्रुवा सुखा सुक्षितिषु क्षियंतो व्यस्सत्साशं वरुणो मुमोच त
॥ अवो वन्वानाः अदिते रूपस्सायूयं ॥ १० ॥ मोषु वरुण मन्मयं गृहं राजन्नहं गमं ॥ म
ळा सुक्षत्र मळया ॥ यदं मिप्रस्फुरन्निव दृतिर्न ध्मातो अद्रिवः ॥ मळा ॥ क्रत्वस्स महदी न
ता प्रतीपं जगमा शुचे ॥ मळा सुक्षत्र ॥ अपां मध्ये तस्त्रिवां संतप्सा विदज्जरितारं ॥ म
ळा ॥ यत्किंचेदं वरुण देव्ये जने भिद्रोहं मनुष्या ३ श्वरमसि ॥ अचिन्ता यत्तव धर्मा युयो
पि ममानस्तस्मादेन सो देवरी रिषः ॥ ११ ॥ अनुवाकः ॥ प्रवीरया शुचयो दद्रिरेवाम ध्वमुनि
र्मधुमंतस्सुतासः ॥ बहवा यो नियुतो या ह्यच्छापि वा सुतस्या धसो मदाय ॥ ईशानाय

राम

५६

प्रहृतिं यस्तः आनट् शुचिं सोमं शुचि पास्तुभ्यं वायो ॥ कृणोषितं मर्त्येषु प्रशस्तं जातो जातो जा
 यते वाज्यस्य ॥ एयेनु यं जज्ञतूरो दसी मे एये देवाधिषणा धातिदेवं ॥ अधर्वायुं नियुतेस्त
 श्वतस्ताः ॥ उत श्वेतं वसुधितिं निरेके ॥ उच्छन्नुषसस्सुदिनाः अरि प्राः उरुज्योतिर्विविदुर्दी
 ध्यानाः ॥ गव्यं विदुर्वमुशिजो विवज्रस्तेषामनुप्रदिवः सस्रुणपः ॥ ते सस्येन मनसा दीध्या
 नास्तेन युक्ता सः क्रतुना वहन्ति ॥ इन्द्रवायूवीरवाहं रथं वामीशानयोरभिष्टक्षस्सचन्ते ॥ ईशाना
 सो ये दधते स्वर्णो गोभिरश्वेभिर्वसुभिर्हिरण्यैः ॥ इन्द्रवायूसूर्यो विश्वमायुर्विद्विरीरैः ॥ एत
 नासुसस्रुः ॥ अर्वतो न प्रवसो भिक्षमाणाः इन्द्रवायुसुष्टुतिभिर्वसिष्ठाः ॥ वाजयंतस्सवसेदु
 वेमयूयं ॥ १२ ॥ कुविदंगनमसायेदधासः ॥ पुरा देवाः अनवद्यासः आसन् ॥ ते वायवे मन
 वे बाधिता या वासयन्नुषसं सूर्येण ॥ उशंतादूतान दभाय गोपामासश्च पाथशशरदश्च

सं. पं० ॥
५७ ॥

वत

पूर्वाः॥ इन्द्रवायूसुहृतिर्वामियानामाडीकमीदेसुवितंवनव्यं॥ पीवोऽअन्नांरयिचधस्सुमे
धाः श्वेतस्सिषक्तिनियुतामभिप्रीः॥ तेवायवेसमनसोवितस्तुर्विश्वेन्नरस्वपस्यानिच
क्रुः॥ यावन्नरमन्वोऽयावदोजोयावन्नरश्चक्षसादीध्यानाः॥ शुचिंसोमंशुविपापातमस्मे
ऽइन्द्रवायूसदतंबर्हिरेदं॥ नियुवानानियुतःस्सार्हवीणऽइन्द्रवायूसरथंयातमर्वाक॥ इन्द्र
हिवांप्रभतंमध्वोऽअग्नमधप्रीणानाविमुमुक्तसस्मे॥ यावांशतंनियुतोयास्सहस्रमिन्द्र
वायुविश्ववारास्सचंते॥ आभिर्यातंसुविदन्नामिरर्वाक्यातंनरप्रतिभृतस्यमध्वः॥ अवे
तो न० सदानः॥ १३॥ आवायोभूषशुविपाऽउपनस्सहस्रंतेनियुतोविश्ववार॥ उपोतेऽ
अंधोमद्यमयामियस्यदेवदधिषेपूर्वपेयं॥ प्रसोताजीरेऽअध्वरेषरुणसोममिंद्राय
वायवेपिबध्यै॥ प्रयद्गामध्वोऽअग्नियंभरंत्यध्वर्यवोदेवयंतश्शचीभिः॥ प्रयाभिर्या

राम

५७

सिदाश्वांसमच्छानि युद्धिर्वायविष्टयेदुरेणे ॥ निनोरयिंसुभोजसंयुवस्तु निवीरंगम
श्चं वरधः ॥ येवायवः इन्द्रमादनासु आदेवासो नितो शना सोऽअर्यः ॥ घ्नंतो वत्राणि
सुरिभिष्यामसासु द्वांसो युधानभिरमित्रान् ॥ आनोनि युद्धिश्शतिनीभिरध्वरंसहसि
णीभिरुपयाहियज्ञं ॥ वायोऽअस्मिन्सवने मादयस्व यूयं ॥ १४ ॥ युविंनुस्तोमं न वजात
मद्येंद्राग्नीवत्रहणा जुषेथां ॥ उभाहिवांसुहवाजो हवी मितावाजं सद्यः उशते धेष्ठा ॥ ता
सानसीशवसानाहिभूतं साकं वधाशवसाश्च सुवासा ॥ क्षयंतौ रायो यवसंस्तु भरे ॥ पं
क्तं वाजस्यस्य विरस्य घृषे ॥ उपोहयद्विदयं वाजिनो गुधीभिर्विप्राः प्रमतिमिच्छमानाः
॥ अर्वंतो न काष्ठां न क्षमाणा इन्द्राग्नीजो हवतो नरस्ते ॥ गीभिर्विप्रः प्रमतिमिच्छमान
इन्द्रैरयिं यशसं पूर्वभाजं ॥ इन्द्राग्नीवत्रहणा सुवज्रा प्रनो नव्येभिस्तिरतं देसैः ॥ संयन्मही

सं. पं०

५८॥

मिथुतीस्यर्धमानेतनुरुवाश्वरसातायतैते॥ अदेवयुंविदयेदेवयुभिस्सत्राहंतसोसु
ताजनेन॥ १५॥ इमामुषुसोमसुतिमुपनुःएंद्राग्नीसौमनसाययातं॥ नृविद्विपरिसुम्ना
येऽअस्मानावांशश्वद्विर्वहतीयवाजैः॥ सोऽअग्नःएनानमसासमिदोऽशमित्रंवरुण
मिंद्रंवेनेः॥ यत्सीमार्गश्वकुमातत्सुमळतदयमादितिश्शिष्यंनु॥ एताऽअग्नःआ
शुषाणासऽदृष्टीयुवोस्सवाभ्यश्यामवाजान्॥ मेद्रीनोविषुर्मस्तुःपरिख्यन्ययं
॥ १६॥ इयंवांससममनऽइंद्राग्नीपूर्वस्तुतिः॥ अम्नादृष्टिरिवाजनि॥ शृणुतंजरि
तुह्वमिंद्राग्नीवनंतंगिरः॥ इणानापिप्यतंधियः॥ मायापुत्रायनोन्नरेंद्राग्नीमाभि
शस्तये॥ मानोरीरधतंनिदे॥ इंद्रेऽअग्नानमोवृहत्सुवृत्तिमेरयामहे॥ धियाधेना
ऽअवस्यवः॥ ताहिशश्वंतऽईळतऽदुळतस्याविश्रास्तुतये॥ सुबाधोवाजसातये॥

॥ राम ॥
५८॥

तावांगीभिर्विपन्यव॥ प्रयसंतोहवामहे॥ मेधसातासनिष्यवः॥ १७॥ इंद्राग्नीः अवसाग
 तमस्मभ्यंवर्यणी सहा॥ मानोदुश्रंसः ईशता॥ माकस्यनोः अररुषोधूर्तिः॥ प्रणञ्ज
 त्यस्य॥ इंद्राग्नीशर्मयच्छतं॥ गोमहिरण्यवदसुयदूमश्चावदीमहे॥ इंद्राग्नीतद
 नेमहि॥ यत्सोमः आसुतेनरः इंद्राग्नीः अजोहवुः॥ सप्तवींतासपर्यवः॥ उक्तेभि
 र्वत्रहन्मायामंदानाविदागिरा॥ आंगूषैरुविवासतः॥ ताविदुश्रंसंमस्यंदुर्विद्रांसं
 रक्षस्विनं॥ आभोगंहन्मनाहतमुदधिहन्मनाहतं॥ १८॥ प्रक्षोदसाधायसासस्रः ए
 षासरस्वतीधरुणामायसीपूः॥ प्रबाबधानारण्येवयातिविश्वाः अपोमहिनासिंधु
 रन्याः॥ एकावेतत्सरस्वतीनदीनांशुचिर्यतीगिरिभ्यः आसमुद्रात्॥ एयंश्वेतंती
 भुवनस्यभरैर्घृतंययोदुदुहेनाहुषाय॥ सवावधेनयोषोषणासुवृषाशिषुर्वषभो

सं. पं०
५९

यसियासु॥ सखाजिनं सचवद्ध्यो दधाति विसा तये तन्वं मामजीत॥ उतस्यानसरस्वती जुषा
णोपश्रवत्सुभगा युहेऽभुस्मिन्॥ मितकृभिर्नमस्यैरियानाराया युजा विदुत ए सखिभ्यः॥
इमा जुह्वाना युष्मदानमोभिः प्रतिस्तोमं सरस्वति जुषस्व॥ तवुशर्मन्त्रियत मे दधाना उप
स्थेयामशरणं न दृक्षं॥ अयमुते सरस्वति वसिष्ठो दार एव तस्य सुभगे व्यावः॥ वर्धयु मे क्लृव
ते ए सिवा जान्मयं॥ १९॥ बृहदुगायिषे वचो सुर्यानि दीनां॥ सरस्वती मिमहया सुवृत्ति
भिस्तोमैर्वसिष्ठे दसी॥ उभेयते महिना शुभेऽअंधसीः अधिष्ठियंति पूरवः॥ सानो
बोध्य वित्रा मरुत्सखा नो दृशधो भूषोनां॥ भद्रमिदं दृष्ट्वा कृणवत्सरस्वत्य कवारी चेतति वा
जिनीवती॥ गृणाना जमदग्निवत्सुवाना च वसिष्ठवत्॥ जनीयंतो नवगवः पुत्रीयंत
स्तुदानवः॥ सरस्वतं हवा मह्यं॥ ये ते सरस्वः कुर्म यो मधुमंतो घृतश्रुतः॥ तेभिर्नो वि

राम॥
०९

सस्येव

ता भव ॥ पीपिवांसं सरस्वतस्तनं यो विश्वदत्तः ॥ मक्षीमहिप्रजामिषं ॥ यत्तं पशवो
यंतिसर्वे यस्य ब्रतमुपतिष्ठंतः आपः ॥ यस्य ब्रतेषु विपतिर्निविष्टस्तं सरस्वतमवसेदुवेम
॥ २० ॥ यज्ञे दिवो नृषदनेष्टयिमानरेयत्र देवयो महंति ॥ इन्द्राय यत्र सवनानि सुवेगमन्म
राय प्रथमं वयश्च ॥ आद्रे व्यावृणी महैवांसि बृहस्पतिर्नो महः आसखायः ॥ यथा भवेम
मीकुषेऽअनागा यो नो दाता प एव तं पूषिते वा ॥ तमुज्येष्ठं नमसा हविर्भिस्तु शेवं ब्रह्मण
स्पतिं गृणीषे ॥ इन्द्रं श्लोको महिदैवस्सिषक्तु यो ब्रह्मणो देवकृतस्य राजा ॥ सऽआनो यो
निंसदतु मे सो बृहस्पतिर्विश्ववासे योऽअस्ति ॥ कामो एयस्तु वीर्यस्य तं दास्यर्षन्तोऽअति
सश्वतोऽअरिषान् ॥ तमानोऽअर्कममृता यजुष्टमिमेधासुरमृता सऽपु राजा ॥ शुवि
क्रंदं यजतं पस्यानां बृहस्पतिमनुर्वाणं दुवेम ॥ २१ ॥ तं शग्मा सोऽअरुषा सोऽअश्वा

सं. पं०

६०

बृहस्पतिं सहवा हो व हंति ॥ सह श्रियस्य नीलवत्सधस्य नभोन रूपमरुषं वसानाः ॥ स
हि सुविश्रुतपत्रस्सपुं ध्युर्हि रण्यवाशीरिषिरस्वर्षाः ॥ बृहस्पतिस्सखा वेशः श्व
॥ पुरुसखिभ्यः आमुतिं करिषः ॥ देवी देवस्य रोदसी जनित्री बृहस्पतिं वा वधतुर्महिला
॥ दक्षाय्या यदक्षता सखायुः ॥ करद्वस्त्रणे सुत ए सुगा धा ॥ इयं वां ब्रह्मणस्य ते सुवृक्तिर्व
लैश्वर्यवज्जिणेऽ अकारि ॥ अविष्टं धियो जिगत्तं पुरंधीर्जजस्तमयो वनुषाम एती ॥
बृहस्पते युवमिंद्रश्च वसो दिव्यस्ये शायेऽ उत पार्थिवस्य ॥ धत्तं रयिं क्व वते कीरये चिद्यु
यं ॥ २२ ॥ अध्वर्यवो रुणंदुग्धमं पुं जुहोत न वृषभाय क्षितीनां ॥ गौरा देहीयांऽ अवपा
नमिंद्रो विश्वाहेयाति सुतसोममिच्छन् ॥ यदधि वेप्रदि विवावन्तं दिवे दिवे पाति मिदं
स्य वक्षि ॥ उत हृदोत मनसा जुषाणऽ उशन्तिं द्रुप्रस्थितान् पाहि सोमान् ॥ जज्ञानस्सोमं

राम

६०

सहसेपपाथप्रतेमातामहिमानमुवाच॥ एन्द्रप्राथोर्वैरिक्षंयुधादेवेभ्यो बरिवश्वक
 र्थ॥ यद्यो धयामहतोमन्यमानान्साक्षामतान्बाहुभिःशाशदानान्॥ यद्गान्भिर्वृतःइन्द्र
 भियुध्यास्तंययाजिंसौश्रवसंजयेम॥ प्रेन्द्रस्यवोचंप्रथमाकृतानिप्रनूतनांमघवायाच
 कार॥ यदेददेवीरसहिष्मायाऽअथाभवत्केवलस्सोमोऽअस्य॥ तवेदंविश्वमभितःप
 शव्यं१यत्पश्यसिचक्षसासूर्यस्य॥ गवामसिगोपतिरेकःइन्द्रमक्षीमहितेप्रयतस्यवस्वः॥
 बृहस्पतेयुव०सदानः॥ २३॥ परोमात्रयातन्वाहृधाननतेमहितमन्वश्रवंति॥ उभेतेवि
 द्मरजसीएथिव्याविष्मोदेवतंपरमस्यवित्से॥ नतेविष्मोजायमानोनजातोदेवमहिम्नः
 परमंतमाप॥ उदस्तभ्रानाकमृषंबृहंतंदाधर्यप्राचींककुभंपृथिव्याः॥ इएवतीधेनु
 मतीहिभूतंस्त्रयवसिनीमनुषेदशस्या॥ व्यस्तभ्राणेदसीविस्मवेतेदाधर्यवीमभितोम

एथि २

सं.पं०

६१

यूखैः॥ उरुं यज्ञाय च क्रथुरु लो कं जनयं ता सूर्यमुषा समग्निं॥ दामस्य विदूषशि प्रस्य माया
जघ्नथुर्नर एत नाज्येषु॥ इंद्रा विष्णु रंहिता शं बरस्य नवपु रो नवतिं व श्रथि षं॥ शतं व वि
न ससह सं व सा कं दथोऽ अप्रत्य सुरस्य वी रान्॥ इयं मनीषा बृहती बृहंतो रु क्रमात् व सा
व र्धयंती॥ रेरे वां स्तोमं विदथे शु वि सोपि न्वत मिषो वृजने षिंद॥ वषट्ते विष्णवा सः आ
कृ णो मित न्मे जुष स्र शिपि वि ष्ट ह्व्यं॥ व र्धं तु ला सु ष्ट त यो गि रो मे यू यं॥ २७॥ नमस्ते हि
य ते स निष्प न्न यो वि ष्व वः उरु गा या यदा शत॥ प्रय स्र त्रा चा मन सा य जा तः एता वं तं
नय मा वि वा सा त्॥ तं वि सो सु म तिं वि ष्व जं न्या म प्र यु ता मे व यो वो म तिं दः॥ प र्चो यथा
न स्तु वि त स्य भू रे र श्वा व तः पुरु ष्चं द्र स्य रा यः॥ त्रि दे वः ए थि वी मे षः ए तां वि व क्र मे श त
र्चं सं म हि त्वा॥ प्र वि ष्णु र स्तु त व स स्त वी या न्त्वे षं ह्य स्य रु वि र स्य ना म॥ वि व क्र मे ष थि वी

राम

६२

मेघः एतां क्षेत्रा य विष्णु मनुषेदशस्य नृ॥ भ्रवा सोऽस्य कीर्यो जनासः उरुसिति सुज निभा
 चकार॥ प्रततेऽअद्य शिपिविष्टनामार्य श्रं सामिविष्णु ना विनिहान॥ तं लागण्या मितवसुम
 तव्यानुक्षयंतमस्य रजसः पणके॥ किमि ते विष्णो परिचक्ष्यं भूतप्रयद्वक्षे शिपिविष्टो
 अस्मि॥ मावर्षोऽअस्मदपगूहः एतद्यदन्यरूपस्य मिथेव भय॥ वषट्ते विस्रवास
 सदानः॥ २५॥ इति पंचमाष्टके षष्ठोऽध्यायः॥ ६॥ ३३३ म॥ तिष्ठो वाचाः प्रवदज्योति
 रग्रायाः एतद्दुहे मधुदोघमूधः॥ सवत्सं कण्वनृगर्भमोषधीनां सद्यो जातो दधमो
 रैरवीति॥ यो वदूनः ३० षधीनां यो अपां यो विश्वजगतो देवः ईशे॥ स त्रिधातुशरूपां
 शर्मयंस त्रिवर्तुज्योतिस्वभिष्यस्मे॥ सतीरुत्वद्वतिस्ततः उलघथावशंतनवचक्र
 एषः॥ पितुः पयः प्रतिगृभ्याति माता तेन पिता वर्धते तेन पुत्रः॥ यस्मिन् विश्वा

स्य०

पं०

६२

निभुवनानि तृष्णु लिखो धावस्त्रे धासस्करापः॥ त्रयः कोशासः उपसेवना सोमध्वः श्रवोतं स
मितो विरूपां॥ इदं वचः॥ पर्जन्या यस्वराजे हृदोऽस्वतं रंतं नृजोषत॥ मयो भुवो वृष्टयः संत
स्ते सुपिप्यलाः ओषधीर्देवगोपाः॥ सरतो धावेष भश्च श्वतीनां तस्मिन्नात्मा जगतस्तस्य
षश्च॥ तन्मः शतं पातु शतशो रक्षय यूयं॥ १॥ पर्जन्या यमगायत दिवसु त्रायमीळुषे
॥ स नो यवसमिच्छतु॥ योगर्भमोषधीनां गवां कृणोत्यर्वतां॥ पर्जन्यः पुरुषीणां॥ तस्माः
इदं स्वेदं विर्जुहोता मधुमत्तमं॥ इत्थं न संयतं करत॥ २॥ संवत्सरं शश्याना ब्राह्मणा ब्रत
वारिणः॥ वाचं पर्जन्यं जिन्वितां प्रमंडूकाः अवादिषुः॥ दिव्याः आपोऽभिमियदे न मायुर्न
दत्तिं न शुक्लं सरसा शयानं॥ गवामहं न मायुर्वत्सिनीनां मंडूकानां वृगुरत्रा समेति॥ यदी
मेनाः उशतोऽभ्यवधीत्तव्यावतः प्रावृष्या गतायां॥ आकखलीकसापितरं न पुत्रो

राम

६२

॥ अन्यो ॥ अन्यमुपवदंतमेति ॥ अन्यो ॥ अन्यमनुगम्यात्येनो रपां प्रसर्गे यद्दमं दिषातां ॥ मं
 दूको यद्दमिदृष्टः ॥ कनिष्कनृष्टश्चिस्सं हं ते हरिते नवाचं ॥ यद्देषामन्यो ॥ अन्यस्यावाचं शक्तस्य
 ववदति शिक्षमाणः ॥ सर्वतदेपां समृद्धेव पर्वयत्सुवाचो वदयनाध्यसु ॥ ३ ॥ गोमायुरेको
 अजमायुरेकः ॥ एष्टिरेको हरितः एकः ॥ एषां ॥ समानं नाम विभ्रतो विरूपा ॥ पुरुत्रावाचं
 पिपिषुर्वदंतः ॥ ब्राह्मणा सोऽतिरन्नेन सोमे सरेन पूर्णमभितो वदंतः ॥ संवत्सरस्य तद्द
 ॥ परिष्वयन्मंदूका ॥ प्रादृषीणं बभूव ॥ ब्राह्मणा सस्मोमिनो वाचमक्रतु ब्रह्म कण्वंतः ॥ परि
 वत्सरीणं ॥ अध्वर्यवो घर्मिणस्सिषिदानाः आविर्भवन्ति गुह्या न केचित् ॥ देवहितं जुषुर्गुह्यं
 दृश्यः सुतुंगेन प्रमिनं त्येते ॥ संवत्सरे प्रादृष्या गता यां तृप्ता घूर्माः अश्रुवन्ते विसर्गं ॥ गोमा
 युरदादजमायुरदास्तश्चिरदादरितो नो वसुनि ॥ गवां मंदूका ददतश्शतानि सहस्रसावे प्र

सं. पं०
६३

तिरंतुः आयुः॥ उपप्लवदमंडकिवृषमावदतादुरि॥ मध्येहृदस्य पूर्वस्वविगृह्यचतुरः पदः॥ ४॥
इंद्रा सोमा तपंतरक्षः उज्जतन्यर्पयतं वषणा तमो वधः॥ परं ऋणीतमवितो न्यो षतं हृतं नु देयां
निशि शीतमत्रिणः॥ इंद्रा सोमा समुघशं समुभ्यश्चंतपुर्ययस्तु चरु रग्निवांस इव॥ ब्रह्महि वेक
व्यादेघोरचक्षसेदेषो धनमनवायं किमीदिने॥ इंद्रा सोमा दुष्कृतो वज्रेऽंतरनारंभणे तमसि
प्रविध्यतं॥ यथा नातः पुनरेकं श्वनोदयत दामस्तु सहसे मन्युमच्छवः॥ इंद्रा सोमा वर्तयतं दि
वो वधं संपद्यि व्याऽअघशं सायत हृणं॥ उत्तक्षतं स्वयं शपर्वतेभ्यो येन रक्षो वा वध्यानं निजूर्व
यः॥ इंद्रा सोमा वर्तयतं दिवस्य र्यगित सेभिर्युवमश्महन्मभिः॥ तपुर्वधेभिरजरैभिरत्रिणो
निपर्शने विध्यतं यंतु निखरं॥ ५॥ इंद्रा सोमा परिवां भूतु विश्वतः इयं मतिः कक्ष्याश्वेव वा
जिना॥ यां वां होत्रां परिहि नो मिमेधये मा ब्रह्माणि नृपतीव जिन्वतं॥ प्रतिस्मरेथां तु जयदि

राम

६३

रेवैर्हृतं दुहोरक्षसोभंगुणवतः॥ इन्द्रासोमादुष्कृतेमासुगंभूद्योने॥ कदाविदमिहास
 तिदुहा॥ योमापाकेनमनसाचरंतमभिवर्षेऽनृतेभिर्वचोभिः॥ आपः इवकाशिनासं
 गृभीताऽअसन्नस्वासतः इद्रवक्ता॥ येषाकशंसंविहरंतः एवैर्येवाभुद्रंष्टुषयंतिस्वधा
 मिः॥ अहयेवातान्प्रददातुसोमः आवाहधातुनिर्भतेरुपस्थे॥ योनोरसंदिप्सतिपिलो
 ऽअग्नेयोऽअश्वानांयोगवांयस्तनूनां॥ रिपुस्तेनस्तेयकृद्भ्रमेतुनिषहीयतातन्वा
 ३तनाच॥ ६॥ परस्सोऽअस्तुतन्वा३तनाचतिस्त्र॥ एयिवीरधोऽअस्तुविश्वोः॥ प्रतिशु
 व्यतुयशोऽअस्यदेवायोनोरिवादिप्सति यश्चनक्तं॥ सुविज्ञानं विकितुषेजनायस
 चासन्नवचसीपस्थधाते॥ तयोर्यत्स्यंयतरदजीयस्तदित्सोमोवतिहंत्यासत्॥ न
 वाऽउसोमोवजिनंहिनोतिनक्षत्रियमिषुयाधारयंतं॥ हंतिरक्षोहंत्यासद्वदंत

सं. पं०

६४

मुभा विंदस्व प्रसितौ शयाते॥ यदि वा ह मनृत देवः आसमो घं वा देवाँः अप्युदेः अजे॥
किं मस्मभ्यं जातवेदो हृणीषेदो घवान् सन्ति र्भयं संचंतां॥ अद्यामुदीपयदियातु धानोः अ
स्मि यद्विवायुस्ततप पूरुषस्य॥ अधासवीरैर्दशभिर्विपूयायो मामो घं यातु धाने साह॥
१॥ यो मायातुं यातुद धाने साह यो वारक्षाः शुचिरस्तीत्याह॥ इंदुस्तं हंतुमहता बधेन विष्व
स्य जंतोरधमस्य दीष्ट॥ प्रयाजिगाति खर्गले वनक्तमपद्रु हातनं १ गृहमाना॥ वज्राः
अनुतांः अवसापदीष्ट ग्रावाणो घंतुरक्षसः उपदेः॥ वितिष्ठ ध्वं मरुतो विस्वि १ स्थ
त गृभायतरक्षसस्सं पिनष्टन॥ वयो ये भूस्त्रीपतयंति नक्तभिये वारिपोदधिरे देवेः
अध्वरे॥ प्रवर्तयदिवोः अश्वानमिंदु सोमशितं मधवन्त्सं शिवाधि॥ प्राक्तादपाक्ताद
ध्वरदुदक्तादभिजहिरक्षसः पर्वतेन॥ एतः उत्पेतयंति श्वा यातवः इंदुं दिवसंति दिवस

एम

६४

वोदाभ्यं॥ शिशोते शक्रं॥ पिशुनेभ्यो वधं नूनं सजदशनिं यातु मद्रः॥ ८॥ इंद्रो यातु नाम
 भवस एशरो हविर्मथी नामभ्या इविवा सतां॥ अभीदुशक्रं॥ परसुर्यथावनं यात्रैव भिंदन्स
 तः एतिरक्षसः॥ उलकयातुं शुशुलकयातुं जहिष्वयातु मुतकोकयातुं॥ सुपर्णयातु मुत
 गधयातु दृषदेव प्रमृणारक्ष इंद॥ मानोरक्षोऽभिनङ्गातु मावतामपो च्छतु मिथुना
 या किमीदिना॥ पृथिवीन॥ पार्थिवात्पातं हसोतरिक्षं दिव्यात्पातस्मान्॥ इंद्रजहिषु मांसं
 यातु धानमुतस्त्रियं मायया शशदानां॥ विग्रीवा सोमूरदेवाऽभदंतु माते दशत्सूर्यमु
 च्चरंतं॥ प्रतिचक्षुर्विष्वक्ष्वेदं श्वसोमजा गतं॥ रक्षोभ्यो वधमस्य तमशनिं यातु मद्रः॥ ९॥
 इति ७ मंडलं अनुवाकः॥ मानिदुशक्रं सतु सखायो मारिषण्यत॥ इंदु मित्तोता व
 षणं सचा सुते मुदुरुक्था च शंसत॥ अवक्रशिणं दृषभं यथा जु रंगां न च वर्षणी सद्॥

सं. पं०
६५

विद्वेषणं संवननोभयं करं मंहिष्ठमुभया विनं॥ यच्चिद्विद्वान्नाऽरुमेनानाहवंतः ऊज
ये॥ अस्माकं ब्रह्मेदमिंद्रभूतुतेहाविश्वाचवर्धनं॥ वितर्त्तयिते मघवनविपश्चितो यो
विपोजनानां॥ उपक्रमस्वपुरु रूपमाभरवाजनेदिष्ठमृतये॥ महेचनत्वा मद्रिव ५ प
राष्ट्र ल्कायदेयां॥ न सह स्नायुनायुतायवज्जिवोनशतायशतामघा॥ २०॥ वस्योऽइंद्रासिमे
पितु रुतभ्रातुरभुंजतः॥ मातावमेछदययस्स मावसोवसुत्तनायशधसे॥ केयथक्केर
सिषुरुत्राचिद्विते मनः॥ अलर्षियु खजकृत्युरंदरप्रगायत्राऽअंगासिषुः॥ प्रास्मैगा
गायत्रमर्चतवावातुर्य ५ पुरंदरः॥ याभि ५ काण्वस्यो पवर्हिशसदंयासद्वजीभिनसु
रः॥ ये ते संतिदशग्विनश्शतिनो ये सहस्रिणः॥ अश्वसो ये ते वषणो रघुद्रुवस्तेभि
र्नस्तूयमागहि॥ आत्वं २ य सबर्दुघां दुवेगायत्रवेपसं॥ इंद्रं धेनुं सुदुधामन्यामिषमु

५६

राम
६५

रुधा रामरं कृतं ॥ ११ ॥ यत्तु दत्तसूरः एतं शंवं कृवा तस्य पणिना ॥ वह कुत्स मार्जुने यं शत
 क्रतुः त्सरदं धर्वमस्तुतं ॥ यः सुते विदमि श्रिषः पुरजत्रुभ्यः आतृदः ॥ संधाता संधिम
 घवापुरुवसुरिक्तविदुतं पुनः ॥ माभूमनिष्ट्याः इवेदूखदरणाः इव ॥ वनानि नमजहिता
 न्यद्रिवोदुरोषासोऽममन्महि ॥ अमन्महीदनाशवोनुगासम्बवृत्रहन् ॥ सुकृत्सुते महताः
 रशधसानुलोमं मुदीमहि ॥ यदि स्तोमं मम प्रवदस्माकमिंदमिंदवः ॥ तिरः पवित्रं ससुवांस
 आशवोमंदंतुतुग्यावधः ॥ १२ ॥ आत्वरघसधकृतिं वा वातुस्तस्यु एगहि ॥ उपसुतिर्न
 घोनां प्रसावत्वधाते वरिमसुष्टुतिं ॥ सोताहि सोममद्रिभिरेमेन मप्युधावत ॥ गव्यावस्त्रेव
 वासयंतः इन्द्रे निधुक्षन्वक्षणाभ्यः ॥ अधज्मोऽधवादिबो वृहतोरेव नारधि ॥ अ
 यावर्धस्वतु नागिरममाजाता सुक्रतो पृण ॥ इन्द्राय सुमदिनमं सोमं सोतावरेण्यं ॥ शु

सं.पं.

६६

क्रः एणं पापयद्विषयाधियाहिन्यानं न वा जयुं ॥ माता सोमस्य गल्हया सदा याचन्तं हं गिर
॥ भर्णिं भृगं न सवनेषु चुक्रुधं कः ईशानं न याचिषत् ॥ १३ ॥ मदेनैषितं मदमुग्रमुग्रेण
शवसा ॥ विश्वेषां तस्तारं मदस्युतं मदेहिष्माददाति नः ॥ शेवारे वार्या पुरुदेवो मनीयसा
शुवे ॥ ससुन्वते च रक्तवते च रासते विश्वगतोऽरिषुतः ॥ एन्द्रयाहि मत्स्ववित्रेण देव ए
धसा ॥ सरेन प्रास्युदं सपीति मिशसो मे भिरुहस्फिरं ॥ आता सह सुमाशुतं युक्ता रये
हिरण्यये ॥ ब्रह्मयुजो हरयः इन्द्रके शिनो वहंतु सोमपीतये ॥ आतारये हिरण्यये हरी
मयूरशेष्पा ॥ शितिष्ठावहतां मध्वोऽंधसो विवक्षणा सपीतये ॥ १४ ॥ पिबात् २ स
गिर्वणः सुतस्य पूर्वपाः इव ॥ परिष्कृतस्य रसिनः इयमा सुतिश्चा रुर्मदाय फल्यते ॥
यः एकोऽअस्ति दंसनाम हाऽउग्रोऽअभि व्रतैः ॥ गमत्सशिप्रीनसयोषदा गमद्वं न प

राम

६६

दिवर्जति॥ तं पुरं चरिस्संवधैः शुभस्य संपिणक॥ तं भाः अनुचरोऽअधोहिता यदिदं
 हव्यो भुवः॥ मम तासू उदिते मम मध्यं दिने दिवः॥ मम प्रपित्वेऽअपिशर्वरे बसु वा
 लो मा सोऽअवत्सत॥ कृदि कृहीदेते घाते मंहिष्ठा सो मघो नां॥ निंदिताश्च ५ प्रपथी प
 रमज्या मघस्य मेध्यातिथे ॥ १५ ॥ आयदश्चान्वननतः शुद्धया हं रथे रुहं॥ उत वामस्य व
 सुनश्चि कैततियोऽअस्तिया ह ५ पशुः॥ यः शुज्जामस्यं मा महे सह त्ववा हिरण्यया॥ ए
 ष विश्वान्यभ्यस्तु सौ भगा संगस्य स्वनद्रथः॥ अधस्ता योगिरतिदा सदयानां संगोऽअ
 ग्ने दशभिस्तु हस्तैः॥ अधो क्षणो दशमस्यं रुशंतो नृणां द्वसरसो निरतिष्ठन्॥ अन्व
 स्य सु रंद दशो पुरस्तादनस्यः पुरु रवरं वमाणः॥ शश्वती नार्य भिन्व ह्या ह सुभद्र मर्यभो
 जनं विमर्षि॥ १६ ॥ इदं वसो सुत मंध ५ पिबा सुपूर्ण मुदरं॥ अनाभयि नूर रिमाते॥ न

सं. पं०

६७

भिर्धूतस्तुतोऽअश्वैरव्योवारैः परिपूतः॥ अश्वोन नित्कोनदीषु॥ तंतेयवंयथागोभिस्त्वादु
मकर्मश्रीणंतः॥ इंदुत्वास्मिन्सधमारैः॥ इंदुः सोमपाः एकः इंदुस्तुतपाविश्वायुः॥ अंतर्दे
वान्मासैश्चि॥ नयं शुक्रो नदु एशीर्नतमाऽउरुव्यवसं॥ अपस्तृण्वते सुहार्दं॥ १७॥ गोभिर्यदी
मन्येऽधस्तन्मगं न ब्राम्णगयंते॥ अभित्सरंति धेनुभिः॥ त्रयः इत्यसोमास्तुतासस्तुदेवंस्य॥
खेक्षये सुतपात्रः॥ त्रयः कोशासः श्रोतंति तिस्रश्च १स्तु पूर्णाः॥ समानेऽअधिभार्मन्॥
शुचिरसिपुरुनिष्ठाः॥ क्षीरैर्मध्यतः आशीर्तः॥ दध्नामंदिष्ठः शूरस्य॥ इमेत इंदुसोमा
स्तीव्राऽअस्मे सुतासः॥ शुक्राऽआशिरंयाचंते॥ १८॥ तां आशिरंयुरेठाशमिंदुमंसोमंश्री
णाहि॥ रेवंतं हित्वा प्रणोमि॥ हस्तुपीता सोयुध्यंते दुर्मदा सोन सुशया॥ ऊर्ध्वर्न नृगजा जरं
ते॥ रेवां इंदुदेवतस्तोतास्तावावतामघोनः॥ प्रेदु हरिवः श्रुतस्य॥ उक्लं च न शस्यमानम

६८

राम०

६७

गोररिराविकेत॥ नगायत्रंगायमानं॥ मानं इन्द्रपीयूषवेमाश्रुतेपरादाः॥ शिखाश्वीवः
श्वीभिः॥ १९॥ वयमुक्तातुदिदृश्याः इन्द्रतायंतस्सखायः॥ कण्वाः उक्तेभिर्जरंते॥ नघे मन्म
दापयनवज्रिन्मयसोनविष्टौ॥ तवेदुस्तोमं विकेत॥ इच्छंति देवास्तु न्वंतं नस्वप्नायस्य हयं
ति॥ यंति प्रमादमंतं द्राः॥ २०॥ शुप्रया हिवाजेभिर्माहणीयाः अभ्यस्मान्॥ महौ इव युवजा
निः॥ मोक्षश्च दुर्हणावान्सायं करदारेः अस्मत्॥ अश्रीर इव जामाता॥ २०॥ विम्राह्यस्य
वीरस्य भूरिद्वरे सुमतिं॥ त्रिषु जातस्य मनांसि॥ आतूषिंच कण्वमंतं नघाविप्रश्वसा
नात्॥ यशस्तं शतमूतेः॥ ज्येष्ठेन सोतरिंद्राय सोमं वीरयशक्राय॥ भएपिबन्नयमि
॥ यो वेदिष्ठोऽव्ययिषश्चावंतं जरितम्यः॥ वाजं सोतभ्योगोमंतं॥ पन्पपन्यमित्सोतार
आधावतमघाय॥ सोमं वीरयश्रय॥ २१॥ पातावृत्रहा सुतमाघागमन्तारेः अस्मत्

सं.पं०

॥६८॥

नियमनेशुतमूतिः॥ एहहरीब्रह्मयुजाशग्मावक्षतस्तखायं॥ गीभिः श्रुतं गिर्वणसं॥ स्वा
दवस्तोमाः आयाहि श्रीतास्तोमाः आयाहि॥ शिप्रिन्तृषीवश्शचीवोनायमच्छासधमादं
॥ कृतश्च यास्वावर्धेति महेशधसे नम्याय॥ इंद्रकारिणं वृधंतः॥ गिरश्च यास्ते गिर्वहिः॥ उ
क्ताचतुर्भ्यं तानि॥ सत्रादधिरे शवांसि॥ २२॥ एवे देषतु विकूर्मिर्वाजाः॥ एको वज्रहस्तः॥
सनादमक्तोदयते॥ हंता वृत्रं दक्षिणेनेंद्र॥ पुरु पुरुहूतः॥ महान्महीभिश्शचीभिः॥ यस्मि
न्विष्वाश्वर्षणयः॥ उत औत्ताज्यांसि च॥ अनुघेर्मदीमघोनः॥ एषः एतानि च कारे
होविष्वा योतिश्च ण्वे॥ वाजदावामघोनां॥ प्रभर्तार्यंगम्यंतमपाकाच्चिद्यमवति॥ इनो
वसुसहिवोक्ता॥ २३॥ सनिताविप्रोऽवर्दिहंता वृत्रं नभिः॥ श्र१॥ सुखाविता विधंतं॥
यजध्वेनं प्रियमेधाऽइंद्रं सत्राचामनसा॥ यो भूतो मैस्तस्य मद्र॥ गायश्च वसंससतिंश्च

राम
६८

वंस्कामंपुरुत्मानं॥ कण्वा सो गातवाजिनं॥ यः शते विद्वांस्यदेभ्यो रात्सखान्भ्यश्शचीवा
 न्॥ येऽस्मिन्काममश्रियन्॥ इत्याधीवंतमद्रिवः॥ काण्वं मेध्यातिथिं॥ मेघोभूतोऽभि
 यन्नयः॥ शिक्षाविभिंदोऽस्मै च तार्ययुताददत्॥ अष्टापरस्तहस्ता॥ उत सुलेपयो वृ
 धामाकीरणस्य तस्या॥ जनित्वनायमामहे॥ २४॥ पिवा सुतस्परसिनो मत्स्वान्द्रुगोम
 तः॥ आपिर्नो बोधिसधमाद्यो वृधेऽस्मोऽवतुतेधियः॥ भूयामते सुमतौ वाजिनौ वयं
 मानस्तुरभिमातये॥ अस्मान्चित्राभिरवतादृभिष्टिभिरनस्तुमेषु यामय॥ इमाऽउ
 त्वापुरुवसोगिरेव धंतुयामम॥ पावकवर्णाः शुचयो विपश्चितो भिस्तो मैरनूषता॥ अयं
 सहस्रमधिभिः सहस्रतस्तमुद्रऽइव प्रथये॥ सप्तस्रोऽस्य महिमा गणेशवोयज्ञेषु वि
 प्रशज्ये॥ इंद्रमिदेवतातयऽइंद्रमयसध्वरे॥ इंद्रं समीके वनिनो हवामहऽइंद्रं धानस्य

सं.पं०
६९

सातयो॥२५॥ इंद्रो मद्गा रेद सीप प्रथुञ्जवः इंदुस्सूर्यमरोचयत्॥ इंद्रेह विश्वा भुवनानिये मि
रः इंद्रे सुवानासः इंदवः॥ अमिता पूर्व पीतयः इंदुस्तो मे भिरयवः॥ समीचीनासः सुभवस्स
मस्वरत्न रुद्रा गणं त पूर्व॥ अस्ये दिंदो वा वं धे व स्यं शवो मदे सुतस्य विसवि॥ अद्यातमस्य
महिमानमायवो नु पुवंति पूर्वया॥ तत्त्वाया मि सुवीर्यं तद्गुल पूर्ववित्तये॥ येनायतिभ्यो भ
गवे धने हि ते ये न प्रस्कृण्व माविथ॥ येनासमुद्रमस्रजो महीरपस्त दिंदु वसिते शवः॥ सद्य
स्सोऽस्य महिमानं संनश्ये यं शोणी रनुचक्रदे॥२६॥ शग्धीनः इंदुयत्तारयिं यामि सुवीर्यं
॥ शग्धिवाजाय प्रथुमं सिषासते शग्धिस्तो माय पूर्व॥ शग्धीनोऽस्य यद्गुपौर माविथ
धियः इंदु सिषासतः॥ शग्धियथा रुशमं श्यावकं कृष्मिंदु प्रावस्वर्णरं॥ कन्नयोऽअ
तस्तीनां तु ऐ गणी तु मर्त्यः॥ नुही नश्य महिमानमिंद्रियं स्वर्गं तः आनशुः॥ कदुस्तवं

राम
६९

तं भूतयंत देवतुः सृष्टिः कोविप्रः ॐ हते ॥ कदाहवं मघवन्निंद्र सुवतः कदुस्तवतः आगमः ॥
 उदुसेमधुमत्तमागिरस्तोमासः ईरते ॥ सत्राजितोधनो साः अक्षितोतयोवाजयंतोरथाः इव
 ॥ २७ ॥ कण्वाः इव भगवस्सूर्याः इव विश्वमिद्रीतमानशुः ॥ इंदुं स्तोमेभिर्महयंतः आयवः
 प्रियमेधासोः अखरन् ॥ युश्वाहित्वन्नहन्तमहरीः इंदुपएवतः ॥ अवचिनीमघवन्स्तोमपीत
 यः उग्रः सुघेभिर्गहि ॥ इमे हितेकारवोवावृशुर्धियाविप्रास्तोमेधसातये ॥ सत्वंनोमघव
 निंद्रगिर्वणोवेनोनष्टणुधीहवं ॥ निरिंद्रवृहतीभ्योवृत्रंधनुभ्योः अस्फुरः ॥ निरर्बुदस्यम
 गयस्यमायिनोनिः पर्वतस्यगाः आजः ॥ निरुनयोरुरुचुर्निरुस्योस्तोमः इंद्रियो रसः
 निरुंतरिक्षादधमोमुहामहिं कृषेतद्रिंदुपौंस्यं ॥ २८ ॥ यं मेदुरिंद्रोमरुतः पाकस्त्रिमाकौर
 याणः ॥ विश्वेषां तनाशेभिष्यमुपेवदिविधावमानं ॥ रोहितं मेपाकस्त्रिमासुधुरंक

नि

सं. पं. ॥

७० ॥

क्ष्य प्रां ॥ अदादायो विबोधनं ॥ यस्माऽअन्ये दश प्रतिधुरं वहंति व द्रुयः ॥ असं व यो न तु ग्यं ॥
आत्मा पितु सुनृवांसऽओजोदाऽअभ्यंजनं ॥ तुरीय मिद्रो हितस्य पाक स्णमानं भोजं दातारम
ब्रवं ॥ २९ ॥ यद्विद्र प्रागया गुदद्वाग्वाहय सेनभिः ॥ सिमा पुरुनृ षतोऽअस्या नवे सिप्रशर्ध
तुर्वशे ॥ यद्धारु मेरु श मे श्याव के कपऽइंद्र मादय से सचा ॥ कण्वा सस्त्रा ब्रह्मभि स्तोम
वाहसुऽइंद्राय च्छत्या गहि ॥ यथा गौ रैऽअपाकृतं तृष्यन्नेत्यवे रिणं ॥ आपित्वेन ५ प्रापि
त्वेन यमा गहि कण्वेषु सुसंचापिब ॥ मंदंतु त्वाम घव निंदेद्वो रधो देयाय सुवते ॥ आ
मुष्या सोममपि वश्व म सुतं ज्येष्ठं तदधिषे सह ॥ प्रचक्रे सह सा सहो बभंज म न्यु मो
जसा ॥ विश्वे तऽइंद्र एतनाय वो य हो नि वृक्षाऽइव मे मिरे ॥ ३० ॥ सह स्त्रेणे व सच ते य वी यु
धाय सुऽआनृ कृ प स्तुतिं ॥ पुत्रं प्रावर्गं कृणु ते सुवीर्ये दा श्रोति नमऽउक्तिभिः ॥ मा भेम

राम

७०

माप्रमिष्णोग्रस्यसुखेतव॥ महत्तेवृष्टोऽभिचक्ष्यं कृतं पश्येमतुर्वशं यदुं॥ सुव्यामनु
 स्मिग्यं वावसे वृष्टानदानोऽस्मरेषति॥ मध्वासंयुक्तास्सारघेन वस्तु मे हिद्रवा
 पिब॥ अम्भारथीसुरूपऽद्रुद्रोमाऽद्रुद्रिद्रुते सखा॥ म्वात्रभाजावयसासवते सदाचंद्रोयाति
 सभामुप॥ शश्वोनतृष्यन्नवृषानुभागाहिपिबासोमं वशांऽअनु॥ निमेघमानो मघवन्दिवे
 दिवऽअजिष्ठं दधिषे सहः॥ ३१॥ अध्वर्यो द्रावया तं सोममिंद्रं पूषिपासति॥ उपनूनं युयुजे
 वृषणाहरीऽआवजगाम वृत्रहा॥ स्वयं वित्समम्यते द्राष्टुर्जिनो यत्रा सोमस्य तं पमि॥
 इदं तेऽअन्नं युज्यं समुक्षितं तस्येहि प्रद्रवा पिब॥ रथेष्वायाध्वर्यवस्सोममिंद्राय सोतन॥ अ
 धिब्रह्म क्ष्माद्रयो विवसते सुनंतौ दाम्बरं॥ उपब्रध्रं वावाता वृषणाहरीऽइंद्रमपसुवक्ष
 तः॥ अवीचं त्वाससयोध्वरिप्रियो वहंतु सवने दुप॥ प्रपूषणं वृणी मह्युज्याय पुरुवसु॥

सं. पं.

७१

सु

सशक्रशि। क्षपुरुहृतनो धिया तु जे राये विमोचन ३२॥ संनश्शि शीहि भुरिव क्षरं रास्व रा यो वि
मोचन॥ लेतन्तस्सुवेदमुस्त्रियं वसुयं त्वं हि नो विमर्त्य॥ वेमिता पृषन् जसे वेमिस्तो तव आ
द्यो॥ नतस्य वेम्परणं हितह सोक्तं पेपुजा य साम्ने॥ परगा वो यव संक द्विदाद्यो नित्यं रे
क्वणोऽमर्त्य॥ अस्माकं पृषन् विता शिवो भवमं हिषो वा जसा तये॥ स्वरं एधश्शताश्वं कु
रुंगस्य रि विष्टिषु॥ राज्ञस्त्वेष संभगस्य रातिषु तुर्वशेषममहि॥ धीमिस्सातानिका यवस्य
वाजिनः प्रियमैधैरुभिर्धमिः॥ षष्टिं सहस्रानुनिर्मजामजे निर्युथा निगवाम्मपिः॥ दृशा
श्विन्नेऽभिपित्वेऽअरारण्यः॥ गां भजंत मेहनाश्वं भजंत मेहना॥ ३३॥ इति पंचमाष्ट
के सप्तमोऽध्यायः॥ ५॥ अं ३२॥ दूरदिदेव यत्सत्यं रुण्यं सुरशि श्वितत्॥ विभानुं विश्वधा
तनत्॥ नृवदस्त्रामनो युजारयेन द्युपाजसा॥ सर्वे येऽअश्विनोषसं॥ युवाभ्यां वाजि

जोरि

राम

७१

नीवसुप्रतिस्तोमाऽअदक्षत॥ वाचंदूतोयथोहिषे॥ पुरुप्रियाणऽकृतयेपुरुमंद्रापुरुव
सु॥ सुषेकण्वासोऽअश्विना॥ मंहिषावाजसातमेषयनाशुभस्यती॥ गंतारदाशुषो गृहं
॥१॥ तासुदेवायदाशुषेसुमेधामवितारिणी॥ घृतैर्गन्मृतिमुक्षतं॥ आनुस्तोममुपद्रवत्
यंश्येनेभिरशुभिः॥ यातमश्वेरश्विना॥ येभिस्तु सः परावतो दिवो विश्वा निरोचना॥ त्रीरक्त
परिदीयथः॥ उतनोगोमतीरिषऽउतसातीरहर्विदा॥ विप्रथस्तातयेसितं॥ आनोगोमंतम
श्विना सुवीरं सुयंरथि॥ वोळ्ळमश्ववतीरिषः॥२॥ वावृधानाशुभस्यती दस्वाहिरण्यवर्त
नी॥ पिवतंसोम्यं मधु॥ अस्मभ्यंवाजिनीवसु मधवद्व्यश्वसप्रथः॥ छर्दियंति मदाभ्यं॥ नि
षुब्रस्तजनानांयाविष्टं नृयमागतं॥ मोष्यं न्याऽउपारतं॥ अस्यपिवतमश्विना युवंम
दस्यचारणः॥ मध्वोऽणतस्यधिष्ठ्या॥ अस्मेऽआवहतंरथिंशुतवंतंसहस्रिणं॥ पुरुस्कंवि

सं. पं०

७२

श्वधायसं॥३॥ पुरुत्राविद्विवांनराविद्वयंतेमनीषिणः॥याचद्विरश्विनागतं॥जनोसोदृक्तव
हिषोहविष्मंतोऽअरंकृतः॥युवांहवन्तेऽअश्विना॥अस्माकमघवामयंसोमोवाहिषो
ऽअंतमः॥युवाभ्यांभ्रत्वश्विना॥योहवांमधुनोदतिरहितोरथवर्षणो॥ततःपिबत
मश्विना॥तेननोवाजिनीवसुपश्वेतोकायशंगवे॥वहतपीवरीरिषः॥४॥उतनोदि
व्याऽदृषऽउतसिंधूर्हविदा॥अपहारेववर्षयः॥करावांतोऽग्योविधत्समुद्रेजहितो
नरा॥यद्वांरथोविमिष्यतात॥युवंकण्वायनासुत्यापिरिक्तायदुर्म्य॥शश्वदूतीर्दशस्य
थः॥तामिण्यातमूतिभिर्नव्यसीभिस्तुशस्त्रिभिः॥यद्वांरथपण्वसुदुवे॥यथाविकण्व
मावतंप्रियमेधमुपस्तुतं॥अत्रिंशिंजारमश्विना॥५॥यथोतक्तुल्यधनेंसुंगोषुगस्य
॥यथावाजेषुसोभरिं॥एतावद्वांरथपण्वसुऽअतोवाभयोऽअश्विना॥गणंतस्सुममी

राम०

७२

महे॥ रथं हिरण्यं धुरं हिरण्याभीशु मश्विना॥ आहिष्ठापो दिवि स्पृशं॥ हिरण्ययीवां रभि
रीषाः अक्षो हिरण्ययः॥ उभावक्राहिरण्यया॥ तेन नो वा जिनी वसूप एव तश्चिदागतं॥
उपेमां सुष्टुतिं मम॥ ६॥ आवहेथे यशकात्सूवीरश्रंता वश्विना॥ इषोदासीरमस्या॥ आ
नो कृमैरश्रवो भिरणया यात मश्विना॥ पुरुश्वं दाना सत्या॥ एहवां प्रुषित प्सवो वयो
वहं तु यर्षिनिः॥ अच्छास्व ध्वरं जनं॥ रथं वा मनुगाय संयः दृषावर्तते सह॥ न च क्रमभि
बाधते॥ हिरण्ययेन रथेन द्रवत्या णिभिरश्वैः॥ धीजवनाना सत्या॥ ७॥ युवं मगं जागृवां सं
स्वदथो वा दृषण्वस्॥ तान ५ पृक्तमिषारयिं॥ तामेः अश्विना सनीनां विद्यातं नवानां॥ यथा
विज्ञेय ५ कशुश्रुतमुष्टानां ददत्सहस्रा दशगोनां॥ यो मे हिरण्यसंदृशो दश एतौः अमंह
त॥ अधस्वराः इज्ञेयसहस्रं यश्रमन्नाः अभितोजनीः॥ माकिरेनापथागाद्येने मेयंति

सं. पं.
७३

वेदयः॥ अन्योनेत्सुरिरेहतेभूरिदावत्तरोजनः॥ ८॥ अनुवाकः॥ महौऽदं द्रौयऽ३० जसा
पुर्जन्यो वृष्टिमाँऽद्व॥ स्तोमैर्वत्स स्ववाह धे॥ प्रजामृतस्य पिप्रतऽप्रयद्वरं तव द्रुयः॥ वि
प्राऽभुतस्य वाहसा॥ कण्वाऽदं द्र्यदक्रतु स्तोमैर्यत्तस्य सा धनं॥ जामिब्रुवत्तऽआयुधं॥ सम
स्य मुन्यवेविशो विश्वानमंत कृष्टयः॥ समुद्रा येव सिंधवः॥ ओजसदस्यति लिषऽउभेयत्सम
वर्तयत्॥ इंदुश्चर्मवरोदसी॥ ९॥ विचिद्रुत्रस्य दोधतो वज्रेण शतपर्वणा॥ शिरो विभेदवृ
ष्टिना॥ इमाऽअभिप्रणोनुमो विपाममेषु धीतयः॥ अग्नेश्शोचिर्नद्विद्यतः॥ गुहासतीरु
पत्नना प्रयच्छे चंत धीतयः॥ कण्वाऽभुतस्य धारया॥ प्रतमिंद्रनशीमहिरयिं गोमंतमश्वि
नं॥ प्रब्रह्म पूर्वचितये॥ अहमिद्रिपितुष्य रिमे धामृतस्य जगम॥ अहं सूर्यऽद्ववाजनि
॥ १०॥ अहं प्रत्नेन मन्मना गिरः शुभामि कण्ववत्॥ येनेंद्रशुष्यमिदधे॥ ये ला मिद्रन

राम
७३

तय

तुष्टुबुर्भषयोयेचतुष्टुबुः॥ ममेदूर्ध्वसुष्टुतः॥ यदस्यमन्युरध्वनीद्विद्वत्रंपर्वगोरुजन॥
अपस्समुद्रमेरयत॥ निष्पुष्पः इन्द्रधर्णसिंवज्रंजघंयुदस्यवि॥ वृषासुगमश्चिविषे॥ नद्यावः
इन्द्रमोजसानांतरिक्षाणिवज्रिणं॥ नविष्यचंतभूमयः॥ ११॥ यस्तः इन्द्रमहीरपस्तभय
मानः आश्रयत॥ नितंपद्यासुशिश्नयः॥ यः इमेरेदसीमहीसमीचीसमजगत्भीत॥ तमो
भिरिंद्रतंगुहः॥ यः इन्द्रयस्त्राभगवोयेचतुष्टुबुः॥ ममेदुग्नश्रद्धीहवं॥ इमास्तः इन्द्रष्ट्र
योष्टुतंदुहतः आशिरं॥ एनामृतस्यपिप्पुषीः॥ याः इन्द्रप्रस्वस्त्रासागर्भमन्वक्रिरन्॥ य
दिधमेवसूर्ये॥ १२॥ त्वामिच्छवसस्यतेकण्वाः उक्तेनवावधुः॥ त्वांसुतासः इन्द्रवः॥ तवेदिं
द्रप्रणीतिषूतप्रशस्तिरद्विवः॥ यज्ञोवितंतुसाय्यः॥ आनः इन्द्रमहीमिषंपुरंनदधिगोमंता
॥ उतप्रजांसुवीर्यं॥ उतत्यराश्वश्चयदिद्रनाहुषीषा॥ अग्नेविक्षप्रदीदयत॥ अभिव्रजं

सं. पं०

७४

नतत्रिषेसुरः उपाकचक्षुसं॥ यदिंद्रमलयासिनः॥ १३॥ यदंगतविष्णोयसः इंद्र प्ररजसि
क्षितीः॥ महोऽपारः उजसा॥ तंलाहविष्मतीविशः उपब्रुवतः कुतये॥ उरुजयसुमिं
दुभिः॥ उपदूरेगिरीणांसंगयेचनदीनां॥ धियाविप्रोऽअजायत॥ अतस्समुद्रमुद्रतश्चि
कितांऽअवपश्यति॥ यतोविपानः एजति॥ आदिस्यसुरेतसो ज्योतिष्यश्यंतिवासरं॥
पुरोयदिध्यतेदिवा॥ १४॥ कण्वासः इंद्रतेमतिविश्वेवर्धंतिपौंसं॥ उत्तोशविष्वदृष्यां॥
दुमांमः इंद्रमुष्टिंजुषस्वमसुमामव॥ उत्तप्रवर्धयामति॥ एतब्रह्मण्यावयंतुभ्यंप्रवृ
द्धवज्जिवः॥ विप्रोऽअतक्ष्मजीवसे॥ अभिकण्वाऽअनूषतापोनप्रवतायतीः॥ इंद्रंवनन्वती
मतिः॥ इंद्रमुक्कणनिवाहधुस्सुमुद्रमिवसिंधवः॥ अनुत्तमन्युमजरं॥ १५॥ आनोयाहि
पशुवतोहरिभ्यांहर्यताभ्यां॥ दुममिंद्रमुतपिब॥ त्वामिद्वहन्तमजनासो वृत्तवर्हिषः॥

राम
७४

हवन्तेवाजसातये॥ अनुत्तारोदसाः उभेचक्रं नवस्येतशं॥ अनुसुवानासुः इंदवः॥ मंदस्वासु
 स्वर्णः उतेन्द्रशर्युणावति॥ मत्स्वाविवस्वतोमती॥ वावृधानः उपघविट्पावज्यरोरवीत॥
 वृत्रहासोमपातमः॥ १६॥ सपिहि पूर्वजाः अस्मेकः दृशानः अजसा॥ इन्द्रोऽप्युयसेवसु॥
 अस्माकं त्वा सुताः उपवीतपृष्ठाः अभिप्रयः॥ शतं वहंतु हरयः॥ इमां सुपूर्वा धियं मधोर्ध
 तस्य पिप्पुषी॥ कण्वाः उक्तेन वावृधुः॥ इन्द्रमिदं महीनां मेधे वृणीतमस्यः॥ इन्द्रं सनि
 ष्पुरुतये॥ अर्वाचंत्वा पुरुषे तप्रियमेधस्तताहरी॥ सोमपेयाय वक्षतः॥ शतमुहंतिरिंदि
 रे सहस्रं पशुं वा ददे॥ एधां सियादानां॥ त्रीणि शतान्यवतां सहस्रा दशगोना॥ ददुष्य
 ज्ञायसाम्ने॥ उदानट्ककुहो दिवमुष्णं चतुर्युजो ददत॥ श्रवसाया दंजनं॥ १७॥ प्रय
 दूस्त्रिष्टुभमिषं मरुतो विप्रोः अक्षरत॥ विपर्वतेषु राजय॥ यदंगतविषीयवो यामंशु

सं. पं०

७५

भ्रा॥ अविध्वं॥ निपर्वताः अहासत॥ उदीरयंत वायुमिवाश्रासः॥ एभिमातरः॥ धुक्षंतपि
पुष्पमिषं॥ वषंति मरुतो मिहं प्रवेपयंति पर्वतान्॥ यद्यामं यांति वा सुभिः॥ नियद्या मायवोगि
रिनि सिंधवो विधर्मणे॥ महेशुक्ता यये मिरे॥ १८॥ युष्मांः उनक्त मृतये युष्मान्दिता हवामहे
॥ युष्मान्प्रयसध्वरे॥ उदुसेः अरुणस्व वश्रित्रा यामे मिरीरते॥ वाश्राः अधि सुनादिवः॥
सृजंति रश्मिमोजसापंथां सूर्या यया तवे॥ ते भ्रातु मिर्विते स्थिरे॥ इमां मे मरुतो गिर मिमंस्तो
ममभुक्षणः॥ इमं मे वनता हवं॥ त्रीणि सरं सि एश्रयो दुदुहे वज्रिणे मधु॥ उत्संक वंधमुद्रि
णं॥ १९॥ मरुतो यदुवो दिवस्सुम्नायंतो हवामहे॥ आतनः उपगंतन॥ यूयं हिष्ठा सुदानवो
रुद्राः अभुक्षणे दमे॥ उत्तप्रवेत सोमदे॥ आनोरयिं मदच्युतं पुरुक्षं विश्व धायसं॥ इयता
मरुतो दिवः॥ अधीवयद्रिणीणां यामं शुभ्राः अविध्वं॥ सुवानैर्मदध्वः दंदुभिः॥ एतावत

राम

७५

श्विदेवांसुमंभिस्तमस्यः॥ अदाभ्यस्यमन्मभिः॥२०॥ येद्रुप्साऽइवरोदसी धर्मं त्यनुवृष्टिभिः
 ॥ उत्संदुहंतोऽअक्षितं॥ उदुस्वानेमिरीतेरेऽउद्रयेरुदुवायुभिः॥ उत्तोमेऽएश्विमातरः॥ ये
 नावतुर्वशं यदुं येन कण्वं धनस्य तं॥ एये सुतस्य धीमहि॥ इमाऽउवस्सुदानवो घृतं न पि
 प्युषीरिषः॥ वर्धाक्काण्वस्यमन्मभिः॥ कन्नुनंसुदानवो मदथा वृक्तवर्हिषः॥ ब्रह्माको वस्स
 पर्यति॥२१॥ नहिष्मयद्रवः पुणस्तोमेभिर्वृक्तवर्हिषः॥ शर्धाऽसुतस्य जिन्वय॥ समुत्सेमह
 तीरपस्संक्षोणी समुत्सूर्य॥ संवर्जं पर्वशोदधुः॥ विवृत्रं पर्वशो ययुर्विपर्वतांऽआशुजिनः॥
 चक्राणा वृष्टिपौंसं॥ अनुत्रितस्य युध्यतुश्शुष्ममावन्तुतक्रतुं॥ अन्विदं वृत्रतूर्य॥ विक्क
 स्ताऽअभिद्यवश्शिप्राः शीर्षन्हिरण्ययीः॥ शुभ्राव्यं जतश्चिये॥२२॥ उग्रनायत्यएवतऽउ
 ह्णोरंध्रमयातन॥ दौर्नचक्रदद्रिया॥ आनो मखस्यरावनेष्वेहिरण्यपाणिभिः॥ देवा

सं.पं०

७६

सुःउपगंतन॥ यदेषां पृषती रथे प्रष्टिर्वहति रोहितः॥ यांति शुभ्राणि नयः॥ सुषोमेश्वर्य
णावसाजीके पस्यावति॥ ययुर्निवक्रयानरः॥ कदा गच्छथ मरुतः॥ इत्याविप्रं हवमानं॥
माडी केभिर्नाधिमानं॥ २३॥ कद्रूनं कधप्रियो यदिदं मजहातन॥ कोवः सखित्वः ३७ हते॥
सहोषुणो वज्रहस्तैः कण्वा सोऽग्निं मरुद्भिः॥ क्लृप्ते हिरण्यवाशीभिः॥ औषुवसुः प्रय
ज्युनानम्यसे सुविताय॥ बृहसां विन्नवाजान्॥ गिरयश्चिन्निजिहते पशूना सोमम्यमानाः
॥ पर्वताश्चिन्नि येमिरे॥ आक्ष्णया वानो वहं संतरिक्षेण पततः॥ धातारः क्लृवते वयः॥ अ
ग्निर्हि जानि पूर्व्यं ऋतेन मरुतेऽविषा॥ ते भानुभिर्वितस्त्रिरे॥ २४॥ आनो विश्वाभिरु
तिभिरश्विना गच्छतं युवं॥ दक्षा हिरण्यवर्तनापि बतं सोम्यं मधु॥ आनूनं यातमश्विनार
थेन सूर्यत्वा॥ भुजी हिरण्यपेशसा कवी गंभीरचेतसा॥ आयातं नहुषस्य यांति रिशा

राम

७६

सुवृत्तिभिः॥ पिबोथोऽअश्विनाम धुक ण्वानां सर्वने सुतं॥ आनो यातं दिवस्य योतरिक्षा
 दधमिया॥ पुत्रः क ण्वस्य वा मिह सुषा व सोम्यं मधु॥ आनो यातमुपश्रुत्य श्विना सोमपी
 तये॥ स्वाहा स्तोमस्य वर्धना प्रकवीधीतिभिर्नर॥ २५॥ यच्चिद्विवां पुरः शषयो जुहुरेव
 सेनरा॥ आयोतमश्विना गतमुपेमां सुष्टुतिं मम॥ दिवश्चिद्वेदो वृना दध्या नो गंतं सर्विदा॥
 धीभिर्वत्स प्रचेतसा स्तोमेभिर्हवनश्रुता॥ किमुन्ये पर्यासते स्म स्तोमेभिरश्विना॥ पुत्रः क
 ण्वस्य वा मृषिर्गीभिर्वत्सोऽअवीरुधत॥ आवां विप्रः दूहा वसेद्वत्सो मेभिरश्विना॥ अरि
 प्रावृत्रह न मातानो भूतं मयो भुवा॥ आय हां योषणारथं मतिष्ठ हृजिनी वरु॥ विश्वान्य
 श्विना युवं प्रधीता न्यगच्छतं॥ २६॥ अतस्सहस्रनिणिज्जारथेना यातमश्विना॥ वत्सो वां म
 धुमुद्वोशं सीकायः कविः॥ पुरुमंद्रा पुरुवस्स मनोत एरयीणां॥ स्तोमं मेऽअश्विना

सं. पं०
११

विममभिवद्गीः अनूपातां ॥ आनोविश्वान्यश्विना धृजं रधांस्यद्रया ॥ कृतं नः सुस्ति यावतो मा
नीरीरधतं निरे ॥ यन्नाससापरावतिय द्रास्तेऽअध्यं वरे ॥ अतस्स हस्ते निणिजि रये नायात
मश्विना ॥ योवां नाससा वृषिगीभिर्वत्सोऽअवीरधत ॥ तस्मै सहस्र निणिजुमिषं धत्तं घृत
श्रुतं ॥ २७ ॥ प्राप्ताः ऊर्जे घृतश्रुतमश्विना यच्छतं युवं ॥ योवां सुम्नाय तुष्टव द्रुस्य दानुनस्य
ती ॥ आनो गंतं रिशादसेमं स्तोमं पुरुमुजा ॥ कृतं नः सुश्रियो नरे मारात सुमिषये ॥ आवां विश्वा
भिरुतिभिः प्रियमेधाः अहवता ॥ एजं ताव ध्वरणामश्विना यामहतिषु ॥ आनो गंतं मयो
मुवाश्विना शंभुवा युवं ॥ योवां विषमूधातिभिर्गीभिर्वत्सोऽअवीरधत ॥ यामिः कण्वं मेधा
तिथिं यामिर्वशं दशत्रजं ॥ यामिर्गोशिर्यमावतं ताभिर्नो वतं नरा ॥ २८ ॥ यामिर्नरात्रु सदस्यु
मावतं कृत्ये धने ॥ ताभिष्वश्रुमाः अश्विना प्रावतं वाजसातये ॥ प्रवां स्तोमा सुवृत्तयोगि

राम

११

रोव धं त्विना ॥ पुरुत्रा वृत्रहन्ता मातानो भूतं पुरुस्पृहा ॥ त्रीणि परान्यश्विनो रविस्तंति गुहा
 पुरः ॥ कवीः श्रुतस्य पत्नमिरेवाग्नीवेभ्यस्य रि ॥ २९ ॥ आनूनमश्विना युवंवत्सस्य गंतमवसे
 ॥ प्रास्तेयच्छतमवृकं पृथुच्छर्दिर्युयुतं याऽआरं तयः ॥ यदंतं रिक्षेयदिवियसं नृमानुषाऽ
 अनु ॥ नृम्यांतं हन्ता मश्विना ॥ येवां दं सां स्य श्विनाविप्रासः परिमाम् ॥ एवेकाण्वस्य बो
 धतं ॥ अयं वां घृमोऽश्विना स्तोमेन परिषिञ्जते ॥ अयं सोमो मधुमान्वा जिनीवस्तेन ह
 त्रं चिकेत यः ॥ यदप्सु यदूनस्य तो यदोषधीषु पुरुदंस साकृतं ॥ तेन माविष्टमश्विना ॥ ३० ॥ य
 न्नासत्याभुरण्यथो यद्वा देवभिषु ज्ययः ॥ अयं वां वत्सो मुतिभिर्न विंधते हविष्मंतं हि गच्छ
 यः ॥ आनूनमश्विनो र्श्विस्तोमं चिकेत वा मया ॥ आसोमं मधुमत्तमं घृमं सिन्वा दयव
 णि ॥ आनूनं रघुवर्तनिं रघं तिष्ठारयो ॥ अश्विना ॥ आवां स्तोमाऽइमे मम न भोननु

सं.पं.
७८

अवीरत॥ यद्दधवांनासस्योक्ते एतु सुवीमहि॥ यद्वावाणीभिरश्विनेवेत्काण्वस्यबोधतं॥
यदांकक्षीवांऽउतयद्वाश्वऽसपिर्यद्वादीर्घतमाजुहाव॥ दृथीयद्वावेन्यस्सादनेष्वेवेरतो
ऽअश्विनावेतयेयां॥ ३१॥ मातं घृदिष्याऽउतन॥ परस्याभूतं जगसाऽउतनं सनूपा॥ व
र्तिस्तोकायतनमायमातं॥ यद्दिंद्रेणसुरथंयायोऽअश्विनायद्वावायुनाभवयुस्समोक
सा॥ यदादित्येभिर्भुभिस्सजोषसायद्वाविशोविक्रमणेष्टुतिष्ठयः॥ यद्दधाश्विनावहं
हुवेयुवाजसातये॥ यत्सृत्सुतुर्वणेदेसेस्तच्छ्रेष्ठमश्विनोरवः॥ आनूनंयातमश्विनेमाह
व्यानिवाहिता॥ इमेसोमासोऽअधितुर्वशेयदाविमेकयवेषुवाप्रय॥ यन्नासंसापएकै
अवाकैऽअस्तिभेषुजं॥ तेननूनंविमुदायप्रचेतसाघृदिर्वत्साययच्छतं॥ ३२॥ अभु
त्सुप्रदेव्यासाकंवावाहमश्विनौः॥ चोवदेव्यामतिविशतिमर्त्यभ्यः॥ प्रबोधयोषोऽ

राम०

७८

अश्विना प्रदे विस्मृतं ते महि॥ प्रयत्नं होत एनुषक प्रमदा यश्च वो बृहत्॥ यदुष्णो यासि भानुना
 संसृज्येण रोचसे॥ आहाय मश्विनो रथो वृत्तिर्याति नृपाय्यं॥ यदा पीता सोऽंशवो गावो न दु
 हः ऊर्ध्वभिः॥ यदा वाणी रन्तुषत प्रदे वयं तोऽ अश्विना॥ प्रकृमाय प्रशवसे प्रनृपाद्या यशम
 पो॥ प्रदक्षाय प्रचेतसा॥ यन्नूनं धीमिरश्विना पितृयो नानि षीदृष्यः॥ यदा मुने भिरुक्थ्या
 ॥ ३३॥ यत्क्षणे दीर्घं प्रसन्नं नित्यं द्वा रो रोचने दिवः॥ यदा समुद्रेऽ अध्याकृते गृहे तऽ आया
 तमश्विना॥ यदा युजं मनवे संमिषि क्षयुरे वेत्का ण्वस्य बोधतं॥ बृहस्पतिं विष्वा न्देवांऽ अ
 हं हवः इंद्रा विष्मः अश्विना वा शुहेषसा॥ स्यान्वश्विना हुवे सुदं ससा गृभे कृता॥ ययो
 रसि प्रणसुरव्यं देवेष्वध्याय्यं॥ ययो रधि प्रयज्ञाऽ असुरे संति सुरयः॥ ता यज्ञस्या धु
 रस्य प्रचेतसा सुधाभिर्यापि वत स्तोम्यं मधु॥ यद्वाश्विना वपाग्यस्या कर्णे वाजिनी

सं.पं०

७९

वसू॥ यद्रुघव्यनवितुर्वशो यदौदवेवामयमागतं॥ यदंतरिक्षेपतथ ॥ पुरुभुजाय ह्ये मे रोदसी
॥ अनु॥ यद्वा सुधाभिरधितिष्यथोरथमतः आयातमश्विना॥ ३४॥ त्वमग्ने ब्रतपाऽसि
देवऽआमस्येष्वा॥ त्वं यज्ञे धीमताः॥ त्वमसि प्रशस्यो विदथेषु सहस्य॥ अग्नेरुथीरध्वराणां
॥ स त्वमस्मदपदिषोयु यो धिजातवेदः॥ अदेवीरग्नेऽअरातीः॥ अंतिवित्सत महयज्ञं म
र्तस्य रिपोः॥ नो षवे षि जातवेदः॥ मत्ताऽअमर्त्यस्य ते भरिनाममनामहे॥ विप्रसो जा
तवेदसः॥ ३५॥ विप्रं विप्रसो वसे देवं मर्तासऽकृतये॥ अग्निं गीर्भिर्हवामहे॥ आतेवत्सो
मनोयमस्य रमाश्वितसधस्यत्॥ अग्ने त्वां कामयागिरा॥ पुरुत्रा हि सदद्सि विष्णे विश्वा
अनु प्रभुः॥ समत्सुता हवामहे॥ समत्सुग्निमवसेवाजुयं तो हवामहे॥ वाजेषु वित्रराध
सं॥ प्रतो हि कमीड्योऽअध्वरेषु सनाच्च होतानव्यश्वससि॥ स्वांवाग्नेतु न्वं पि प्रय स्वास

राम०

७९

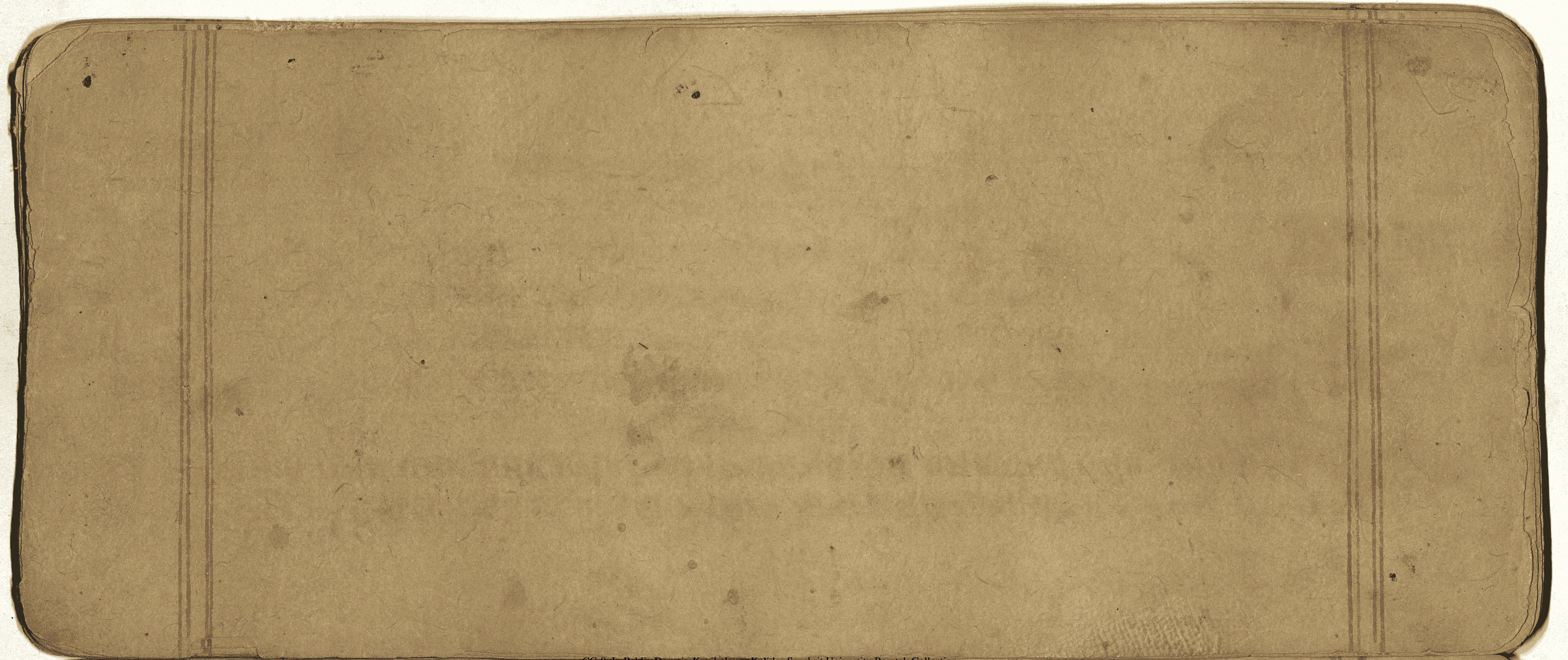
॥ सं. पं० ॥

॥ ८० ॥

भ्यं नु सौ भगु मा य ज ख ॥ ३६ ॥ इति पंचमाष्टके अष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥ इति पंचमाष्टकस्य
माप्तः ॥ राम ॥ राम ॥ राम ॥ राम ॥ राम ॥ राम ॥ राम ॥ राम ॥ राम ॥ राम ॥ राम ॥ ॥

॥ राम ॥

॥ ८० ॥

द्वि योरसः ॥ १३ ॥ अभिक्रंदं कलशं वाज्यर्षति पतिर्दिवः शत धारो विचक्षणः ॥ हरिर्भिन्नस्य सद
 नेषु सीदति मर्मज्ञानो विभिः सिंधुभिर्वृषा ॥ अग्ने सिंधूनां पवमानो अर्षस्य गेवानोऽग्नि
 योगोष्णगच्छति ॥ अग्ने वाजस्य भजते महा धनं स्वायुधः सोतृभिः पूयते वृषा ॥ अयं मतवा
 न्शकुनो यथा हितो ये स सारपवमान दुर्मिण ॥ तव क्रत्वा रोहसी अंतराकवेषु विधि या
 पवते सोम इंद्र ते ॥ द्रापिं वसानो यजतो दिवि स्थूश मंतरिक्षा प्राभुवनेष्वपि तः ॥ सर्जज्ञानो
 न भक्षसाभ्यक्रमी स्रलमस्य पितरमा विवासति ॥ सो अस्य विशो महि शर्म यच्छतियो अ
 स्य धाम प्रथमं व्यानशो ॥ पदं यदस्य परमेष्ठो मन्यतो विश्वा अभि सं याति सं यतः ॥ १४ ॥ प्रो
 ऽअया सी हिंदुरिंद्रस्य निष्कृतं सखा सख्युर्न प्रमिनाति संगिरं ॥ मयि दिव्युवतिभिः समर्ष
 तिसोमः कलशे शतया म्ना यथा ॥ प्रबोधि यो मंद्रयुवो विपस्युवः पनस्युवः संवसेनेष्वक्र

सं. ७

२५

सुः॥ सोमं मनीषाः अभ्यर्क्षतस्तु भो मिधेनवः पयसे मशि श्रसुः॥ आनः सोम संयतं पिप्पु
षीमि पमिंशे पवस्व पवमानो अस्त्रिधं॥ यानो दोहते त्रिरहन् सश्रुषी क्षुम हाज वन्म धुमस्तु
वीर्यं॥ दृषामतीनां पवते विचक्षणः सोमो अहः प्रतरीतो यसो दिवः॥ काणा सिंधूनां क
लशां अवीवशदिंद्रस्य हाघा विश्रमनीषिभिः॥ मनीषिभिः पवते पूर्वः कविर्नृभिर्यतः
परिकोशांऽ अवि क्रदत्॥ त्रितस्य नाम जनयन्म धुक्षरदिंद्रस्य वायोः सरव्या यकर्तवै
॥ १५ ॥ अयं पुनानऽ उषसो विशेच पर्यं सिंधुभ्यो अभवदुलोककृत्॥ अयं त्रिः सप्त
दुदुहान आशिरं सोमो नृदे पवते चारुमत्सरः॥ पवस्व सोम दिव्येषु धामसु सजानऽ
दो कलशे पवित्रऽ आ॥ सीदन्निंद्रस्य जठरे कनिक्रदन् नृभिर्यतः सूर्यमारोह यो दिवि॥
अद्रिभिः सुतः पवसे पवित्र आंऽ इंद्र विंद्रस्य जठरे वा विश्रन्॥ त्वं नृचक्षा अभवो विच

राम

२५

क्षण सोम गोत्रमंगिरोभ्यो व एणोरप ॥ त्वां सोम पवमानं स्वा ध्योनु वि प्रा सो अमदन्नवस्य वः ॥
 त्वां सुपर्ण आभरदिवस्यं रीदो विश्वाभिर्मतिभिः परिक्षतं ॥ अव्ये पुनानं परिवारुर्मि एण ह
 रिं नवं ते अभि सप्त धेनवः ॥ अपा मुपस्ये अध्यायवः कवि मृतस्य योनाम हि षा अहेषत ॥
 १६ ॥ इंदुः पुनानो अतिगाहं ते म धो विश्वानि कृण्वन्त्सु पथा नियज्यवे ॥ गाः कृण्वानो निर्णि
 जं द्रयंतः कविरस्योन क्री कम्प रिवाह मर्षति ॥ अस श्रुतः शत धा ए असि यो ह रिं नवं ते व
 ता उद्भुवः ॥ सिपो मजंति परिगो मि एव तं तृतीये पृष्ठं अधिरोचने दिवः ॥ तवे माः प्रजा
 दिव्यस्य रेतसस्त्वं विश्वस्य भुवनस्य राजसि ॥ अथैतं विश्वं पवमान ते व शोख मिंदो प्रथमो
 धाम धा असि ॥ त्वं समुद्रो असि विश्वविक्रवे तवे माः पंच प्रदिशो वि धर्मणि ॥ त्वं द्यां च पृ
 थिवीं चातिजमिषे तव ज्योतींषि पवमान सूर्यः ॥ त्वं पवित्रे रजसो वि धर्मणि देवेभ्यः

श्रि

सं. ७
२६

सोमपवमानपूयसे॥ तामुशिजःप्रथमा अगंभणततुंभ्येमाविश्वाभुवनानियेमिरे॥१७॥
प्ररेभएस्यतिवारमव्ययं वृषावनेषवचक्रदृढरिः॥ संधीतयोवावशानाअनूषतशि
शुंरिहंतिमतयःपनिप्रतं॥ ससूर्यस्वरश्मिभिःपरिव्यततंतुंतन्नानस्त्रिवृतंयथावि
दे॥ नयंनृतस्यप्रशिषोनवीयसीःपतिर्जनीनामुपयातिनिष्कृतं॥ राजासिधूनांपव
तैपतिर्दिवक्रतस्ययातिपथिभिःकनिक्रदत्॥ सहस्रधारःपरिषिच्यतेहरिःपु
नानोवाचंजनयन्मुपावसुः॥ पवमानमह्यर्णोविधावसिस्सरोनवित्रोअव्ययानि
पव्यया॥ गभस्तिपूतो नमिरिभिःसुतोमहेवाजायधन्यायधनसि॥ इषमूर्जं प
वमानाभ्यर्षसिन्धुयेनोनवंसुकलशेषुसीरसि॥ इंद्रायमह्यमघोमदःसुतोदिवोविष्टं
भउपमोविचक्षणः॥१८॥ ससस्वसारोअभिमानरःशिश्नुंनवंजज्ञानंजेन्यंविपश्चि

राम
२६

तं॥ अयां गंधर्वे दिव्यं न च क्षसं सोमं विश्वस्य भुवनस्य एजसे॥ ईशान इमा भुवनानि वीय
 से युजान इंदो हरितः सुपार्यः॥ तास्ते क्षरंतु मधमदुतं पयस्तव व्रते सोमतिष्ठंतु कृषयः
 ॥ त्वं न च क्षा असि सोम विश्वतः पवमान वृषभता विधावसि॥ सनः पवस्व वसुमदिर एष
 वद्वयं स्याम भुवनेषु जीवसे॥ गोवि सवस्व वसु विदिर एष विद्रेतो भुवनेषु पितः॥ त्वं सु
 वीरे असि सोम विश्ववित्तं त्वा विप्रा उय गिरे मः आसते॥ उन्मध्व उर्मिर्वेना अतिष्ठि पर
 पो वसानो महिषो विगाहते॥ राजाय वित्ररथो वाजमारुहः सहस्रभृष्टिर्जयति
 श्रवो बृहन्॥ १९॥ समं दना उदियति प्रजावती विश्वा यु विश्वाः सुभए अहर्दि वि॥ ब्र
 ह्म प्रजावद्वयि मश्वपस्य पीत इंदु विंदु मस्य भ्यं याचता त्॥ सो अग्ने अहं हरिर्ह र्यतो
 मदः प्रचेतसा चेतयते अनुद्युभिः॥ राजना यातयन्नतरीयते नरा च शंसं दैव्यं

धार्दो ४

धर्तरि॥ अंजते व्यंजते समंजते क्रतुरिहंति मधुनाभ्यंजते॥ सिंधोरुष्णः सेपतयंत सु
 क्षणं हिरण्यपावाः पशुमासु गृभ्णते॥ विपश्चिते पवमाना यगायतमहीना धारत्यं
 धो अर्षति॥ अहिर्नज्जुर्णामति सर्पति त्वचमसोन क्रीळन्न सरद्वषाहरिः॥ अग्ने गोर
 जाप्यस्तविष्यते विमानो अह्नां भुवनेष्वपितः॥ हरिर्घृतस्तः सुदशीको अर्णवो ज्योती
 रथः पवते राय ओक्वः॥ २०॥ असर्जिस्कं भो दिव्युद्यतो मदः परित्रिधा तुर्भुवनान्यर्षति॥
 अंशुं रिहंति मतयः पतिप्रतंगिराय रिनिर्लिजि मृगिणो ययुः॥ प्रते धार अस एवानि
 मेष्यः पुनानस्य संयतो यंति रंहयः॥ यद्गोभिरिंदो वृम्वोः समज्यस आसुवानः सोमक
 लशेषु सीदसि॥ पवस्व सोम क्रतुविन्न उक्थ्यो व्योवारे परिधा वमधुप्रियं॥ जहि विश्वा
 न्नक्षस रूंदो अत्रिणो बृहद्देम विदये सुवीरः॥ २१॥ प्रतुद्रव परिकोशं निषीद नृभिः॥

पुनानोऽभिवाजमर्ष॥ अश्वं नत्वा वाजिनं मर्जयंतो छाबद्दुरशनाभिर्नयंति॥ स्वायु
 धः पवते देव इंदुरशान्तिहावृजनं नक्षमाणः॥ पिता देवानां जसितास्तु दक्षो विष्टं भोदि
 वो धरुणः पृथिव्याः॥ ऋषिर्विप्रः पुर एताज नाना मधुधर उशनाकायेन॥ सविद्वि वेद
 निहितं यदा सामपी च १ गुह्यं नाम गोनां॥ एष स्यते मधुमाः इन्द्र सोमो वृषा वृषे परिप
 वित्रे अक्षाः॥ सहस्रसाः शतसाभूरिदावा शश्वत्तमं बर्हि शवाज्यस्थात्॥ एते सोमा अ
 भिगव्या सहस्रामहे वाजाया मृताय श्रवांसि॥ पवित्रेभिः पवमानाः असृगं घ्नवस्य चो
 न पृतनाजो असाः॥ २२॥ परिहिष्मा घुरुह तो जनानां विश्वास रदो जना पूयमानः॥
 अथाभरुयेन मृतप्रयांसि रपिं जुं जानो अभिवाजमर्ष॥ एष सुवानः परिसोमः पवि
 त्रे सगो न सृष्टो अदधावदवा॥ तिग्मे शिशानो महिषो नश्वं गोगा गव्यं न मिश्रणेन सत्वा॥

सं. ७

२८

एषाययौ परमादंतरेदः क्वचित्सतीरुर्वेदगाविवेदः॥ दिवोन विद्यत्सुनयंसुमैः सोमस्य ते प
वत इंदु धारा॥ उत स्मराशिं परियासि गोनामिंद्रेण सोमस्य रथं मुनानः॥ पूर्वदिषो ब
हती जरीरदानो शिशाश्च वस्तवता उपपृत्॥ २३॥ अथ सोम इंदु तुभ्यं सुन्वे तुभ्यं पवते
तं मस्य पाहि॥ तंहयं च कषे तंव वृष इंदुं मदाय युज्याय सोमं॥ सदैरयो न भुरिषाळ योजि
महः पूरुणि सा ते ये वसुनि॥ आदी विश्वान हुष्याणि जाता स्वर्षा ता वन ऊर्ध्वानि वंत॥ वायु
र्न यो निसुत्वां दृष्ट्या माना ससे वहव आशं भविषुः॥ विश्वतो रोद्र विणो दा इव त्मन्मूषे वधी
जवनो सिसोम॥ इंदो नयो महा कर्माणि च क्रिहंता वनाणामसि सोम पूर्मित॥ पैहो न हि
त्वमहिना म्नां हंता विश्वस्यासि सोम दस्यो॥ अग्निर्न यो वन आस ज्यमानो वथा पाजांसि
क्वणुते नदीषु॥ जनो न युध्वामहत उपहिरियति सोमः पवमान ऊर्मि॥ एते सोमा अति

राम

२८

कै

वाण्यव्यादिव्यानकोशासो अभवर्षाः ॥ वृथासमुद्रं सिंधवोननीचीः सुतासो अभिकलशां
असग्नन् ॥ शुष्माशुर्हो नमारुतं पवस्वानतिशालादिव्यायथाविट् ॥ आपोनमक्षसुमतिर्भ
वानः सहस्राप्ताः एतनाषाणनयज्ञः ॥ एतोनृतेवरुणस्य ब्रतानि बृहद्भीरंतवसोमधाम
॥ शुविष्वमसि प्रियो न मिदेन्नोक्षाव्यो अर्यमेवासिसोम ॥ २४ ॥ प्रोत्सवद्भिः पथ्याभिरस्यां
दिवोनवृष्टिः पवमानो अक्षाः ॥ सहस्रधारोऽसद्व्यसमेमातुरुपस्तेवनऽआचासोमः
॥ एजासिंधूनामवसिष्टवा सक्तस्य नावमारुहद्रजिष्ठां ॥ अप्सु दूप्सो वा ह धेनुयेन
जुतो दुहर्दं पिता दुहर्दं पितुर्जां ॥ सिंहं न संतमध्वोऽअयां सहरिमरुषं दिवोऽअस्य पतिं ॥ अ
रे युत्सु प्रथमः पृच्छते गा अस्य चक्षसा परिपात्सुक्षा ॥ मधु पृष्टं चोरमया समश्वं रथेयुं जंक्तु
स्वक्वेषं ॥ स्वसारं जा मयो मर्जयंति सनाभयो वाजिन मूर्जयंति ॥ चतस्रं दृष्टु दुहः सचंते

सं. ७
२९

समाने अंतर्धरुणे निषत्ताः ॥ तार्द्धमर्षेति नमसा युनानास्तार्द्धं विश्वतः परिषंति पूर्वः ॥ विश्वं
भो दिवो धरुणः पृथिव्या विश्वा उत क्षितयो हस्तेऽस्य ॥ असत्त उत्सो गृणते नियुतान्मधो
ऽअंशुः पवत इंद्रियाय ॥ वृन्वन्नवातो अभिदेव वीतिमिंद्राय सोमवत्तृहा पवस्व ॥ शग्धि म
हः पुरुश्चंद्रस्य गयः सुवीर्यस्य पतयः स्वाम ॥ २५ ॥ प्रदिनानो जनिता रोदस्योर योनवा जं
स विष्यन्त यासीत् ॥ इंद्रं गच्छन्नायुधा संशिशानो विश्वावसु हस्तयो रदधानः ॥ अभि वि
ष्टुष्टं वृषणं वयोधा मां गृणाण मवावशंतवाणीः वनावसानो वरुणेन सिंधून् विरत्नधा
दयते वार्याणि ॥ अरुग्रामः सर्ववीरः सहावाजेता पवस्व सनिता धनानि ॥ तिग्मायु
धः क्षिप्रधन्वा समत्स्वपाळः साहान्यतना सुशक्रून् ॥ उरुगव्यूतिरभयानिहृण्वत्स
मीचीने आपवसायुरंधी ॥ अपः सिषा संनुषसः स्वर्गाः संविक्रदो महो अस्मभ्यं वाजा

राम
२९

मा

न॥ मत्सिसोमवरुणं मत्सिभिन्नं मत्सींद्रमिंदो पर्वनं विष्णुं॥ मत्सिशूरो भारुतं मत्सिदेवान्ना
त्सिमहामिंद्रमिंदो मदाय॥ एवाशजेव क्रतुमां अमेन विश्वा धनिघ्नदुरितापवस॥ इंदोस्
क्तायवर्वसेवयो धाय यं पातस्सिभिः सदानः॥ २६ ॥ इति सप्तमाष्टके तृतीयोऽध्यायः॥
हरिः ओम्॥ असर्जिव कारय्येयथा जौधियामनोता प्रथमो मनीषी॥ दशस्य सारो अ
धिसानो अमेजंति वद्विंसदनान्यथ॥ वीती जनस्य दिव्यस्य कव्यैरधि सुवानो नहुष्ये नि
रिंदुः॥ प्रयो न भिरम तो मस्यो भिर्मर्मजानो विभिर्गोभिरद्रिः॥ दृषा दृष्टे रो रुवदंश्चुरसे
पवमानो रुशदीर्ते पयोगोः॥ सहस्रमक्तापथिभिर्वचो विदध्वस्मभिः सरो अण्वं विधा
ति॥ रुजा दृक्का विद्रक्षसः सदांसि पुनान दंदकुर्णुहि विवाजान्॥ वृश्चो परिष्ठात्तु जता
वधेन ये अंति दूरदुपनाय मेधां॥ सप्रत्नवन्नवसे विश्ववारसूक्ताय पथः कृणुहि

सं. ७

३०

प्राचः ॥ येदुःषह सो वनुषा बृहन्तास्तां सो अश्वाम पुरुक्तसुरुक्षो ॥ एवापुनानो अपः स्वर्गा
अस्मभ्यं तोकातनयानि भरिः ॥ शानः क्षेत्रमुक्षुज्योतीषि सोमज्योदुः सूर्यदृशयेरिरीहि ॥ रा ॥
परिसुवानो हरिरंशुः पवित्रे रथो न स निर्जनये हियानः ॥ आयच्छौ कर्मिद्रियं पूयमानः प्र
तिदेवांः अनुषतप्रयोमिः ॥ अष्टानृचक्षा अ सरस्य वित्रेनामदधानः कविरस्य योनौ ॥ सी
रुहोतेव सदने च मूषये मग्मन्तृषयः सप्तविप्राः ॥ प्रसुमेधा गातुविहिष्व देवः सोमः पु
नानः सद एति निसं ॥ सुवद्विष्वेषुका व्येषु रंता तु जनान्यतते पंच धीरः ॥ तव से सोमप
वमान निण्ये विश्वे देवास्त्रय एकादशासः ॥ दश सुधाभिरधिसानो अये मृजंति त्वानयः
सप्तयही ॥ तनु ससंपवमानस्यास्तु यत्र विश्वे कारवः संन संत ॥ ज्योतिर्यदद्रे अक
णोदुलोकं प्रावन्मुनुं दस्यवे कवेभीकं ॥ परिस येवैशुमांति होता राजानससः सभि

राम

३०

नि

तीरियानः॥ सोमः पुनानः कलशं अयासीदन्मृगो नमहिषो वनेषु॥२॥ साकमुक्षोमर्ज
यंतस्वसारे दृशधीरस्य धीतयो धनुत्रीः हरिः पर्यद्रवजाः सूर्योऽप्यननक्षे असौ नवा
जी॥ संमातृभिर्न शिशुर्वा विज्ञानो वृषा दधने पुरुवारो अद्रिः॥ मयो न योषामभिनि
कृतं यं संगच्छते कलश उस्त्रियाभिः॥ उत्तप्रपिप्य ऊधुरघ्ना यादुं दुर्धराभिः सवते सु
मेधाः॥ मूर्धनं गावः पयसा च मूषमि श्री एंति वसुभिर्नक्तैः॥ स नो देवेभिः पवमान रदं
रयिमश्विनं वा वृणानः॥ रथिरयता मुशती पुरंधिरस्मद्य १ गाश वने वस्त्रनां॥ नूनोर
यिमुपमाखन्तं पुनानो वाताप्यं विश्वश्र्वं॥ प्रवरितु रिंदोता ययिुः प्रातर्मक्षधिया
वसुर्जगं म्यात्॥३॥ अधियदस्मिन्वा जिनी वसुभ॥ स्वर्धते धियः सूर्ये न विज्ञाः॥ अपो
वृणानः पवते कवीयन्त्रजं न पशुवर्धनाय मन्म॥ हिता व्युपर्वन्मृतस्य धाम स्वर्दिदे

सी
स्य

सं. ७

३१

भुवनानि प्रथं त॥ धियः पिबानाः स्वसरे नगावक्रतायं तीरमिवावश्रुदुं॥ परियत्कविः
काव्याभरतेऽपूरे नरथो भुवनानि विष्वा॥ देवेषु यन्नो मर्ता यमृषन् रक्षाययः पुरुष
पुनव्यः॥ श्रिये जातः श्रिय आनिरिद्याय श्रियं वयोजरितुभ्यो दधाति॥ श्रियं व
साना अमृतत्वमायन् भवन्ति सत्या समिथा निष्ठा मितद्वौ॥ इषमूर्जमभ्यर्च्य श्वंगा
मुरुज्योतिः कणुहि मत्सि देवान्॥ विश्वा निहि सुषहातानि तुभ्यं पवमानवाधसे सोम
शत्रून्॥ ४॥ कनिःकंति हरिरासुज्यमानः॥ सीदन्वनस्य जठरे पुनानः॥ नृभिर्यतः
कणुते निर्लिङ्गा अतो मतीर्जनमतस्वधाभिः॥ हरिः सजानः पय्या मृतस्येयं तिवाचम
रिते वनाव॥ देवो देवानां गुह्यानि नामा विष्कणोति बर्हिषि प्रवाचे॥ अपामि वेदमय
स्तर्तुण्यः प्रमनीषा ईरते सोममघ॥ नमस्यंती रूपचयंति संचाच विशं स्फुशती रुशं

राम

३१

तं॥ तं मर्म जानं महिषं नसाना वंशुं दुहं सुक्ष्मं गिरिष्ठां॥ तं वा वशानं मतयः॥ सचं ते वि
 तो विभर्ति वरुणं समुद्रे॥ दृष्यन्वा च मुपवत्ते वहोतुः पुनान इंदो विष्यामनीषां॥ इंदुश्च
 यक्षययः सौभगाय सुवीर्यस्य पतयः स्याम॥ ५॥ प्रसेनानीः ऋणे अग्रे रथानां गव्यं नेति
 हर्षते अस्य सेना॥ भद्रान् कुरु एवं निर्दुहवांस्तस्मिन् आसो मो वस्त्रा रभसानि दत्ते॥ समस्य
 हरिं हरयो मजं सश्वहये रनिशितं नमोभिः॥ आतिष्ठति रथमिंद्रस्य सखा विहां एना
 सुमातिया तस्य॥ स नो देव देवता ते पवस्व महे सोम प्सर सुद्रुपानः॥ कृण्वन् नृपो वर्ष
 यं द्यामुते मा मुणे ए नो वरिव स्या पुनानः॥ अंजीत ये हतये पवस्व स्वस्तये सर्वतातये वृ
 हते॥ तदुशंति विश्व इमे सखा यस्तदहं वन्निमपवमान सोम॥ सोमः पवते जनिता मती
 नां जनिता दिवो जनिता पृथिव्याः॥ जनिताग्नेर्जनिता सूर्यस्य जनितेंद्रस्य जनिता तवि

॥ सं. ७ ॥

॥ ३२ ॥

सोमः ॥ ६ ॥ ब्रह्मादेवानां पदवीः कवीनामृषिर्वि वि प्राणां महिषो मृगाणां ॥ नृपेनो गृध्राणां
स्वधितिर्वनानां सोमः पवित्रमस्येति रेभन् ॥ प्राचीविषहाचक्रुर्मिनसिं धगिरिः सोमः पव
मानो मनीषाः ॥ अंतः पश्यन् जनेमावराण्यातिष्ठति वृषभोगोषु जानन् ॥ समस्त
रः एत्स्वन्नेनैवातः सहस्ररेता अभिवाजमर्ष ॥ इंद्रयेदो पवमानो मनीष्यं शेरू
र्मिमीरय गादृषण्णन् ॥ परिप्रियः कलशेदेव वात इंद्राय सोमोर एषा मक्षय ॥ सहस्रधारः
शतवाज इंद्रुर्वाजीनसप्तिः समना जिगाति ॥ स पूर्व्ये वि सुविजायमानो मजानो अप्सु दुदुं
हानो अदौ ॥ अभिशस्त्रिपाभुवनस्य राजा विदुद्वातुं ब्रह्मणो पूयमानः ॥ ७ ॥ लयाहिनः
पितरः सोमपूर्वे कर्माणि चक्रुः पवमानधीराः ॥ वृन्वन् वातः परिधीं रपोर्णुवीरेभिर
श्वैर्मघवाभवानः ॥ यथा पवथा मनवेव योधा अमित्रहावरिवो विदुर्विष्मान् ॥ एवापस्व

॥ एम ॥

॥ ३२ ॥

सा

द्रविणं दधानं दंद्रे संतिष्ठ जनयायुधानि ॥ पवस्व सोम मधमांः कृतावापो वसानो अधिसा
नोऽभ्ये ॥ अवद्रो एण निघृतवांति सीदमरिंतमोमत्सरं दंद्रे पानः ॥ वृष्टिं दिवः शतधारः
पवस्व सहस्रं वाजयुर्देववीतौ ॥ संसिंधुमिकलशेवा वशानः समुस्त्रियाभिः प्रतिरंन आयुः
॥ एष स्य सोमो मतिभिः पुनानो सो नवाजीतरती दशतीः ॥ पयो न दुग्धमदितेरिषिरमु
र्विवगातुः सुयमो न वोळ्हा ॥ ८ ॥ स्वायुधः सोतृभिः पूयमानो भ्यर्षगुह्यं चारुनाम ॥ अभिवा
जं ससिरिव श्रवस्याभिवायुमभिगादेव सोम ॥ शिशुं जज्ञानं हयंतं मजंति शुभंति वह्निं भरु
तोग एतेन ॥ कविगृभिः काव्येना कविः सन्त्सोमः पवित्रमस्येति रेभन ॥ ऋषिमनाय ऋ
षिहस्त्यर्षाः सहस्रणीयः पदवीः कवीनां ॥ तृतीयं धाम महिषः सिषा सन्त्सोमो विशज
मनु रजतिष्ठ ॥ चमूष छ्येनः शकुनो विभत्ता गोविंदुर्द्रप्सः आयुधानि विभ्रत ॥ अ

सं. ७

३३

पामूमिं सचमानः ससुद्रंतुरीयंधाममहिषोविवक्ति॥ मयोनिशुभ्रस्तनंमजानोमोन
सत्वासनयेधनानां॥ दृषेवयूथापरिकोशमर्षन्कनिक्रदन्नुमो३एविवेश॥९॥ पव
स्वेदोपवमानोमहोभिःकनिक्रदस्यदिवाएषयर्ष॥ क्रीलंचम्वो३एविशूपयमानदं
तेरसोमहिरोममत्तु॥ प्रास्पधाराबृहतीरसग्नन्तोगोभिःकलशांआविवेश॥ सामकृण्व
न्त्सामन्योविपश्चित्रंदंनेसभिसस्युर्नजाभिं॥ अपध्रन्नेषिपवमानशत्रून्त्रियान्नजारे
अभिमीतदुःसीदन्वनेषुशकुनोनयत्वासोमःपुनानःकलंशेषुसत्ता॥ आतेरुचःपवमा
नस्यसोमयोर्षेयंति सुदुधाःसुधारेः॥ हरिरानीतःपुरुवारेअप्सविक्रदकलशेदेवयू
नां॥१०॥ अस्यप्रेषाहेमनापूयमानोदेवोदेवेभिःसमएत्तरसं॥ सुतःपवित्रंपर्येतिरेभ
मितेवसश्रपशुमांतिहोता॥ भद्रवस्त्रासमन्या३वसानोमहान्कविर्निवचनानिशंसन॥

॥राम॥

॥३३॥

आवन्मस्वचम्वोः पूयमानो विचक्षणो जागृविदेववातो ॥ समुप्रियो मृज्यते सानोऽव्ये
 यशस्तरो यशसां क्षैतो अस्मे ॥ अभिस्वरधन्वाः ॥ पूयमानो मयं पातस्वस्तिभिः सदानः ॥
 प्रगायताभ्यर्चामहेवान्तो मंहिनो तमहते धनाय ॥ स्वादुः पवाते अतिवारमव्यमासीश
 तिकलशं देवकनैः ॥ इदुदेवानामुपसस्यमायन्तसहस्रधारः पवते मदाय ॥ नृभिस्तवानो अ
 नुधामपूर्वमगन्निद्रं महते सौभगाय ॥ ११ ॥ स्तोत्रे राये हरि रर्षा पुनान इन्द्रं मरोग छतुते
 भराय ॥ देवैर्याहि सरथं राधो अछाययं पात ॥ प्रकाव्यमुग्रनेव ब्रुवाणे देवो देवानां जनि
 माविवक्ति ॥ महि ब्रतः शुचिबन्धुः पावकः पदावराहो अभ्येति रेभन ॥ प्रहंसासः सुपदम
 न्युमच्छामादस्तं वषगणाः अयासुः ॥ आंगुष्ठं पवमानं सखायो दुर्मर्षसाकं प्रवदं
 तिवाणं ॥ सरंहत उरुगायस्य जूतिं वृथा क्रीळंतं मिमते न गावः ॥ परीण संकणुतेति

लं ३॥

सं. ७
३४

गम्युं गोदिवाहरिर्दृशेनक्तमजः॥ इंदुर्वाजी पवते गो न्योधा इंद्रे सोमः सह इव नराय॥
हंति रक्षो बाधते पर्य एतीर्वरिवः कृण्वन् जनस्य राजा॥ १२॥ अध धारया मध्वा यवान
स्ति रोरो मपवते अद्रि दुग्धः॥ इंदुरिंदुस्य सख्यं जुषाणे देवो देवस्य मत्सरे मशाय॥ अभि
प्रियाणि पावते पुनानो देवो देवान्त्वेन रसेन पंचन॥ इंदुर्धर्माण्युतुथा वसानो दृशस्ति पो
अव्यतसानो अय्ये॥ दृष्या शोणे अभिक्रिदकान् दयन्तेति एथिवी मुतयां॥ इंदुस्येव व
तुराष्ट्रं पव आजौ प्रचेतयन् नृषंति वाचमर्मां॥ रसाय्यः पयसा पिबमान इरयन्ते विम
धुमंतं मंशुं॥ पवमानः संतनि मे वि कृण्वन्निद्राय सोमपरिषिन्ममानः॥ एवापवस्व मदि
रो मशायो दग्ना भस्य नममन्व धसैः॥ परिवर्णं भरमाणो रुशं तंग युनो अर्षपरि सोम
सिक्तः॥ १३॥ जुष्टू नदं रो सुपथा सुगान्यु रौ पवस्व वरिवांसि कृण्वन्॥ घनेव विषगुरि

राम
३४

वेनतो

तानिविघ्नन्नाधिसुना धन्वसानो अय्ये ॥ दृष्टि नो अर्षदिव्यां जिगत्सु मिळावती शगंयी
जीरदानुं ॥ लुकेववीता धन्वा विविचिन्वन् - धूरिमां अवर्णं इंदो वायून् ॥ ग्रंथिन विष्यग्रथि
तं पुनानक्रजुंचगार्तुदृ जिनंच सोम ॥ अस्योनक्रदो हरि ए स जानो मयो देव धन्वपस्सावान् ॥
नुष्टो मशयदेवता तदंशो परि सुभा धन्व सानो अय्ये ॥ सहस्रधारः सुरभिरद्व्यः परि स्रव
वाजसातौ नृष्यौ ॥ अररमानो ये रथा अयुक्ता असा सो न स स जाना स आजौ ॥ एते सुक्रा
सो धन्वंति सो मा देवा स स्तां उपयाता पिवध्वे ॥ १४ ॥ एवान इंदो अभिदेवातिं परि स्रव नभो
अर्णश्च मूषु ॥ सोमोऽस्मभ्यं काम्यं वृहंतं रयिं ददातु वीरवंतः सुग्रं ॥ तक्षयदी मन
सौवा कज्येष्ठस्य वा धर्मणि क्षोरनीके ॥ आदीमाय नूवरमावावशाना जुष्टं पतिं कलशे गा
व इंदुं ॥ प्रदानुदो दिव्यो दानु पितृ सतम ता य पवते सुमेधाः ॥ धर्मा भुवदृजन्यस्य राजा

व

॥ सं. ७ ॥

॥ ३५ ॥

प्ररन्मिभिर्दशभिर्भारिभूमः॥ पवित्रेभिः पवमानो नृचक्षराज देवानां सुतमस्य निनां॥ द्विजा
भुवद्रयिपतीरयी एण मृतं भरत्सुभृतं वा विंदुः॥ अर्वा इव श्रवसे सातिम छेद्रस्य वा योरभि
वीतिमर्षः॥ सनः सहस्रा बृहती रिषो दा भवा सोमद्रवि एणो वित्युनामः॥ १५ ॥ देवा व्योनः
परिषिन्ममानाः क्षयं सुचीरं धनं तु सोमाः॥ आयज्यवः सु मतिं विश्ववा राहो ता ऐनदि
वियजो मंदतमाः॥ एवा देवदेवतति पवस्व महे सोम पसरसे देवधानः॥ महश्चिद्विष्मसि
द्विजाः समये कुक्षिस्तृणाने रो रसी पुनानाः॥ अश्वोन क्रदो वृषभिर्युजानः सिंहोन भीमो म
नसो जवीयान्॥ अर्वा चीनैः पथिभिर्ये रजिष्ठा आपवस्व सोम न संनदं दो॥ शतं धारदे
वजाताः असृग्ं सहस्रमेनाः कवयो मृजंति॥ इंदो स नित्रं दिव आपवस्व पुर एता सिम
हन्तो धनस्य॥ दिवोन सर्गा असृग्र मद्गं राजान मित्रं प्रमिनाति धीरः॥ पितुर्न पुत्रः क्रतु

॥ एम ॥

॥ ३५ ॥

भिर्यतान आपवसविशेअस्याअजीतिं॥ २६॥ प्रते धारमधुमतीरस्युन्वाएन्यस्युतोअ
 सेष्यव्यान्॥ यवमानपवसेधामगोनांजज्ञानःसूर्यमपिन्वोअकैः॥ कनिक्रददनुपयाम
 तस्यश्रुकोविभास्यमृतस्यधामा॥ सद्रंदायपवसेमत्सरवाहिन्यानोवाचंमतिभिःकवी
 नां॥ दिव्यःसुपर्णोचक्षुसोमपित्वंधाराःकर्मणादेववीतौ॥ एंदोविशकत्तुशंसोमधा
 नंक्रंदनिहिस्सूर्यस्योपरनिमं॥ तिस्त्रोवाचईरयतिप्रवन्दिर्कृतस्यधीतिंब्रह्मणोमनीषां
 ॥ गावोयंतिगोपंतिंएछमानाःसोमंयंतिमतयोवावशानाः॥ सोमंगावोधेनवोवाचशा
 नाःसोमंविश्रामतिभिःएछमानाः॥ सोमःसुतःपूयतेअज्यमानःसोमेअर्कास्त्रिष्टुभः
 संनवंते॥ २७॥ एवानःसोमपरिषिच्यमानआपवसपूयमानःसस्ति॥ इंद्रमाविशब्
 द्दत्तारवेणवर्धयावाचंजनयापुरंधिं॥ आजगद्विर्विप्रकृतामतीनांसोमःपुनानो

सं. ७

३६

व

व

असरच्चमृषुं॥ सपंतियंमिथुनसोनिकामाअध्वर्यवोरथिरसःसुहस्ताः॥ सयुनैउपसुरेन
धातोमेअप्रारोदसीविषआवः॥ प्रियाविद्यस्यप्रियसासउ॥ तीसत्तधनंकारिणेनप्रयंसत्
॥ सवर्द्धिताईनःपूयमानःसोमोमीढांःअभिनोज्योतिषावीत्॥ येनानःपूर्वेपितरःपदज्ञाः
स्वविदोअभिगाअद्रिमुष्मन्॥ अक्रौत्समुद्रःप्रथमेविधर्मजनयन्नाभुनस्यएजा॥
वृषापवित्रेअधिसानोअव्येवृहत्सोमोवावृधेसुवानइंदुः॥ १८॥ महत्तत्सोमोमहिषश्च
काएपांयद्गर्भोवृणीतदेवान्॥ अदधादिंद्रेपवमानओजोजनयत्सूर्येज्योतिरिंदुः॥ म
त्सिवायुमिष्टयेराधसेचमत्सिमित्रावरुणपूयमानः॥ मत्सिशर्दोमारुतंमत्सिदेवान्म
त्सियावाएथिवीदेसीम॥ ऋजुःपवस्ववृजिनस्यहंतापामीवांवाधमानोमृश्व॥ अभि
श्रीणान्ययःपयसाभिगोनामिंद्रस्यसंतवयंसखायः॥ मध्वःसुदंपवस्ववस्वतुत्सवीरं

व

ना

व

राम

३६

चन आपव स्वा भगं च ॥ स्वद स्वेंद्राय पवमानः इंदो रयिं चन आपव स्वा समुद्रात् ॥ सोमः सुतो
 धारया सोन हित्वा सिंधुर्न निम्न मभिवा ज्य क्षाः ॥ आयोनिं वन्य म सदस्यु नानः समिंदुर्गो भिर
 सरस्सम द्विः ॥ १९ ॥ एष स्यते पवत इंदु सोमश्च मधु धीर उ शते तव स्वान् ॥ स्वर्च क्षार थिरः स
 स्युष्मः कामो नमो देव यता मसर्जि ॥ एष प्रत्न नव यसा पुनान सिरो वर्यां सिदु हि तु र्द धा
 नः ॥ वसानः शर्म त्रिव रूय मष्क हो ते वया ति समने पुरे भन ॥ नून स्वं र थि रो देव सोम परि
 स्रव चम्बोः पूयमानः ॥ अष्क स्वादि षो म धु मां क्रता वा देवो नयः सविता स समन्मा ॥ अभिवा
 युं वीत्य षरि रणानो उ मि मित्रावरु णा पूयमानः ॥ अभी नरं धीज वनं र ये षाम भी दं वृ षणं
 वज्र बाहुं ॥ अभिव स्वा सुव सनान्य षा मि धेनूः सुदु धाः पूयमानः ॥ अभि चंद्रा भर्त वे नो हि
 रण्याभ्यश्वा न्न थि मे देव सोम ॥ २० ॥ अभी नो अर्ष दिव्या वस्त्र न्य भि विष्वा पार्थि वा पूयमा

॥ सं. ७ ॥
॥ ३७ ॥ रसि
स्य

नः ॥ अभियेनद्रविणमश्रवामाभ्यायेयं जमदग्निवन्नः ॥ अथापवापवस्वेनावस्तु निमांश्च
त्वं दोसं प्रधन्व ॥ ब्रध्नश्चिदत्रवातो न जूतः पुरुमेधश्चित्तकवेन रंदा ॥ उत न एनापव
यापवस्वाधिष्ठाते श्रवाय्ये तीर्थे ॥ षष्टिं सहस्रानैगुतो वसुनिवृक्षं न पकं धूनवद्रण
य ॥ महीमे अस्य दृषनामश्रुषे मांश्च लेवा ए शने वा वधत्रे ॥ अस्वापयं निगुतः खेहं चापा
मित्रां अपाचितो अचेतः ॥ संत्रीपवित्राविततान्येष्वन्वेकं धावसि पूयमानः ॥ असिभंगो
असिदात्रस्य दाता सिमघवामघवद्भ्य इंदो ॥ २१ ॥ एष विश्ववित्यवते मनीषी सोमो विश्व
स्य भुर्वस्य राजा ॥ दृप्सां दूर्यन्विदयेषिंदुर्विवारमम्यं समयातियाति ॥ इंदुं रिदंति महिषा
अदब्धाः पदेरेभंति कवयो न गृध्राः ॥ हिन्वंति धीरा दृशमिः क्षिपामिः समं जते रूपमपांर
सेन ॥ त्वमावयं पवमानेन सोमभरे कृतं विचिनुयाम शश्वत् ॥ तन्नो मित्रो वरुणो मामहं

यु

॥ राम ॥

॥ ३७ ॥

नामदितिः सिंधः ॥ पृथिवी उत योः ॥ २२ ॥ अभिनोवाजसातमं रयिमर्षपुरुष्यहं ॥ इंदो सह
 सुभर्णसंतुविधुमं विष्वासहं ॥ परिष्पसुवानो अव्ययं रयेन वमो व्यत ॥ इंदुरभिद्रुणा हि
 तो हियानो धारमिरक्षाः ॥ परिष्पसुवानो अक्षा इंदुरमेमदच्युतः ॥ धारयतु ध्वो अ ध्वरे
 प्राजानैति गव्ययुः ॥ सहितं देवशश्वते वसुमर्ता यशश्चुषे ॥ इंदो सह स्त्रियं रयिं ज्ञातात्मा
 नं विवाससि ॥ वयं ते अस्य वृत्रहन् सो वसः पुरुष्यहः ॥ निनेदिष्ठतमा इषस्यामसुमनस्या
 ध्रिगो ॥ दूर्यं पंचस्वयं शसंस्वसारे अद्रि संहतं ॥ प्रियमिंद्रस्य काम्यं प्रक्ष्मापयं त्यमिणं ॥
 २३ ॥ परिसंहयतं हरिं वभ्रुं पुनंति वारेण ॥ यो देवा विश्वा इत्यरि मदेन सह गच्छति ॥ अस्य
 वो ह्यवसायां तो दक्षसाधनं ॥ यः सरिषु श्रवो वृहदधे स्पर्णहयतः ॥ सर्वां यज्ञेषु मानवी
 इंदुर्जनिष्ठरो दसी ॥ देवो देवा गिरिष्ठा अस्त्रे धंतं तु विष्कणि ॥ इंद्राय सोमपातवे वृत्रघ्ने प

॥ सं. ७ ॥

॥ ३८ ॥

रिषिच्यसे ॥ नरे च दक्षिणावते देवाय सदना सदे ॥ ते प्रलासोऽसुषिषु सोमाः पवित्रे अक्षरन् ॥
अपप्रोथंतः सनुतर्हुरश्वितः प्राक् तं तां अप्रचेतसः ॥ तं सखायः पुरे रुचं यूयं वयं च सूरयः
॥ अत्र्यामवाजगं ध्यं सने मवाजपस्यं ॥ २४ ॥ आहृत्याय धृषवे धनुस्तन्यंति यौ स्यं ॥
मुक्तां वयं स्यसुराग्रनिर्णिजं विपामाग्नेमहीयुवः ॥ अधक्षपापरिक्लृतां वाजां अभिप्रगा
हते ॥ यदीविवस्वतो धियो हरिं हि नंति यातवे ॥ तमस्य मर्जयामसि मदीय इंद्र यातमः
॥ यंगाव आसभिर्दधुः पुरा नूनं च सूरयः ॥ तंगाथ यापुण्यया पुनानमभ्यनूषत ॥ उत्तो
कृपंता धीतयो देवानां नाम विभ्रतीः ॥ तमुक्षमाणमव्यये वारे पुनंति धर्षसिं ॥ दूतं न प
र्वचित्तय आशासते मनीषिणः ॥ २५ ॥ सपुनानो मदितमः सोमश्च मूषुसीदति ॥ पशौ
नरे त आदधत्यतिर्वचस्य ते धियः ॥ समृज्यते सुकर्मभिर्देवो देवेभ्यः सुतः ॥ विदेयदासु

॥ राम ॥

॥ ३८ ॥

संदर्भमहोदयविगाहते॥ सुतदंशोपवित्रआनभिर्यतोविनीयसे॥ इंद्रायमत्सरित्तमश्चम
षानिषीदसि॥ २६॥ अभीनवंतेअद्रुहःप्रियमिंद्रस्यकाम्यं॥ वत्संनपूर्वआयुनिजातरि
हंतिमातरः॥ पुनानद्रुवाभरसोमद्विबर्हसंरयिं॥ तंवसूनिपुष्यसि विश्वानि राशुषो
गृहे॥ तं धियं मनो युजं सृजारुष्टिनंतन्यतुः॥ तंवसूनिपार्थिवादिवाचसोमपुष्यसि॥
परितेजिग्युषो यथा धारं सुतस्य धावति॥ रंहमाणव्यश्मयं वारं वाजीवसानसिः॥ क्र
त्वेदक्षायनः कवेपवस्वसोमधारया॥ इंद्रायपातवे सुतो मित्राय वरुणाय च॥ २७॥ पव
स्व वाजसातमः पवित्रे धारया सुतः॥ इंद्राय सोमवि सवेदे देवभ्यो मधमत्तमः॥ त्वारिहंति
मातरो हरिं पवित्रे अद्रुहः॥ वत्सं जात न्न धेनवः पवमानविधर्मणि॥ पवमानमहिश्रव
श्चित्रेभिर्यासिरश्मिभिः॥ शर्द्धंतमांसि जिघ्रसे विश्वानि राशुषो गृहे॥ तं द्यां च महि ब्रत प

॥ सं. ७ ॥

॥ ३९ ॥

थि वीचातिजमिषे ॥ प्रति ह्यपिममुंचयाः पवमानमहित्वना ॥ २९ ॥ इति सप्तमाष्टके चतुर्थो
ध्यायः ४ ॐ पुरे जितीवो अंधसः सुतायमादपित्वे ॥ अपश्चानंश्चाधिष्टनसखायो दीर्घ
जिह्वं ॥ यो धारया पावकया परिप्रस्यंदते सुतः ॥ इंदुरश्वोनकल्पः ॥ तंदुरोषमभीतरः सोमं वि
श्वो आधिया ॥ यज्ञं हि न्वंस्यद्विभिः ॥ सुता सोमधमत्तमाः सोमा इंद्राय मंदिनः ॥ पवित्रं वंतो
ऽअक्षरद्वेवान्नाष्टं तुवो मदाः ॥ इंदुरिंद्राय पवत इति देवा सोऽअब्रुवन् ॥ वाचस्यतिर्मखस्यते
विश्वस्ये नानओजसा ॥ १ ॥ सहस्रधारः पवते स सुद्रो वाचमी खयः ॥ सोमः पतीरपीणं स
खेंद्रस्यदिषेदिवे ॥ अयं पूषारयिर्भगः सोमः पुनानो अर्षति विश्वस्यभूमनो अख्यद्रोद
सी उमे ॥ समुप्रियाऽअनूषतगावो मदा मघधयः ॥ सोमा सः कण्वते पथः पवमाना स इंद
वः ॥ यऽओजिष्ठस्तमाभरपवमानश्चाय्यं ॥ यः पंचचर्षणी रभिरयिं येन वनामहे ॥ सो

पति

राम

३९

त

माः पवंत इद्वोस्मभ्यंगा तु वित्तर्माः॥ मित्राः सुवाना अरेयसः स्वाध्यः स्वविदः॥ २॥ सुखाणा
सोव्यद्रि मिश्रिताना गोरधित्ववि॥ इषमस्मभ्यमभितः समस्वरन्वसुविदः॥ एतेयूताविप
श्रितः सोमा सोदध्याशिरः॥ सूर्या सोनद र्शिता सो जिगत्स्वो ध्रुवा घृते॥ प्रसून्वानस्यांधसो
मर्तो नवृत्तद्वचः॥ अपश्चानमरुध संहता मखं न भगवः॥ आजामिरक्ते अव्यतमुजेन पुत्र
ओण्योः॥ सरज्जारेन योषणं वरेन योनिमासदं॥ सवीरेदक्षसाधनो वियस्तस्तं मरेदसी॥
हरिः पवित्रे अव्यतवेधान योनिमासदं॥ अव्योवारेभिः पवते सोमो गव्येऽधित्ववि॥ कनि
ऋददूषा हरिरिंद्रस्याभ्येति निष्कृतं॥ ३॥ काणाशि शुर्महीनां हि न्वन्तस्य दीधितिं॥ विश्वाप
रिप्रिया भुवदधिता॥ उपत्रितस्य पाप्यो ३ रं भक्तयद्रुहापदं॥ यज्ञस्य सप्तधामभिरधप्रियं
॥ त्रीणि त्रितस्य धारया षष्ठे ष्वे रयारयिं॥ मिमीते अस्य योजना विमुक्तुः॥ जज्ञानं सप्तमा

सं. ७॥

॥ ४० ॥

रक्षमि ४

तरोवेधामशासतश्रियो॥ अयं ध्रुवोरयीणं चिकेतयत्॥ अस्पत्रते सजोष सोविश्वेदेवा सो अ
द्रुहः॥ स्याद्दीभवंति रंत योजुषंतयत्॥ ४॥ यमीगर्भमता वृद्धो दशे चारुमजीजनं न॥ कवि
मं हिषमध्वरे पुरुस्पदं॥ समीचीने अभित्मना यद्वा कृतस्य मातरा॥ तन्वाना यज्ञमानुष
ग्यदंजते॥ क्रत्वा शुक्रैर्मिर्त्रेणोपव्रजं दिवः॥ हिनं न तस्य दीधितिं प्राध्वरे॥ ५॥ प्रपुनाना
यवेधसे सोमा यवच उद्यतं॥ नृतिन्नक्षत्रमतिभिर्जुजोषते॥ परिवारण्यव्यया गोभिरंजा
नो अर्षति॥ त्रीषधस्य पुनानः कणुते हरिः॥ परिकोशं मधुतमव्यये वारे अर्षति॥ अ
भिवाणीर्क्षीणं सप्त नृषत॥ परिणोता मतीनां विश्वदेवो अदाभ्यः॥ सोमः पुनानश्च म्वो
विश्वदुरिः॥ परिदेवी रनु स्रधा दंद्रेण या हि सरथं॥ पुनानो वाघ द्वाघ द्विरमर्यः॥ परिसति
र्नवाजयुर्देवो देवभ्यः सुतः॥ न्याननिः पवमानो विधावति॥ ६॥ सखाय आनिषीदत पुना

राम॥

॥ ४० ॥

नायप्रगायत॥ शिशुंनयज्ञैः परिभूषतश्रिये॥ समीवत्सन्नमातृभिः सजतागयसाधनं॥ दे
वाच्यं१ मद्रमभिद्विशवसं॥ पुनातादक्षसाधनंयथाशार्द्वयवीतये॥ यथामित्रायवरू
पायशान्तमः॥ अस्मभ्यंत्वावसुविदमभिवाणीरन्तृषत॥ गोभिष्टेवर्णमभिवासयामसि॥ स
नोमदानांपतद्रुंदोदेवप्सरस्रसि॥ सखेवसख्येगातुवित्तमोभव॥ सनेमिक्वध्य१ स्मरक्षसं
कंविदत्रिणं॥ अपादेवंदुयुमंहोयुयोधिनः॥ ७॥ तंवः सखायोमदायपुनानमभिगायत॥
शिशुंनयज्ञैः स्वदयंतगृतिभिः॥ संवत्सरवमातृभिरिंदुर्हिन्वानोअज्यते॥ देवावीर्मदोम
तिभिः परिष्कृतः॥ अयंदक्षांयसाधनोयंशार्द्वयवीतये॥ अयंदेवेभ्योमधुमत्तमः सुतः
॥ गोमन्नद्रुंदोअश्ववत्स्कृतः॥ सुदक्षधन्व॥ शुचितेवर्णमधिगोषुदीधरं॥ सनोहरीणांपत
द्रुंदोदेवप्सरस्रस्रमः॥ सखेवसख्येनयोर्वेभव॥ सनेमिक्वमस्मदांअदेवंकंविदत्रिणं॥

सं० ७

४१

साक्षादंशोपरिबाधोऽअयद्वयुं॥ ८॥ इन्द्रमण्युताइमेवृषणंयंतुहरयः॥ श्रुष्टीजातासदं
वःस्वविदः॥ ९॥ अयंभरयसानसिरिंद्रायपवतेसुतः॥ सोमोजैत्रस्यचेततिषथाविदे॥ अ
स्येद्रिंद्रोमदेष्टाग्राभंगभणीतसानसिं॥ वज्रंचवृषणंभरत्समस्कजित्॥ प्रधन्वासोमजा
गविरिंद्रायेदोपरिस्त्रव॥ कर्मंतंशुष्माभरास्वविदं॥ इंद्रायवृषणंमदंपवस्वविश्वदशतिः
॥ सहस्रयामापयिकृद्विचक्षणः॥ १०॥ अस्यभंगानुवितमोदेवेभ्योमधकमत्तमः॥ सहस्रं
पापयिभिःकनिक्रदत्॥ पवस्वदेववीतयद्रंदोधारभिरोजसा॥ आकलुशंमधमांस्वो
मनःसदः॥ तवद्रप्साउदश्रुतद्रंदंमरायवावधुः॥ लांदेवासोऽअमतायकंपयुः॥ आनः
सुतासदंदवःपुनानाधावतारयिं॥ दृष्टियावोरीत्यापस्वविदः॥ सोमःपुनाननुर्मिण
योवारंविधावति॥ अग्नेवान्नःपवमानःकनिक्रदत्॥ १०॥ धीमिहिंन्वतिवाजिनंवनेकी

॥ राम॥

४१॥

कंतमसविं॥ अभिनिष्ठं मतयः समस्वरत्न॥ असर्जिकलगां अभिमीकं सप्तिर्नवाजयुः
 ॥ पुनानोवाचं जनयन्सिष्यदत्त॥ पवतेहृयतोहरिर् तिहृयंसिरंहा॥ अभ्यर्ष-सोत
 भ्योवीरवयशः॥ अयापवसुदेवयुर्मधोर्धाएअसक्षत॥ रेभन्यवित्रं पर्ये विविश्वतः॥ ११
 ॥ परीतोषिचतासुतंसोमोयउत्तमं हविः॥ दधन्वां योनयो अप्सं रतएकषावसोममद्रि॥ निः
 नूनं पुनानोविभिः परिस्त्रवाद्व्यः सुरभितरः॥ कृतेचित्रासुमदामो अंधसाश्री एंतो गो
 भिरुत्तरं॥ परिसुवानश्चक्षसेदेवामादनः क्रतुरिंदुर्विचक्षणः॥ पुनानः सोमधारयापो
 वसानोअर्षसि॥ आरत्नधायोनिमृतस्य सीरस्युत्सोदेवहिरण्ययः॥ दुहानडुधर्दिभं
 मक्षप्रियं प्रलंसधस्य मासदत्त॥ आयच्छयं धरुणं वाज्यर्षतिनभिर्धूतोविचक्षणः॥ १२
 ॥ पुनानः सोमजागविरव्योवारे परिप्रियः॥ त्वंविप्रोअभवोंगिरसुमोमध्वायस्तंमिमि

सं. ७

४२

या

क्षतः॥ सोमोमीढान्मवतेगातुवित्तमक्रषिर्विप्रोविचक्षुणः॥ खं कविरभवोदेववीतमआ
सूर्यरोहयोदिवि॥ सोमदुषुवाणः सोतमिरधिषुभिस्वीनां॥ अश्वयेवहरितायातिधारया
मंदयातिधारया॥ अरूपेगोमान्गोभिरक्षाः सोमोदुग्धाभिरक्षाः॥ समुद्रन्नसंवरणान्य
मन्मंदीमदायतोनाते॥ आसोमसुवानोअद्रिभिस्तिरोवाशयव्यपा॥ जनोनपुरिचम्वो
विशदुरिः सरोवनेषुदधिवे॥ १३॥ समामजेतिरोअथवानिमेष्योमीक्केससिर्नवाजसुः
॥ अनुमाद्यः पवमानोमनीषिभिः सोमोविप्रेभिर्ऋकभिः॥ प्रसोमदेववीतयेसिंधुर्नपिच्ये
अर्णसा॥ अंशोः पयसामदिशेनजागविरक्षाकोशंमधश्चुतं॥ आहृतोअर्जनेअक्केअ
व्यतप्रियः सनुर्नमर्ज्यः॥ तमीहिन्वंसपसोयथारथंनदीषागभस्त्योः॥ अमिसोमास
आयवः पवंतेमध्यमदं॥ समुद्रस्याधिष्ठिष्वपिमनीषिलोमत्सरासःसर्विदः॥ तरत्समु

॥ राम ॥

॥ ४२ ॥

इंद्रपवमान ऊर्मिण राजा देवक्रतं बृहत् ॥ अर्षन्नित्रस्यवरुणस्य धर्मणा प्रहिवानक्रतं बृहत् ॥ १४ ॥
 नृभिर्येमानो हयतो विचक्षणो राजा देवः समुद्रियः ॥ इन्द्राय पवते मद्ः सोमो मरुत्वते सुतः ॥ सह
 स्रधारे अस्य मर्षति तमीमं जंसाय वः ॥ पुनानश्रमजनयन्मतिं कविः सोमो देवेषु रण्यति
 ॥ अपो वसानः परिगोमिरुत्तरः सीदन्वनेष्वयत ॥ तवाहं सोम रणसख्यं देहो दिवे दिवे ॥ पु
 रुणिवभ्रो निचरंति मामवपरीधीरंति तां इहि ॥ उता हन्तुः सुत सोम ते दिवा सख्याय वभ्रु
 धनि ॥ घृणात पंतमतिस्सूर्यं परः शकुना इव पक्षिभ्यः ॥ १५ ॥ मज्यमानः सुहस्य समुद्रे वाचमि
 न्वसि ॥ रयिं पिंशंगं बहुलं पुरुस्पृहं पवमानाभ्यर्षसि ॥ मज्जानो वारे पवनो अन्यये वृषावच
 क्रो वने ॥ देवानां सोम पवमान निष्कृतं गोभिरंजानो अर्षसि ॥ पवस्व वाजसातये भिविश्वा
 नि काव्या ॥ तं समुद्रं प्रथमो विधारयो देवेभ्यः सोम मत्सरः ॥ सत्पवस्व परिपार्थिवं रजो दि

सं. ७
४३

न्वंति

अ

व्यावसोम धर्मभिः॥ त्वां वि प्रा सोम ति मि वि च क्षणा शुभ्रं हि धी ति मिः॥ पवमानाः अरु सतप वि
त्रमति धारया॥ मरुत्वं तो मत्सर इन्द्रिया हया मे धाम मि प्रयां सिच॥ अपो वसानः परिकोश
मर्षती दुर्हि यानः सोतृभिः॥ जनयं ज्योतिर्मदना अवी व शूद्राः कृण्वानो न निर्णिजं॥ १६
॥ पवस्व मक्रमतम इन्द्राय सोम क्रतु वित्त मो मदः॥ महिष् क्षत मो मदः॥ यस्य ते पीता वृष
मो वृषाय ते स्पृताः स्वविदः॥ स सुप्रकेतो भ्यक्रमी दिषो ष्वा वा जं नैत शः॥ त्वं ह्यं १ गदै व्या
पवमान जनिमानि क्रमत्तमः॥ अमृत त्वा य घोष यः॥ ये नाव ग्वो दध्य उः पोर्णु ते ये न विप्रा
स आपि रे॥ देवानां सुम्ने अमृत स्य चारु णो ये न प्रवां स्या न शुः॥ एष स्य धारया सुतो व्यो
वारिभिः पवते मरिं तमः॥ क्रीळं नू र्मि र्पा मि व॥ १७॥ य उ स्त्रिया अप्या अंतर रम नो निर्गा
अकृत दो ज सा॥ अभि व्रजंत लि षे ग व्य म श्र्यं व म र्व धृ स वारु ज॥ आ सो ता परि षि च

राम
४३

ताश्वं न स्तोममसुरं रजस्तुरं ॥ वनक्रक्षमुदप्रुतं ॥ सहस्रधारं वृषभं पयो वृधं प्रियं देवाय
 जन्मने ॥ क्रतेन यक्रतजातो विवावृधे राजा देवक्रतं वृहत् ॥ अभिधुमं वृहद्यश इषस्य ते रि
 दीहि देवदेवयुः ॥ विकोशं मध्यमं युव ॥ आवच्यसमुदक्षचमोः सुतो विशां धृतिर्न विन्यतिः
 ॥ वृष्टिं दिवः पवस्वरीतिमपां जिन्वागविष्टये धियः ॥ १८ ॥ एसमुस्यं मदच्युतं सहस्रधारं
 वृषभं दिवोदुदुः ॥ विश्वावसूनि विभ्रतं ॥ वृषाविजे जे जनयन्तमस्यः प्रतयं ज्योतिषा तमः
 ॥ समुष्टतः कविभिर्निर्णिजं दधे त्रिधा त्वस्य दंससा ॥ समुन्वेयो वसूनां यो एयामानेता य
 इच्छानां ॥ सोमो यः सुक्षितीनां ॥ यस्य न इन्द्रः पिवायस्य मरुतो यस्य वार्यमणा भगः ॥ आ
 येन मित्रावरुणा कशमहं एन्द्रमवसेमहे ॥ इन्द्राय सोमपातवे नृभिर्यतः स्वायुधो मदित
 मः ॥ पवस्वमधुमन्तमः ॥ इन्द्रस्य हार्दि सोमधानमा विशसमुवसिंधवः ॥ ऊष्टो मित्रा
 इमि

सं. ७
४४

यवरूणयवायवेदिवोविष्टंभउत्तमः॥१०॥परिप्रधन्वेद्रायसोमस्वादुमित्रायपूसेमगा
य॥इंद्रस्तेसोमसुतस्यपेयाःक्रलेदक्षायविश्वेवदेवाः॥एवामृतायमहेक्षयायसशुक्रो
अर्षदिव्यःपीपूषः॥पवस्वसोममहांत्समुद्रःपितादेवानांविश्वामिधाम॥शुक्रःपवस्व
देवस्वदेभ्यःसोमदिवेएयिवैशंवप्रजयै॥दिवोधत्तासिशुक्रःपीपूषःसत्येविधर्मन्वा
जीपवस्व॥पवस्वसोमद्युम्नीसुधारोमहामवीनामनुपूर्वः॥नभिर्येमानोजज्ञानः
पूतःक्षरद्विष्वा निमंद्रःस्ववित्॥इंद्रःपुनानःप्रजामुराणःकरद्विष्वा निद्रविष्वा निनः
पवस्वसोमक्रलेदक्षायश्वोननित्तोवाजीधनाय॥२०॥तंतेसोताशेरसंमदायपुनंति
सोमंमहेक्षमाय॥शिशुंजज्ञानंहरिंमजंतिपवित्रेसोमंदेवेभ्यइंद्रं॥इंद्रःपविष्टचा
रुर्मदायायामुपस्थेकविर्भगाय॥विभर्त्तिचाविंद्रस्यनामयेनविष्टत्राजघान॥पिबं
श्वानि

राम
४४

सस्य विश्वे देवा सो गोभिः श्रीतस्य नृभिः सुतस्य ॥ प्रसुवानो अक्षाः सहस्रधारस्तिरः पवित्रं विवा
रमव्यं ॥ सवाज्यक्षाः सहस्ररेताः अद्रिर्मजानो गोभिः श्रीणानः ॥ प्रसोमया ह्रीदस्य कुक्षान् नृभि
र्येमानो अद्रिभिः सुतः ॥ असर्जिवाजीतिरः पवित्रमिंद्राय सोमः सहस्रधारः ॥ अंजं सेनं मधोर
सेनेंद्राय वृषदुंदुमदाय ॥ देवेभ्यस्त्वा वृथा यजसे पोवसानं हरिर्मजंति ॥ इंदुरिंद्राय तोशते नि
तोशते श्री एंनुयोरिणं नपः ॥ २१ ॥ पर्युषु प्रधन्वा जसातये परिवृत्राणि सक्षणिः ॥ द्विषस्त
रध्या ऋणयानर्दयसे ॥ अनुहिता सुतं सोममदामसि महे समर्यराज्ये ॥ वाजां अभिपवमा
न प्रगाहसे ॥ अजीजनो हि पवमानसूर्यं विधारे शुक्लनापयः ॥ गोजीरया कुंहुमाणः पुरं
ध्या ॥ अजीजनोऽमृतमर्त्येषां क्रतुस्य धर्मन्मृतस्य चारुणः ॥ सदा सरोवाजमच्छास
निष्पदत ॥ अभ्यभिहि श्रवसात तर्दियोत्संनकं विज्ञानपातमक्षितं ॥ शर्याभिर्न भरमा

सं. ७
४५

एणो गमस्सोः॥ आदी के विस्मयमानासः आप्यं व सुरुचो दिमाः अभ्यनूषत ॥ वारं न देवः सविता म
णुते ॥ २२ ॥ त्वे सोम प्रथमा वक्तवर्हिषो महेवाजा यश्रवसे धियं दधः ॥ स तन्नो वीरवीर्या यो द्य
॥ दिवः पीपूषं पूर्व्यं यदु कथ्यं महोगाहादिवे आनिरधु सत ॥ इन्द्रमभिजायमानं समस्वरन् ॥ अध
यदि मे पवमान रोदसी रमा च विश्वा भुवना भिमज्जना ॥ यूयेन निष्ठा वृषभो वितिष्ठसे ॥ सोमः पु
नानो अव्यये वारेशि सुर्न क्रीकन्यवमानो अक्षाः ॥ सहस्रधारः शतवाज इंदुः ॥ एष पुनानो म
धुमां क्रता वे द्राये दुः पवते स्वादु रूमिः वाजसनिर्वरिवो विंदूयो धाः ॥ स पवस्व सहमानः पृतन्य
त्से धन्नक्षां स्यपदुर्गहाणि ॥ स्वायुधः सासद्धान्त्से मशक्रन् ॥ २३ ॥ अयारुचा हरिण्या पुनो विश्वादे
षां सितरतिस्वसुग्मभिः सूर्येन स्वयुग्मभिः ॥ धारसुतस्य रेवते पुनानोः अरुषो हरिः ॥ विश्वायद्र
पापरिया त्वक्कभिः समास्येभिर्ककभिः ॥ तं स सणीनां विदो वसुसंमातृभिर्मर्जयति सि

॥
राम
४५

रुमि

स्वः आदमकृतस्य धीतिमिदमे ॥ पशवतो न साम तद्यत्रारणं ति धीतयः ॥ त्रिधा तु भिररुषीभि
र्वयो दधेरेवमानो वयो दधे ॥ पूर्वमनुग्रहि शंयाति चेकितत्संरन्निभिर्यतते दर्श तोरि यो
दैव्यो दर्श तोरयः ॥ अगमन्तु ॥ अणानि यौ स्येदं जैत्राय हर्षयन् ॥ वज्रश्च यद्वयो
अनपच्युता समस्वनपच्युता ॥ २४ ॥ नानानं वा उ नो धियो विव्रतानि जनानां ॥ तक्षारिष्टं
तं भिषग्ब्रह्मा सुत्वं तमिच्छती द्रायेदो परिस्ववा ॥ जरती भिरौषधीभिः पर्णेभिः शकुनानां ॥
कामाग्ने अश्मभिर्हि रण्यवंतमिच्छती ॥ द्रा ॥ कारुरहंत तो भिषगुपह्नु प्रक्षिणी नना ॥ ना
ना धियो वसू यवो नुगा इव तस्मिन् द्राये ॥ ॥ अश्वो वोक्ता सुखं रथं हसना मुपमं त्रिणः
॥ शेपो रोमण्वंतौ मेदो वारिन्मंडू करुच्छती द्रा ॥ २५ ॥ शूर्यणावति सोममिदः पिबतु व
त्रहा ॥ बलं दधान आत्मनिकरिष्यं न्वीर्यं महदिद्रा ॥ आपवस्व दिशं पतः आजि २ का

सं० ७
४६ तं

सोममीहः॥ क्रतवाकेनसेसेनश्रुयातपसासुतइंद्रा॥ पर्जन्यवदं महिषंतं सूर्यस्य दुहि
ता भरत॥ गंधर्वाः प्रत्यगृभ्णंतं सोमे रसमादधुरिंद्रा॥ क्रतंवदं रतकृत्तंसं वदं ससक
र्मन्॥ श्रद्धांवदं सोमराजं धात्रा सोमपरिष्कृतइंद्रा॥ सत्यमुग्रस्य बृहतः संस्रवंति संस्रवाः॥
संयंतिरसिनोरसाः पुनानो ब्रह्मणा हरइंद्रा॥ २६॥ यत्र ब्रह्मापवमानछंदस्यांश्वाचंवदन्॥ या
कणसोमे मदीयते सोमे नानंदं जनयन्निंद्रा॥ यत्र ज्योतिरजसं यस्मिन् लोके सहितं॥ तस्मिन्मा
धेहि पवमाने लोकेऽश्वितइंद्रा॥ यत्र राजा वैवस्वतो यत्रावरोधनं दिवः॥ यत्रा मूर्यं कृती
रापस्तत्र माममृतं॥ रुंधीद्रा॥ यत्रा नुका मंचरणं त्रिनाके त्रिदिवे दिवः॥ लोका यत्र ज्योतिष्मं
तस्तत्र माममृतं रुंधीद्रा॥ यत्र कामानि कामाश्च यत्र ब्रध्नस्य विष्टपं॥ स्वधा च यत्र तृसि
श्वतत्र माममृतं रुंधी॥ यत्रानंदाश्च मोदाश्च मुदः प्रमुद आसते॥ कामस्य यत्रा साः

राम
४६

रिं

कामास्तत्र माममृतं कु० ॥ २० ॥ यदंशोः पवमानस्यानु धामान्यक्रमीत् ॥ तमाहुः सुप्रजा इति
यस्ते सोमा विधन्मनदंश० ॥ ऋषे मंत्रकृतां सोमैः कश्यपो हृदं यगिरः ॥ सोमं नमस्य राजानं
योजजेवीरुधां पतिं द्रा० ॥ सप्तदिशो नाना सूर्याः सप्त होतारः क्रत्विजः ॥ देवा आदित्या ये स
प्त तेभिः सोमाभिरक्षन् दंश० ॥ यत्ते राजं षृतं हविस्ते न सोमाभिरक्षन् ॥ अरती वामानस्तारीन
मेचनः किंच नाम मदिरा० ॥ २८ ॥ नवमंडलं ॥ अग्ने बृहन्नुष सामूध्वो अष्टां विजगन्वां तम
सो ज्योतिषा गात् ॥ अग्निर्मानुनारुशतासंग आजातो विश्वास दान्य प्राः ॥ स जातो गर्भो
असिरोदस्योरग्ने चारुर्विभृत ओषधीषु ॥ वित्रः शिशुः परितमां स्य कूट्रमातृभ्यो अधिक
निकृद्गाः ॥ विष्णुरिथा परममस्य विद्वां जातो बृहन्नभिपाति तृतीयं ॥ आसाय दस्य पयो
अक्रतस्त्वं सचेत सो अभ्यर्वसत्र ॥ अत उवापितु भृतो ज नित्रीरन्नाव धं प्रतिचरं त्य नैः ॥

सं. ७

४७

तादृप्रत्येषिपुनरन्यरूपा असितं विशुमानुषीषु होता ॥ होतां विन्नरथमध्वरस्य यज्ञ
स्य यज्ञस्य केतुं रुशंतं ॥ प्रत्यर्द्धिं देवस्य देवस्य मक्षा श्रिया त्वग्निमतिथिं जनानां ॥ स तु व
स्त्राण्यधपे शूना निवसानो अग्निर्नाभा पृथिव्याः ॥ अरुषो जातः पृथु रूकायाः पुरे हितो रजन्म
क्षीह देवान् ॥ आहिद्या वा पृथिवी अग्न उभे स दा पुत्रो न मातर एततं ॥ प्रयास्य खे शतो य विष्ठा
था व ह सहस्ये ह देवान् ॥ २० ॥ पि प्रीहि देवां उ शतो य विष्ठा चिह्नैः कृतैर्कृतुष ते य जेह ॥ ये दे
व्या कृति जज्ञे भिरग्ने त्वं होतृ णाम स्या य जिष्ठः ॥ वे वि होत्र मु तपो त्रं जनानां धा ता सि दू वि णो मं
दा कृ ता वा ॥ स्वाहा वयं कृ ण वा मा हवी षि दे वो दे वा न्य ज त्वग्नि र ह न् ॥ आ दे वा ना म पि पंथा
मा गन्म यं छ क्र वा म त द नु प्र वो ळ्कु ॥ अग्नि वि द्वा न्स य जा त्सो दु होता सो अध्वर च स्स कृत
क ल्य या ति ॥ य हो वयं प्र मि ना म व्र ता नि वि दु षां दे वा अ वि दु ष रा सः ॥ अग्नि ष्ट दि श्व

राम

४७

जा

भा

मा एषातिविद्वान्येभिर्देवांस्तुभिः कलयाति॥ यस्याकत्रामनसादीनदक्षानयत्तस्यमन्वतेम
र्त्तासः॥ अग्निष्टुष्टोताक्रतुविद्विजानन्यजिष्ठोदेवांस्तुष्टुशोयजाति॥ विश्वेषां ह्यध्वरणा मनी
कं चित्रं केतुं जनिता लाजजान॥ स आयज स नवतीरनुक्षा स्याद्दृष्टः प्रमती विश्वजन्माः
॥ यं ताद्या वा एथिवीयं ता पस्वष्टायं ता सुजनिमाजने॥ पंथा मनु प्रविद्वान्पितृणां च
मदग्ने समिधानो विभाति॥ ३०॥ इनो राजन्नरतिः समिद्वो रैष्टो दक्षाय सुषुमां अदृशि॥ वि
किट्ति भाति भासा बृहता सिक्ती मेति रुशती मपाजन्॥ कसां यदेनीमभि वर्पसा भूज्जनय
योषां बृहतः पितुर्जा॥ उर्ध्वं नानुं सूर्यस्य स्रं यं दिवो वसुभिररति विभाति॥ भद्रो भद्रया स च मा
न आगात्स्वसारं जाये अभ्येति पश्चात्॥ सुप्रकेतैर्यमिरग्निर्वितिष्ठन्तु शद्विर्वर्णैरभिराम
मरुता॥ अस्य यामासो बृहती नवगूनिंधाना अग्नेः सख्युः शिवस्य॥ ईडास्य वसो बृ

सं. ३

४८

हीरसखा

हतः स्वासोभामासो यामनक्तवश्चि किन्ने॥ खनानयस्य भामासः पवंते रेचमानस्य बहतः सु
दिवः॥ ज्येष्ठेभिर्यत्ते जिष्टैः कीबुमद्रिर्वर्षिष्ठेभिर्भानुभिर्नक्षत्रिणां॥ अस्य सुष्मा सोदृशं
न पर्वे जेहमानस्य खनयनियुद्रिः॥ प्रत्नेभिर्योरुशुद्रिर्देवतभो विरेभद्रिरतिर्भाति विभा
॥ स आ वक्षिमहि न आच सत्सिदिवस्य धियो रतिर्युवस्योः॥ अग्निः सुतुकः सुतुके भिर
श्चैरभस्यो एहगम्याः॥ ३१॥ प्रतेयसि प्रतदयमिमन्मभुवो यथा वंघो नो हवेषु॥ धन्वन्ति
व प्रपा असितमग्न इयक्षवे पूरवे प्रत्नराजन॥ यं लाजनासो अग्नि संचरंति गाव उष्ण
मिव ब्रजं य विष्ठा॥ दूतो देवानामसिमर्त्यानामंतर्महांश्चरसि रेचनेन॥ शिशुं न लाजे
न्यं वदुर्द्वयं मंती माता विभर्ति सचनस्य माना॥ धनो रधि प्रवताप्यासि हयजिगीषसेप
गुरि वाव सस्य॥ मूरा अमूरन वयं चि किलो महि त्वमग्ने त्वमंग वित्तो॥ शयेव त्रिश्चरति

राम॥

४८

जिह्वा दन्ते रिह्यते युवतिं विनृपतिः सन् ॥ क्विज्जायते सनया सुनव्यो वने तस्थौ पत्नितो धूमकेतुः
 ॥ अस्मात्तापो दृषभो न प्रवेति सवेतसो यं प्रणयं तमर्त्ताः ॥ तन्मृत्यजे वतस्करावनगर्गरानामि
 र्दृशामि रभ्यधीतां ॥ इयं ते अग्ने न व्यसीमनीषा युक्षारथं न शुचयद्विरंगैः ॥ ब्रह्मवते जातवेदो
 नमश्चेयं चगीः सदमिदं नीभूत ॥ रक्षाणो अग्ने तनयानितो कारक्षो तनस्तनो ३ अप्रयुचन ॥
 ३२ ॥ एकः समुद्रो धरुणो रयीणमस्मद्दुहो भूरिजन्मा विचरे ॥ सिषक्तसूधर्नि एयो रूपस्य उ
 त्सस्य मध्ये निहितं पदं वेः ॥ समानं नीलं वषणो वसानाः संजग्मिरे महिषा अर्वतीभिः ॥ क्रतु
 स्य पदं कवयो निपांति गुह्यानामानि दधिरे पराणि ॥ ता यिनी मायिनी संदधाते मित्वा शिशुं न
 त्तुर्वद्वयंती ॥ विश्वस्य नो भिंचरतो ध्रुवस्य केवे श्विन्तं तुं मनसा वियंतः ॥ क्रतस्य हिवर्तनयः
 मुजातमिषो वाजाय प्रदिवः सचंते ॥ अधीवा संरोदसीवा वसाने घृतैरन्नैर्वा वृधाते मधूनां ॥

३

सप्तसुहृदरुषीर्वाविज्ञानोविद्वान्मध्वउज्जभाणदशोकं॥ अंतयेमैअंतरिक्षेषुएजादृक्छन्त्रिमवि
 दसूषणस्य॥ सप्तमर्यादाःकवयस्ततक्षुस्तासामेकामिदम्यंदुरोगात्॥ आयोर्हस्कंभउपमस्यसी
 ठेपथांविमर्गेधरुणेषुतस्थौ॥ असन्नसन्नपरमेव्योमन्क्षस्यजन्मन्नरितेरुपस्थे॥ अग्निर्दैनः
 प्रथमजाकृतस्यपूर्वःआयुर्निवृषभश्चधेनुः॥ ३३॥ इतिसप्तमाषकेपंचमोध्यायः॥ ५॥ हरिः
 ॐम्॥ अयंसप्तम्यशर्मन्नवोभिरग्नेरेधतेजरितामिष्टौ॥ ज्येष्ठेमियोभानुमिर्ऋषूणंपर्येतिष
 रिवीतोविभावा॥ योभानुमिर्विभावाविभास्यग्निर्देवेभिर्ऋतावाजस्रः॥ अंयोविवायसस्यास
 खिभ्योपरिदूतोअसोनसप्तिः॥ ईशोयोविश्वस्यारदेववीतेरीशोविश्वायुरुषसोऽयुष्टौ॥ आयस्मि
 न्मनाहवीष्यग्नावरिष्टरथःस्कन्नातिश्रूयैः॥ श्रूयेमिर्ऋधोजुषाणोअर्कैर्देवांःअछारघुप
 त्वाजिगाति॥ मंशोहोतासजुद्धात्रयजिष्ठःसंमिश्रतोअग्निरजिघतिदेवान्॥ तमुस्मामिंद्रं

य
मग्निमापि

नरेजमानमग्निं गीर्भिर्नमो भिररुणुध्वं॥ आयं विप्रसोमतिभिर्गृणंति जातवेदसं ऋद्धं
सहानां॥ संपस्मिन्निश्वावस निजगमुर्वाजेनाश्वाः सतीवन्त एवैः॥ अस्मे तु तीरिन्द्रवाततमा अ
वाचीना अज्ज आरुणुषा॥ अथाह्यग्रे महानिषद्यासद्योजज्ञानोद्दम्यो बभूवुः॥ तं ते देवा सो
अनुकेतमायन्नधावर्द्धत प्रथमासुमा॥१॥ सस्ति नो दिवो अग्ने पृथिव्या विश्वायुर्धेहिय
जया देवा॥ सचे महितवदस्म प्रकेतैरुरुष्या एतुरुभिर्देवशंसैः॥ इमाः अग्ने मतयस्तुभ्यं जा
ता गोभिः रश्मै रभिर्गृणंति राधः॥ यदा ते मर्तो अनुभोगमान इ सो दधानो मतिभिः सुजात॥
अग्निं मन्ये पितरमग्निं भ्रातरं सदमित्सखायं॥ अग्ने रनीकं बृहत्तः स ययं दिवि सुक्रं यज
तं सूर्यस्य॥ सिधा अग्ने धियो अस्मे सनुत्रीर्यत्राय सेदमं आनित्य होता॥ कृता वासरे हि स
नृवः पुरुक्षर्ध भिरस्मा अहमि वामिमस्तु॥ कभिर्हितं मित्रमिव प्रयोगं प्रत्नमृत्विजमध्वर

सं. ७

५०

पुत्र

स्य जारं॥ बाहुभ्यामग्निमायवोजनंतविष्कृहोतारंभ्यसादयंत॥ स्वयं यजस्वदिविदेवदेवान्किं
तेपाकः कृणवदप्रचेताः॥ यथायजक्रतुभिर्देवदेवानेवायजस्यतन्वमुजात॥ भवानोअग्ने
वितोतगोपाभवावयस्कृदुतनोवयोधाः॥ एखावनः सुमहोहव्यदातिंत्रास्वोतनस्तनो३
अप्रयुष्मन्॥ १॥ प्रकेतुनाबृहतायास्यग्निशरोदसीवृषभोरोरवीति॥ दिवश्चिदंताउपमां
उदानव्यामुपस्थेमहिषोवर्द्ध॥ मुमोदगभोवृषभः कंभानस्त्रेमावत्सः शिमीवांअश
वीत॥ सदेवता त्फद्यतानिक्कएवंन्स्वेषुक्षयेषुप्रथमोजिगाति॥ आयोमूर्धनं पित्रो
रध्वन्यध्वरेदधिरेसरोअर्णः॥ अस्यपत्नन्नरुषीरश्वबुध्राकृतस्ययोनौतन्वोऽकृषंत॥
उषउषोहिवसोअग्रमेधिलंयमयोरभवोविभावा॥ क्रतायसप्तदधिषेपदानिजनय
मित्रंतन्वे३स्वाये॥ भुवश्चक्षुर्महक्रतस्यगोपाभुवोवरुणोयदतायवेधि॥ भुवोअपान्त

कु

राम

५०

पाज्जातवेदो भुवो दूतो यस्य हव्यं कृजौषः ॥ ३ ॥ भुवो यजस्य रजसश्चनेता यत्रानियुद्भिः स च
 सोऽग्निवाभिः ॥ दिवि मूर्ध्नि नंदधिषे स्वर्षाजिह्वा मग्ने च रुषे हव्यवाहं ॥ अस्य त्रितः क्रतुना वज्रे
 अंतरिक्षं धीतिं पितुरेवैः परस्य ॥ स च स्यमानः पित्रो रूषस्तेजामिब्रुवा ए आयुधानिवेति
 ॥ स पित्रा एयायुधानिविहानिद्रेषित आस्यो अभ्ययुध्यत ॥ त्रिशिर्षा एं स पतरश्मिं जघन्या
 न्त्वाष्टस्य विनिः स सृजे त्रितो गाः ॥ भूरी हिं दू उदि न क्षंतमोजो वाभि न त्सस्य तिर्मन्यमानं
 ॥ ताष्टस्य विद्विष्वरूपस्य गोनामा चक्रा ए स्त्रीणि शिर्षा पशवर्क ॥ ४ ॥ आयो हि ष्ठा मयो भु
 वस्तान उज्जै दधातन ॥ महैरण यवक्षसे ॥ यो वः शिवत मोर सस्तस्य भाजयते हनः ॥ ५
 शती रिव मातरः ॥ तस्मा अरंगमा भवो यस्य क्षया यजि न्वथ ॥ आयोजन यथा वनः ॥ श
 न्नो देवी रभि ष्य आयो भवंतु पीतये ॥ शं यो र्मुनिस्त्ववंतु नः ॥ ईशाना वार्या एणं क्षयंती श्र

सं०
५१

अ०

र्षणीनां॥ अघोयाचा मिमेषजं॥ अप्सु मे सोमो अन्नवीदंत विश्वानि मेषजा॥ अग्निं च विश्व
शंभुवं॥ आपः पृणीत मेषजं वरूयंत न्वे३ मम॥ ज्योक्कसूर्ये हरो॥ इदमापः प्रवहत यत्किंच
दुरितं मयि॥ यद्वाहमभिदुद्रोहयद्वाशेष उतानृतं॥ आपो अद्यान्ववारिषं रसेन समग स
हि॥ पयस्वानग्न आगहितं मांसं सजक्वसा॥ ५॥ सखुषी स्रक्ष सो दिवानक्तं च सखुषीः॥ व
रेण्यक्रतूरहमादेवी रवसेहवे॥ इति पट्टशिष्टं॥ ओचित्सखायं सखा वष्ट्यांतिरः पुरुषि
दर्पवं जगन्वान्॥ पितुर्न पातमादधीत वेधाधि क्षमिप्रतरं ही ध्यानः॥ न ते सखा
सख्यं वक्ष्ये तत्सलक्ष्माय द्विषु रूपामवाति॥ महसुत्रा सो असुरस्य वीर दिवो धर्तार उवि
यापरिख्यन्॥ उशंति धाते अमृता सः एतदेकस्य विस्रज संमर्त्यस्य॥ निते मनो मनसि
धाप्यस्मे जन्युः पतिस्तन्व१ मा विविश्याः॥ नयत्यु एव कमा कडून न मृता वदंतो अन

राम
५१

तं रपेम ॥ गंधर्वो अश्वप्याच योषासानो नाभिः परमं जामित न्नौ ॥ गर्भे नुनौ जनिता दंपती क
 र्देवस्वष्टा सविता विश्वरूपः ॥ नकिरस्य प्रमिनंति व्रतानि वेदना वस्य एथिवी उत योः ॥ ६ ॥
 को अस्य वेद प्रथम स्याद्दुःकर्दं ददर्श कइह प्रवोचत् ॥ बृहन्मित्रस्य वरुणस्य धाम कदु ब्रव आ
 ह नो वी आनृन् ॥ यमस्य मापमं १ काम आगं त्समाने यो नौ सह शोष्याय ॥ जायेव पत्ये तन्वं रि
 रिच्यां विचिह्न देवरथ्ये वचक्रान्ति षंति न निमिषं त्येते देवानां स्पश इह ये चरंति ॥ अन्ये
 नम दाह नो याहित्त्यंते न वि बृह रथ्ये वचक्रा ॥ रात्री भिरस्माः अह भिर्दशस्येत्सूर्यस्य च
 क्षमं दुर्मुनिमीयात् ॥ दिवा एथिव्या मिथुना सवं धूय मीर्यमस्य विभया दजामि ॥ आघा
 ता गच्छा नुत्तरायुगानियत्र जामयः कृणवन्न जामि ॥ उपवर्द्ध हि वृषभाय बाहुमन्य मि
 ष्वस्व सुभगे पतिं मत् ॥ ७ ॥ किं भ्राता सदृघेनायं भवाति किमु स्वसायन्निर्ऋतिर्निगच्छात् ॥

सं० ७
५२

काममूता बद्धे ३ तद्रूपामितन्नामेतन्वं २ संपिष्टगिधि ॥ नवाउतेतन्नातन्वं १ संपिष्टांयापमादु
र्यः स्वसारं निगच्छात् ॥ अन्येन मत्प्रसुदः कल्पयस्वनते भ्राता सुभगे वस्येतत् ॥ बतो बत
सियमनैव ते मनो हृदयं वा विदाम ॥ अन्या किल तां कक्ष्ये वयुक्तं परिषजाते लिबुजेव
वृक्षं ॥ अन्यमृषु त्वयम्यन्यत्वां परिषजाते लिबुजेव वृक्षं ॥ तस्य वा त्वं मनश्छास वा त
वा धा कृणुष्वसंविदं सुभद्रा ॥ ८ ॥ दृषादृष्टेदुदुहे दोहसादिवः पयांसियद्वे अदितेरदा
भ्यः ॥ विश्वं सर्वेद्वरुणो यथाधियासयन्नियो यजतु यन्नियां क्रतून् ॥ रपदुंधव रय्या
चयोषणानरस्यनादे परिपातु मे मनः ॥ इष्टस्य मध्ये अदितिर्निधातु नो भ्रातानो ज्येष्ठः
प्रथमो विवोचति ॥ सो विन्नुभद्रा क्षमती यशस्वत्फणा उवा समनवे स्ववती ॥ यदीमुशं
तमुशतामक्रेतुं तुमग्निं होतारं विदथाय जीजनन ॥ अधसंद्रुपं विभ्वं विचक्षणं विशभ

राम०
५२

स

रहिषितः श्येनो अध्वरे ॥ यदीविशो वृणते दस्ममार्था अग्निं होतारम धधीरजायत ॥ स
दा सिरुण्वो यवसेव पुष्पते होत्राभिरग्ने मनुषः स्वध्वरः ॥ विप्रस्य वाय उग्रमान उवश्यं
वाजं सैवां उपयासि भूरिभिः ॥ १॥ उदीरय पितृशृजार आभगमिष्य क्षति हर्यतो तदत्त इष्यति
॥ विवक्तिवद्भिः स्वपस्य ते मुखस्त विष्यते असुरो वेपते मती ॥ यस्ते अग्ने सुमंतिं मतो अक्षत्स
हसुः स नो अति सप्रश्र एवे ॥ इषं दधानो वहमानो अश्वेण सस्रुमां अवो मे भूषति यून् ॥
यदग्नः एषा समितिर्भवाति देवी देवेषु यजता यजत्र ॥ रत्नावयदि भजा सिखधावो भागं
नो अत्र वसुमंतं वीतात् ॥ श्रुधीनो अग्ने सदने सधस्ते युष्मारथं मम तस्य इवितुं ॥ ओनो
वहरेदसी देवपुत्रे माकिर्देवानामप भूरिहस्याः ॥ १० ॥ यावाह क्षामा प्रथमे क्रतेनाभिप्रावे
भवतः सत्यवाचा ॥ देवो यन्म तमिजया यक एव स्ती दहोता प्रसदः स्वमसुं यन् ॥

सं. १
५३

देवो देवान्य रिभः कृतेन वहानो हव्यं प्रथमं श्रिकितान् ॥ धूमकेतुः समिधाभाक्रजी कोमंद्रो
होतानि स्योवावायजीयान् ॥ सावृदेव स्यामृतं यदी गोरतो जाता सो धारयंत उवर् ॥ विश्वेदे
वाः अनु तते यजुर्गुर्दहे यदे नीरि व्यं घृतं वाः ॥ अर्वा मिवां वर्हा या पो घृतं स्तूया वा भूमी ऋ
णुतं रोदसी मे ॥ अहो यथा वो सुनीति मय न्म ध्वानो अत्र पितर श्रितां ॥ किं स्विन्नो राजा ज
गृहे कद स्याति व्रतं वक्तुमा को विवेद ॥ मित्रा श्रिद्विष्णा जुहु रणो देवान्छू को न याताम पि वा
जो अस्ति ॥ ११ ॥ दुर्मं त्वनामृतस्य नाम स लक्ष्माय द्विषु रूपा भवाति ॥ यमस्य यो मनव ते सु
मं त्वग्ने तम घ्नयात् प्रयुच्छन् ॥ यस्मिन् देवा विदथे मादयंते विद्व स्वतः सदनै धारयंते ॥ सूर्ये
ज्योतिरदधुर्मास्य १ कृन्त्य रिघोत निंचरतो अजसा ॥ यस्मिन् देवा मन्म नि संवरं सपी च्ये ३
न वयमस्य विप्र ॥ मित्रो नो अत्राश्रितिर नागा न्सविता देवो वरुणा यवो वत् ॥ श्रु धी नो

शी ४

राम

५३

अग्ने०॥ आनोवहरोदसी०॥ १२॥ सुजेवांब्रह्मपूव्यं नमोभिर्विश्लोक एतुयध्येवसुरेः॥ श्रं
 एवंतुविश्वेअमृतस्यपुत्राआयेधामानिदिव्यानितस्तुः॥ यमेद्वयतमानेयदैतंप्रवांभर
 न्मानुषादेवयंतः॥ आसीदतंसमुलोकंविदानेस्वासस्येभवतमिंदवेनः॥ पंचपदानिरू
 पोअन्वरोहंचतुष्यदीमन्वेमिब्रतेन॥ अक्षरेणप्रतिमिमएतामृतस्यनाभावधिसंधुना
 मि॥ देवेभ्यःकमदृणीतमृत्फंप्रजायैकममृतंनावृणीत॥ बृहस्पतिर्यज्ञमकृष्वतऋषिं
 प्रियांयमस्तनवंप्रारिरेचीत्॥ सप्तक्षरंतिशिशवेमरुत्वंतेपित्रेपुत्रासोअध्यवीवतंन
 तं॥ उमेद्वदस्योभयस्यराजतउभेयतेतेउभयस्यपुष्यतः॥ १३॥ परेयिवांसंप्रवतोम
 हीरनुबृहभ्यःपंथांमनुषस्यज्ञानं॥ वैवस्वतंसंगमनंजनानांयमंराजानंहविषादुव
 स्य॥ यमोर्नोगातुंप्रथमोविवेदुनैषागव्यतिरपमर्तवाउ॥ यत्रानःपूर्वेपितरःपरे

सं. ७

५४

युरेनाजज्ञानाः पथ्याऽनुस्वाः॥ मातलीकव्यैर्यमो अंगिरे मिर्दहस्यतिर्कर्मिर्वाहधानः
॥ याश्च देवा वीरधुपे च देवान्साहायै सुधयान्ये मरुति॥ इमं यमं प्रस्तुतमाहि सीदंगिरे
भिः पितृभिः संविदुनः॥ आखामंत्राः कविशुक्तावहंवेना रोजन्नुविषामादयस्व॥ अंगिरे
मिरगहियुत्रियेभिर्यमवैरुपैरिहमादयस्व॥ विवस्वतं दुवेयः पिता ते सिन्यज्ञे बहिष्पा
निषद्य॥ १४॥ अंगिरसो नः पितरो न वरुणा अथर्वा णो भर्गवः सोम्यासः॥ तेषां वयं सुम
तौ यज्ञियानामपि भद्रे सौ मनसे स्याम॥ प्रेहि प्रेहि पथिभिः पूर्वैर्भिर्यत्रानः पूर्वे पितरः
परैर्युः॥ उभा राजाना सुधयामरुतायमं पश्यता सिवरुणं च देवं॥ संगच्छस्व पितृभिः सं
यमेनेष्टाष्टनेन परमेव्यो मन॥ हिताया वयं पुनरस्तु मे हि संगच्छस्व तन्वा सुवर्चाः॥
अपेतवीतविचसर्पतातोस्मा एतं पितरो लोकमक्रन॥ अहो भिरदिरकुमिर्व्यक्तं यमो

रम

५४

यु

हृदयवसानमस्मै॥ अतिद्वसारमे यौ श्वानौ चतुरक्षौ गवलो साधुना पथा॥ अथापि नृ
न्सुविदत्रांः उपैहियुमेन ये स धुमादुमदंति॥ १५॥ यौ ते श्वानौ यमरक्षितारौ चतुरक्षौ
पथिरक्षौ नृवक्षसौ ताभ्यामेनं परिदेहि एजन्सुस्तिवासा अनमीवं च धेहि॥ उरुणा सा
वसुतया उदुंबलो युमस्य दूतौ चरतौ जनां अनु॥ तावस्मभ्यं दृशये सूर्यायुषु नर्हता व
सुमये भद्रं॥ यमाय सोमं सुनुत मायं कुरुता हविः॥ युमं हयं शो गच्छत्यग्निदूतो अरंक्तः॥
यमाय घृतवद्विर्जुहोत प्रवतिष्ठत॥ स नो देवेष्वार्यमदीर्घमायुः प्रजीवसे॥ यमाय म
धुमं तमं रात्रे हव्यं जुहोत त॥ इदं नमः ऋषिभ्यः पथि रुद्रैः॥ त्रिकदुकेभिः पतति षड्वंशे
कमिह हत॥ त्रिष्टुक् गायत्री चंदां सि सर्वा ता युम आहिता॥ १६॥ उदीरताम वरु उत्यरा
सु उन्मथ्य माः पितरः सोम्यासः॥ असुं यदुं युरदुका कृतज्ञा सेनौ वंतु पितरे हवेषु॥ ३

प्रवजिष्यः पूर्वभ्यः

सं. ७
५५

दं पितृभ्यो नमो अस्व घये पूर्वा सोम उयं रा सः दुयुः ॥ ये पाथि वेर ज्ञस्या निषत्ता ये चानूनं
सं हृत न सु वि क्ष ॥ आहं पितृ न्सु वि दत्रां ॥ अविस्ति न पा तं च विक्रमे एव वि क्षोः ॥ बर्हिष
दो ये सु धया सुत स्य भजं त पितृ स इहा गमिष्मः ॥ बर्हिष दः ॥ पितर उत्य र्वा गिमा वो ह व्या
वह मा जु षध्वे ॥ त आग ता व सा शंते मे ना यानुः शं यो रर पो द धा त ॥ उपे दू ताः पितरः
सो म्या सो बर्हिष्ये षु नि धिषु प्रिये षु ॥ त आग मं तु त इह श्रु वं त धि ब्रु वं त स्मान् ॥ १७ ॥ आ न्या तु ते वं
जा नु द क्षि ण तो नि ष द्ये मं य ज्ञ मु भि गृ णा त वि श्वे ॥ मा हि सि ष्ट पितरुः के न वि नो य द्वा आगः पु
रु ष ता क रं म ॥ आ सी ना सो अ हू णी ना मु प स्ते र यिं धं न द्वा श्र षे म र्सी य ॥ पु त्रे भ्यः पितरु स
सु व स्युः प्र य ष्य त त इहो जं द धा त ॥ ये नुः पू र्वे पितरः सो म्या सो न हि रे सो म पी थं व सि षाः ॥
ते भिर्य मः सं र रा सो हु वां ष्यु शं नु श द्विः प्र ति का म मं तु ॥ ये ता नृ षु रं व त्रा जे ह मा ना हो त्रा वि

तु ते वं

राम

५५

दः सोम तष्टा सो अकैः ॥ आग्नेया हि सुविदत्रैर्भिरुवाङ् सत्यैः कुव्यैः पितृभिर्घर्मसद्विः ॥ ये स
 त्या सो ह विरदो ह विष्वा दं देण देवैः सुरयुं द धा नाः ॥ आग्नेया हि सुहसं देव वंदैः परैः पूर्वैः
 पितृभिर्घर्मसद्विः ॥ १८ ॥ अग्निष्वात्ताः पितर एह गच्छतु सदः सदः सदत सु प्रणीयेतः ॥
 असाहवीषि प्रयता निबर्हिष्यथारयिं सर्ववीरं द धातन ॥ त्वमग्न ई कितो जात वेदो वा ह
 व्यानि सुरभी सुं णि कृती ॥ प्रादाः पितृभ्यः सुधया ते अक्षन्तु द्वित्वं देव प्रयता हवीषि ॥ ये वे
 द पितरो ये न वे ह यांश्च विप्रयां उचुन प्रविश ॥ त्वं वेषयति ते जात वेदः सुधाभिर्यज्ञं सुक
 तं जुषस्व ॥ ये अग्नि दग्धा ये अ नग्नि दग्धा मध्ये दिवः सुधमा दयंते ॥ तेभिः सुरा क सुनी
 ति मे तां यथा वशं तन्वं कल्पयस्व ॥ १९ ॥ मै न मग्ने विद हो मा भि शो चो मा स्य त्वं चि क्षि पो मा
 शरीरं ॥ य द्वा ष्ट तं कृ ण वो जात वेदो ये मे न प्र हि णु ता सि तभ्यः ॥ ऋ तं य द्वा क र सि जात वेदो

या

सं. ७

५६

ये मे नं परिदत्ता स्थितभ्यः ॥ यदा गच्छासु नीति मे ॥ सा मथा देवानां वशुनीर्भवाति ॥ सु
यंच क्षे गच्छतु वा तमात्मा याचं गच्छेत्पि वीच धर्म एण ॥ अपो वा गच्छेत्तत्र ते हित मोष
धीषु प्रति तिष्ठा शरीरैः ॥ अजो भाग सत्यं सा तं तं पसु तं तं शोचि स पतु तं तं अर्चिः ॥ यास्तैश्चि
वास्तु न्वा जात वेद स्ताभिर्वहे नं सुकृता सुलोकं ॥ अवे स ज पु नै ग्ने पितृभ्यो यस्त आहुत श्रव रति
सुधाभिः ॥ आयुर्वसान् उपवेतु शेषः संगच्छतां तु न्वा जात वेदः ॥ २० ॥ यत्ते कस्यः शुकुनः आतु
तो दपि पीलुः सूर्यः उत्तवा श्वापदः ॥ अग्निष्ट हि स्वादे गदं कृणोतु सोमं श्रवयो ब्राह्मणं आवि
वेश ॥ अग्नेर्वर्म परि गोभिर्व्ययसु संप्रोपुषु पीवसा मे दसा च ॥ नेत्वा धृषु हरे सा ज तै
षा एणो दधृग्वि धुक्ष्यन्त्यं स्रियाते ॥ इममग्ने च मसं मा विजिह्वरः प्रियो देवानां मुत सो
म्यानां ॥ एष यश्च मसो देव पानु स सिन्दे वा अमृता मादयंते ॥ क्रुव्यादमग्निं प्रहिणो

र

राम

५६

मिदुरं युमरां जोग छतु रिप्रवाहः ॥ इहेवा यमितं रोजात वेदा देवेभ्यो हव्यं वहतु प्रजानन ॥
यो अग्निः क्रव्यात्प्रविवेशो गृहं मिमं पश्यंति तं रंजात वेद सं ॥ तं हे एमि पितृ यज्ञाय देवं
स घुर्ममिन्वात्यरुमे सुधस्ये ॥ २१ ॥ यो अग्निः क्रव्यात्प्रविवेशः पितृभ्यः क्षदता वधः ॥ प्रेदुहमा
निवोचति देवेभ्यश्च पितृभ्य आ ॥ उशंतस्त्वा निधीमस्कुशंतुः समिधीमहि ॥ उशन्तुशत आव
ह पितृभ्य विषे अत वे ॥ यं त्वमग्ने सुमदं हस्तमुनिवीयया युनः ॥ क्रियां वत्रे रोहतु पाकद
वाव्यल्कशा ॥ शान्तिकेशान्तिकावति हारिके हारिका वति ॥ मंडक्या सुसंगम इमं सं
गिहं षय ॥ २२ ॥ त्वष्टा दुहित्रे वहुतुं कृणोतीतीदं विश्वं भुवनं समैति ॥ यमस्य माता पयुष्म
नाम होजाया विवस्वतो ननाशा ॥ अपा गृहं नमतां मर्त्येभ्यः कृत्वा सर्वर्णामददुर्विवस्वते ॥ उ
ताश्विना वमरुघत रासी रजहा दुहामिषु नासरुण्यः ॥ पूषा त्वेताश्चावयतु प्रविहाननं प

सं. ७

५७

३

शुभुर्वनस्य गोपाः॥ सत्त्वैतेभ्यः परिदृष्टसितभ्यो मिर्देवैर्यः सुविदुर्त्रिवेभ्यः॥ अयुर्विष्वायुः परिपा
सतित्वा पूषा त्वापा तु प्रपथे पुरस्तात्॥ यत्रासते सुकृतो यत्र ते ययुस्तत्र स्वादेवः सविता दृधा
तु॥ पूषे मा आशा अनुवेदु सर्वाः सो अस्मां अभयत मे न नेषत्॥ स्वस्ति दा आद्येणिः सर्ववी
रो प्रयुच्छन् सुर एतु प्रजानन्॥ २३॥ प्रपथे पृथामज निष्ट पूषा प्रपथे दिवः प्रपथे पृथिव्याः॥
उभे अभिप्रियत मे सुधस्ये आचु पराचरति प्रजानन्॥ सरस्वती देवयंतौ हवन्ते सरस्वती
मध्वरेतायमाने॥ सरस्वती सुकृतौ अद्वयंत सरस्वती द्वा प्रुषे वार्यं दात्॥ सरस्वतिया सुरथे
ययाथ स्वधाभिर्दे विपितुर्मिर्मदंती॥ आसद्यास्मिन्बुद्धिर्विमोदयस्वानमीवा दृषु आधेस्य
स्मे॥ सरस्वती यां पितरो हवन्ति दक्षिणा युज्ञमभिनक्षमाणाः॥ सहस्रार्धमिच्छो अत्र भागं य
यस्योषं यजमानेषु धेहि॥ आयो अस्मान्मातरः शुभयंतु घृतेन नो घृतं चः पुनंतु॥ विश्वं

राम

५७

हिरिप्रप्रवहंति देवीरुदिशंभुः शुचिराष्टुत् एमि ॥ २४ ॥ द्रुपश्च स्कंदप्रथमां अनुघृणिमं नृयो
 निमनुयश्च पूर्वः ॥ समानं यो निमनुसं चरंतं द्रुपसं जुहोम्यनुसं चरंतं द्रुपसं जुहोम्यनुसं चरंतं ॥
 यस्ते द्रुपसः स्कंदतियस्ते अंशुर्बाहुश्च तोषिषणाया उपस्थात् ॥ अध्वर्योर्वा परिवायः पुवित्रात्तं
 तेज होमि मनसा वर्ष दत्तं ॥ यस्ते द्रुपसः स्कनो यस्ते अंशुर्वश्च सुत्रा ॥ अयं देवो बहू स्यतिः
 संतं सिंचतु रधसै ॥ पर्यस्वती रेषधेयुः पर्यस्वन्मा मकेववे ॥ अपो पर्यस्वदिसयुस्ते न मा
 सह संधत ॥ २५ ॥ परं मस्यो अनुपरं हि पंथां यस्ते खड्गं ते देवयोत्त ॥ न रक्षन्ते एव ते तै
 ब्रवीमि मानः प्रजां रीरिषो मोत वीरान् ॥ मस्योः पदं यो पयंतो यदेत द्राघीय आयुः प्रतरं दधा
 नाः ॥ आप्याये मानाः प्रजया धनेन सुहाः पूता भवत यज्ञियासः ॥ इमे जीवा विमृतै रव वृत्रं
 न भद्रुद्रा देव हृति नो अघ ॥ प्राची अगामन्तये ह सा य द्राघीय आयुः प्रतरं धानाः ॥ इमं

यः पुरः

नी

सं. ७
५८

कं

जीवेभ्यः परिधिंदधामि मेष्वांनुगादपरो अर्थमेतं॥ शतं जीवंतु शूरदः पुरुन्वीरंतर्मत्सकंदध
तां पर्वतेन॥ यथा हान्यनुपूर्व भवेति यथं क्रतुवक्रतुभिर्यति साधक॥ यथानपूर्वमपरो नृह
सेवाधातु रम्पि कल्पयेष्वां॥ २६॥ आरौहता सुर्जर संवृण्णना अनु पूर्वयतमानायति
ष॥ इह त्वष्टा सुजनि मासु जोषा दीर्घमायुः कश्चिज्जीवसेवः॥ इमाना रीर विधवाः सुपत्नी
एजनेन सुपिष्ठा संविशंतु॥ अनश्रवो नमो वाः सुरत्ना आरौहंतु जनयो योनि भर्त॥ उ
दीष्वनार्यभिर्जीव लोकं गुता सुमेतमुपशेष एहि॥ हस्तग्राभस्य दिधिषोस्तवेदं पत्कजनि
त्वमभिसंबभूय॥ धनुर्हस्तादादा नो मृतस्यास्मै सुत्रायवर्चसे वल्लभा॥ अत्रैव त्वमिह व
यं सुवीर विश्वास्त धौ अभिमोतीर्जयेमा॥ उपसर्पमातरुं भूमिमेतामुह्यवर्चसं पृथिवीं सु
शेवां॥ उर्णमदायुवतिर्दक्षिणवत एषा त्वायातु निर्ऋते रुषस्त॥ २७॥ उष्ट्रं च स पृथि

राम

५८

विमानिवाधयाः स्यायुनास्मैभवस्य वंचना॥ मातापुत्रं यथासिवाभ्येनं भूममु एहि॥ उष्ट्रं
वैमाना एषिवी सुतिष्ठतु सहस्रं मितु उपहि श्रयंतां॥ ते गृहा सो घृतश्रुतो भवंतु विश्वा हो सैशु
रणसं तत्रा॥ उन्ने स भामि एषिवी तस्य रीमं लो गं निद धुन्मो अहं रिषं॥ एतां स्त्रूणां पितरौ
धारयंतु ते त्रायमः सारं नाते मिनो तु॥ प्रतीचीने मामहनीषाः पूर्णमिवा दधुः॥ प्रतीचीज
गभावा वम श्वं रशु नयाया या॥ २८॥ इति सप्तमाष्टके षष्ठोऽध्यायः॥ ६॥ ॐम्॥ निवर्तध्वं
मानुगांतां स्मां स्ति षक्त रेवतीः॥ अग्नीषोमा पुनर्वसु अस्मे धारयतं रयिं॥ पुनरेता निवर्त
य पुनरेता न्या कुरु॥ इंद्र एण निय छत्राग्नि रेना उपाजतु॥ पुनरेता निवर्तंता मस्मि सुष्यं
तु गोपतौ॥ इहैवाग्ने निधारये हतिष्ठतु यारतिः॥ यन्नियानं न्यनं संज्ञानं ययययं॥ आ
वर्तनं निवर्तनं योगो पा अपितं हुवे॥ यउशन इव यनं यउशन द्पययं॥ आवर्तनं नि

य

सं. ७

५८

आ

वर्तनमपि गोपा निवर्ततां॥ आनिवर्तनिवर्तय युनर्न इंदु गादेहि॥ जीवाभिर्भुनजाम है॥
परिवो विश्वतो दधुर्जा घृतेन पयसा॥ ये देवाः केच यज्ञिया स्ते रय्या संस्रजंतु नः॥ आनि
वर्तनवर्तयुनि निवर्तनवर्तय॥ भूम्या अतस्तः प्रदिशू स्ताभ्य एनानि वर्तय॥ १॥ भद्रं नो अ
पि वा तय मनः॥ अग्निमीळे मुजां यविषं शा सामिन्नं दुर्धरीतुं॥ यस्य धर्मं तस्व श्रेणीः स प
र्यं ति मातुरु रूधः॥ यमा सा कृपनी कं भासा केतुं वर्धयंति॥ भाजते श्रोणि दन॥ अयो वि
शां गातुरेति प्रयदानं दृदिवाऽ अंतान्॥ कविरभं दी चानः॥ जुषदु व्या मानुष स्योर्धु स्त स्था
वर्भा यज्ञे॥ भिन्नं त्स दपु र एति॥ सहि क्षे मो द विर्यज्ञः शुष्मो दस्य गातुरेति॥ अग्निं देवा
वाग्नी मंतं॥ २॥ युज्ञा सा ह दुवर्धये ग्निं पूर्वस्य शो वस्य॥ अद्रेः सुनु मा यु मा रुः॥ नरो ये के
चा स्मदा विश्वे ते वा मस्युः॥ अग्निं ह विषा वदंतः॥ कुसः श्वेतो रूषो यामो अस्य ब्रघ्नक्र

राम

५९

ज्ञउत नो एो यशस्वान् ॥ हिरण्यरूपं जनिता जजान ॥ एवाते अग्ने विमदो मनीषाम् जेन पाद
 मृतेभिः सजोषाः ॥ गिरः आवक्षत्कमतीरियानद्वमूर्जं सुक्षितिं विश्वमाभाः ॥ ३ ॥ आग्निं न स्व
 दृक्त्तिमिहोतीरं स्वावृणीमहे ॥ यज्ञाय स्तीर्णं बर्हिषे विवोमदे शीरं पावकशो विषं विवक्षसे ॥
 त्वामु ते स्वाभुवः सुभंस्यश्च एधसः ॥ वेति त्वामु यसे च नीविवोमदः क्रजीति रगः आहुतिर्विवक्ष
 से ॥ त्वेधर्मा ए आसते जुहूभिः सिंचतीरिव ॥ कृष्णारूपा एयर्जुना विवोमदे विश्वा अधिष्ठा
 यो धिये विवक्षसे ॥ यमग्ने मम्यसे रयिं सहसा वन्तमस्य ॥ तमानो वा असात ये विवोमदे य
 तेषु चित्रमाभ ए विवक्षसे ॥ अग्निर्जातोऽ अथर्व ए विदहि श्वानि काम्या ॥ भुवदतो विवथ
 स्वतो विवोमदे प्रियो यमस्य काम्यो विवक्षसे ॥ ४ ॥ तां यज्ञेषु कृते ग्ने प्रयस्य ध्वरे ॥ त्वं वसुनि
 काम्या विवोमदे विश्वा दधासिराशुषे विवक्षसे ॥ तां यज्ञेषु सिजं चारुमग्नेषे हिरे ॥ घृत
 नि

येगुहावाचर्कषेगिरा॥

सं. ७

६०

प्रतीकं ममुं षो विवो मदे शुक्रं चेति षम क्षमि विवक्षसे ॥ अग्रे शुक्रेण शो विषो रूपं यय से
वहत् ॥ अमि क्रंदन् वषाय से विवो मदे गभं दधा सिजामि षु विवक्षसे ॥ ५ ॥ कुहं श्रुत इंदुः क
स्मिन्नद्यजने मित्रो न श्रूयते ॥ कृषीणं वायः क्षे इह श्रुत इंदो अस्मे अघस्त वेद जृवीषमः ॥
मित्रो न योजने षाय श्चक्रे अस्मा म्या गहा न चर्क षे गिरये ॥ महोय स्यतिः शव सो अस्मा म्या
महो नृमण स्यतु जिः ॥ भर्ता विज्रस्य धृष्टोः पिता पुत्र मि वप्रियं ॥ युजानो अश्वा वातस्य धु
नी देवो देवस्य वज्रिवः ॥ स्यंता युथा विरुक्ता सजानः सोष्य ध्वनः ॥ तं त्या विहात स्या श्वागा
कृज्जात्मना वह ध्यै ॥ यमो देवो न मस्यो यंतान किं विराय्यः ॥ ६ ॥ अधर्मतो शनो पृच्छते
वां कदर्थानि आगृहं ॥ आजगमथुः परुका दिवश्च गमश्च मस्यै ॥ आनंदं द्रष्टुं क्षसे स्माकं
ब्रह्मोर्धतं ॥ तर्काया चामहेवः शु सं यदं न मानुषं ॥ अकर्म दिष्कर मिनीः अमंतु रन्यत्र

राम

६०

अस्मेतातदंद्रसंतुससाहिंसंतीरूपस्यः॥ विद्यामयासांभुजोधेननांनवजिवः॥ ५

तोअमानुषः॥ संतस्यामित्रहन्धर्मास्यदंभय॥ त्वन्दंद्रश्चरैरुतलोतासोवर्हणा॥ यु
रुत्राघेविपूतयोनवंतक्षोणयोयथा॥ संतान्द्वहसेचोदयोन्दकार्पाणोरुवजिवः॥ गुहाय
दीकवीनांविशानक्षत्रशवसां॥ ७॥ मक्षतातदंद्रदानामसःआक्षानेरुवजिवः॥ यदुशुच
स्यदंभयोजातंविश्वंसयावभिः॥ माकुप्यगिंद्रश्चरैरुसोभवन्नमिष्टयः॥ वयंवयंतआसांसु
स्नेह्यामवजिवः॥ अहसायदपदीवर्तक्षाःशवीभिर्वेदानां॥ शुचंपरिप्रदक्षिणिदिश्यायवे
निशिअथः॥ पिबापिवेदिद्रश्चरैरुसोममारिषण्योवसवानुवसुःसन्॥ उत्त्रायस्वगणतोम
घोनोमहश्चण्येरेवतस्तुधीनः॥ ८॥ यजामहदंद्रंवज्रदक्षिणंदरीणांरथ्यं१ विव्रतानां॥ प्र
श्मश्चदोधुवदूर्ध्वयाभूद्विसेनाभिर्दयमानोविशधसा॥ हरीन्वस्ययावनेविदेवसिंद्रोमघैर्म
घवावज्रहाभुवत्॥ ऋभुवीजऋभुक्षाःपत्यतेशवोवक्ष्येमिदासस्यनामवित्॥ यदावज्रंदि

नर

सं. ७

६१

रण्यमिदं धारयं हरीयमस्य वहतो विसृजिभिः॥ आतिष्ठति मघवा सनश्रुत इंदो वाजस्य दीर्घश्र
वसस्यतिः॥ सोमं नुवृष्टिर्दृश्य ३ स्वासचांद्रश्मश्रुणि हरितामिषु प्लुते॥ अववेति सुक्षयं सु
ते मधु दिद्रु नोति वातो यथावनं॥ योवाचा विवाचो मधवाचः पुरुसुहृत्वा शिवाजघन॥ ततदिदं
स्य पौंस्यं गृणीमसि पिते वयस्तु विषी वाचधेशूकः॥ स्तोमं तद्रुद्र विमदा अजीजन न्न पृथ्व्यं पुरु
तमं सुदानवे॥ विश्वास्वस्य भोजनमिनस्य यदा पशुं न गोपाः कणमहे॥ माकिर्न एना सरव्या वि
योषुस्तव चंद्र विमदस्य चक्रयेः॥ विश्वाहिते प्रमतिं देव जातिव दस्ते ते संतु सरव्या शिवानि॥
१॥ इंद्र सोम मिमं पिव मधु मंतं च मसुतं॥ अस्मे रयिं निधारय विवो मे हस्त्रिणं पुरुव सो विव
क्षसे॥ लांय जेभि रुवेये रूप ह्वये भिरी महे॥ शची पते शचीनां विवो मदे श्रेष्ठ नो धेहि वायं विव
क्षसे॥ यस्यति वार्या एण मसि रध्रस्य चोदिता॥ इंद्र स्तोतृ एण मविता विवो मे देहि षो नः पाह्यं ह सो

देस ३

६१

विवक्षसे॥ युवंशक्रामायाविनासमीवीनिरमंथतं॥ विमदेनयदीहितानासत्यानिरमंथ
 तं॥ विश्वेदेवाअकृपंतसमीओर्निष्यतंसोः॥ नासत्यावब्रुवंदेवाः पुनएवहतादिति॥ म
 धुमन्मेपशयणंमधुमत्युनयनं॥ तानोदेवादेवतयायुवंमधुमतस्कृतं॥ १०॥ भद्रं
 नोअपिवातयमनोदक्षमुतक्रतुं॥ आधातेसख्येअंधसोविवोमदेरणना॥ वोनयवसे
 विवक्षे॥ हृदिस्पृशओस्तेसतेविश्वेषुसोमधामसु॥ अधाकामाद्रुमेममविवोमदेविति
 छंतेवसूयवोविवक्षसे॥ उत्तव्रतानिसोमतेप्राहंमिनामिपाक्या॥ अधापितेवसूनवे
 विवोमदेमृळानोअमिविहृधादिवक्षसे॥ समुप्रयंतिधीतयःसर्गासोवतांइव॥ क्रतुं
 नःसोमजीवसेविवोमदेधारयाचमसांइवविवक्षसे॥ तवसेसोमशक्तिभिर्निकामा
 सोम्य॥ रिवरे॥ गत्सस्यधीरास्तवसोविवोमदेब्रजंगोमंतमश्विनंविवक्षसे॥ ११॥

सं. ७

६२

क्ष

प्यमयं १

पशुनः सोमरक्षसि पुरुत्रा विष्टितं जगत् ॥ समाकृणोषि जीवसे विवो मदे विश्वा संपश्यन्मुव
ना विवक्षसे ॥ त्वं नः सोम विश्वतो गोपा अदाभ्यो भव ॥ सेध एजन्न पस्त्रिधो विवो मदे मानो दुःशं
सर्दशाता विवक्षसे ॥ त्वन्नः सोम सुक्रतुर्वयो धेया यजा गृहि ॥ क्षेत्रवित्तरो मनुषो विवो मदे द्रु
होनः पाह्यं ह सो विवक्षसे ॥ त्वन्नो वृत्रहन्त मे द्रु स्येदो शिवः सखा ॥ यत्सी ह वंते समिधे विवो
मदे युध्यमाना लोकसातौ विवसे ॥ अयं घुसतुरे मद्द्रु स्यवर्धत प्रियः ॥ अयं कुक्षीवतो
महो विवो मदे मतिं विप्रस्यवर्धय द्विवक्षसे ॥ अयं विप्रायदाशुषे वाजा इय ति गोमतः ॥
अयं सप्तभ्य आवरं विवो मदे प्राधं श्रोणं च तारिष द्विवक्षसे ॥ १२ ॥ प्रत्यणमनीषा स्या
हं यं ति निर्युतः ॥ १३ ॥ विप्रदृष्टानि युदयः पूषा अविष्टमाहिनः ॥ यस्य सन्महितं
वाता जनः ॥ विप्रु आवसद्दीतिभिश्चित सुष्टुना ॥ सर्वे दसुष्टुतीना मिन्दुर्न पूषा वृषा ॥

ती १

राम

१६२

५ लो

अभिस्फुरः प्रुषायति ब्रजं न आशुषायति ॥ मंसी महिता वयमस्माकं देवपूषन् ॥ मतीनां
वसा धनं विप्राणां चाधेवं ॥ प्रत्यर्हिर्यज्ञानामश्वहयोरथानां ॥ ऋषिः स यो मनुर्हितो विप्रस्य
पावयत्सखः ॥ १३ ॥ आधीषमाणयाः पतिः शुचायाश्च शुचस्त्व ॥ वासो वा यो वीनामा वासां
सिमर्जत ॥ इनो वा जानां पतिरिनः पुष्टीनां सखा ॥ प्रश्मश्रुहयर्द्धो द्विद्वथा यो अराभ्यः ॥
आतेरथस्य पूषन् जगधुरं ववृत् ॥ विश्वस्यार्थिनः सखा स नो जा अनपञ्चुतः ॥ अस्माकम्
जार्थं पूषा अविष्टुमाहिनः ॥ भुवद्वा जानां वृधदमनः शृणु वदुवं ॥ १४ ॥ असत्सु मेजरितः
साभिवेगो यत्सु च ते यजमानाय शिक्षं ॥ अनाशोर्द्विजानां महमस्मि प्रहंता सत्यध्वं
तं वृजिनायं तमाभुं ॥ यदीदृहं युधमे सन्नयान्यदेवयत्तन्वा ३ शुश्रूजानान् ॥ अमातेतुं मे
वृषभं पचानिती ब्रंसुतं पंचदशं निषिचं ॥ नाहंतं वेदयदिति ब्रवीत्यदेवयून्स मरणे जघ

सं. ७
६३
शान्दी

नान्॥ यदा वारुणसमरेण मघा वरादिह मे वृषभाः प्रभ्रुवंति॥ यदज्ञातेषु वृजनेषां संवि
श्वे संतो मघवानो म आसन्॥ जिनामिवेक्षेम आसंतमाभुं प्रतं क्षिणपर्वते पादगृह्य॥ नवा
उमां वृजने वारुणं तेन पर्वता सोमदहं मनस्ये॥ मम खनात्क ध्रुवकर्णे भयात एवेदनुधूक्ति
रणः समे जात॥ १५॥ दग्धं नित्र श्रुत पांऽ अनिहृषदः शरवेषस्य मानान्॥ घृषुं वा ये नि नि
दुः सखायम ध्युनेषु पवयो ववृत्तः॥ अमूर्वो क्षीर्म् १ आयु रानद्दर्षन्नु पूर्वो अपरो
तु दर्षित॥ द्वेयवस्ते परितन्मभूतो यो अस्थ पारे रजसो विवेच॥ गावो यवं प्रयुताऽ अयो
अक्षंताऽ अपश्यं सह गोपा श्वरंतीः॥ हवा इदयो अभितः समा य न्कियदा सु सपतिश्च
दयाते॥ संयद्वयं यवसा दो जनाना महं यवाद् उर्वजे अंतः॥ अत्रायुक्तो वसातार मिष्ठा
दयो अयुं न जद्वन्वान्॥ अत्रेदु मे मंससे ससं के दि पात्र यत्र तुष्या त्सं स जानि॥ स्त्रीभिर्यो
क्तं यु १

उ

राम०
६३

अत्र वृषणं एतन्मादयुद्धो अस्य विभजानि वेदः ॥ १६ ॥ यस्यानक्षादुद्दिता जाता सकस्तां
 विद्वां अभिमन्याते अंधां ॥ कतरमेनिं प्रति तं मुचाते य ईवहाते य ईवावरेयात् ॥ कियती योषा
 मर्यतो वधूयोः परिप्रीता पन्यसा वार्येण ॥ भद्रवधू भवति यत्सुपेशा स्वयं सामित्रं वनुते जने
 चित् ॥ पत्तेजगार प्रसंच मतिशो सा शिरः प्रतिदधौ वरूथं ॥ आसीन दुर्धामुपसिद्धिण
 तिन्यदुत्ताना मन्वेति मूर्मि ॥ बृहन्नखो अपलाशो अर्वा तस्मै माता विषितोऽतिगर्भः ॥
 अन्यस्यावत्संरिहती मिमाय कया भुवानि दधे धेनु रूधः ॥ सप्तवीरसो अधु एदुहा यन्नष्टोत्त
 राता समजमिरते ॥ नवपश्वाता स्त्रि विमंत आयं दश प्राक्सानुवितिरं सश्रः ॥ १७ ॥ दशाना
 मेकं कपिलं समानं तं हि न्वंति क्रतु मतीनां वसा धनं विप्राणां वाधवं ॥ प्रसद्विषं ज्ञानामम्य
 ह्यो रथानां ॥ ऋषिः सद्यो मनुहितो विप्रयावयत्सखः ॥ १८ ॥ आधीव मा एगमाः पतिः शु

सं. ७
६४

वेपार्याय॥ गर्भमाता सुचितुं वक्षणाखवेन तंतुषयंती विभर्ति॥ यीवानं मेघमपचंत वीरान्मु
प्ता आक्षाः अनुदीवः आसन्॥ दधनुं दहती मय्युतः पवित्रवंता चरतः पुनंता॥ विक्लेशना
सो विषं व आयन्यवातिने मोनहि पक्षदः॥ अयं मे देवः सविता तदा हृदं न दृढं न वत्सपिर
न्तः॥ अयं यंगामं वदमानमा रादचक्रया स्वधया वर्तमानं॥ सिषक्त्यः प्रयुगाजनानां
सद्यः शिश्ना प्रमिनानो न वीयान्॥ एतौ मे गावौ प्रमरस्य युक्तौ मोषु प्रसेधीर्मुहुरिन्ममं धि॥
आपश्चिदस्य विनशं सथं सरश्च मर्क उपरो व भूवान्॥ १८॥ अयं यो वज्रः पुरुधा विवृ
तो वः सूर्यस्य दहतः पुरीषात्॥ श्रवदेनापरोऽन्यदसितदम्यथी जरिमाणस्तंति॥ वृ
क्षे वृक्षे नियतामीमय द्यौस्ततो वयः प्रपतान्मूरुषादः॥ अथेदं विश्वं भुवनं भयातः दंष्ट्र
य सुवदषये वृक्षि क्षत्॥ देवानां माने प्रथमा अतिष्ठन्त तत्रादेषामुप ए उदायन्॥ त्र

राम
६४

यस्तपन्ति पृथिवीमन्पादा वृक्कंवहतः पुरीषं ॥ साते जीवातु रूततस्य विद्धि मा सैता
 दगपगूहः समुये ॥ आवि सः कृणुते गृहते बु सं स यादुरस्य निर्णिजोनमु न्यते ॥ १२ ॥
 विश्वो ह्यन्यो अरि रजगा मम मेदह श्वशुरे ना जगाम ॥ जक्षो ह्यना उत सोमं पपीया त्सशि
 तः पुनरस्त जगा यात् ॥ सरो रुवदुषम स्ति गम शृंगो वर्षत म्लो व रि मन्ना पृथिव्याः ॥ विश्वे च
 न वृजनेषु पामि यो मे कुक्षी सुत सोमः पृणति ॥ अद्रिण ते मदि न दं दू नू या न्त्सु न्वंति सोमा मि
 वसि त्वमेष्वां ॥ पवंति ते वृष भा अस्ति तेषां पृक्षेण यन्मघव न्हय मानः ॥ इदं सु मे जरित रवि
 किट्ठि प्रती पंशा पंन्यो व हंति ॥ लोपाशः सिंहं प्रत्यं वमसाः क्रोष्टा वरुहं निरतक्त कक्षात् ॥
 कथा त एत दह मा वि केतं गृह्णस्य पाक स्रव सोम नीषां ॥ तन्नो विहं शतु या विवो वो यैर्दं ते म
 घव न्क्षेम्या धूः ॥ एवा हि मां तव संवर्दूयंति दिवश्चिन्मे बहत उत रा धूः ॥ पुरु सह स्रानि शि

या

म

सं. ७

६५

शामि साकमशत्रुं हि माज निताज जान ॥ २० ॥ एवाहि मांतव संजनु रुरुगं कर्मन्कर्मन्वषण
मिंद्र देवाः ॥ वधो वृत्रं वज्रेण मंदसानो यव्रजं महिना दाशुषेवं ॥ देवास आयन्य रश्मिं रवि
भ्रन्वना वृश्चंतो अभिविद्रि एयं न ॥ निमुहुं रदधतो वक्षणा सुयत्रा कपी टमनुतदहंति
॥ शशः क्षरं प्रस्यं चंजगा राद्रिलोगेन व्यमंदमा एत ॥ बृहंतं विदुहते रंधया निवयदूत्सो वृष
भंश्रुवानः ॥ सुपर्ण इत्यानखमा सिषाया वरुहुः परिपदं न सिंहः ॥ निरुहुश्चिन्महिष
स्तर्षावानो धातस्माः आययं कर्षदेतत् ॥ तेभ्यो गोधा अययं कर्षदेतद्ये ब्रह्मणः प्रति
पीयं सनैः ॥ सिमउक्षणे वसृष्टां अहंति सुयं वलानितन्वः शृणुनाः ॥ एते शमीभिः सु
शमी अभूव्ये हि विरेतन्वः १ः सोमउकक्षैः ॥ नृवददं नुपनो माहिवाजा न्दि विप्रवोद
धिषेनामवीरः ॥ २१ ॥ वनेन वायो न्यधायि चाकं सुचिर्वास्तो मोभुरणवजीगः ॥ म

राम

६५

स्येदिंद्रः पुरुदिंद्रः पुरुदिनेषु होतानृणां नयो नृतमः क्षपावान् ॥ प्रते अस्या उषसः प्राप
 रस्या नृतौ स्याम नृतमस्य नृणां ॥ अनु त्रिशोकः शतमावहन् नृकुत्सेन रथो यो असत्स
 वान् ॥ कलेमदुद्रं स्योदु मे रो गिरो अभ्यु १ गोविधाव ॥ कदा हो अर्वा गुपन्ना मनीषा आ
 त्वाश क्वा मुपमं ए धो अन्नैः ॥ कदु युक्ता मिंद्रत्वा वतो नृकया धिया करसे कन्न आग
 न् ॥ मित्रो न सत्य उरुगाय भृसा अन्नै समस्य यद सन्नानीषाः ॥ प्रेरय सरो अर्थं न पारं
 ये अस्य कामं जनिधा इव गमन् ॥ गिर श्रवयेतु विजात पूर्व १ नर इंद्र प्रति शि क्षं यनैः ॥ २२ ॥
 मात्रे नु ते सुमिते इंद्र पूर्व १ धौर्मज्जना एथीवी काव्येन ॥ वश्यते एतव तः सुतासः स्वा
 यन्न वंतु पीतये मधूनि ॥ आमध्वो अस्मा असि वं नमत्र मिंद्राय पूर्णं सहि ससरा धाः
 सवा व धे वी मन्ना एथि व्या ऋभि क्रत्वा नयः पौं स्यैश्व ॥ व्याना किंद्रः एतना स्वाजा आ

सैयतंते सरयाय पूर्वः॥ आस्मारथं नष्टतना सुतिष्ठयं भद्रया सुमत्या चोदयासे॥ २
 ३॥ प्रदेवत्रात्र स्रयो गातुरेव यो अष्टमन सोन प्रयुक्ति॥ महीं मित्रस्य वरुणस्य धासिंष्ट
 युज्जयसे रीरधा सुवृक्तिं॥ अध्वर्यवो ह विष्मंतो हि भूना एष इतो शती रुशंतः॥ अवया
 श्रवणे अरुणः सुपर्णस्तमास्य ध्वमू मिमघा सुहस्ताः॥ अध्वर्यवो पदतासमुद्रमपान
 पातं ह विषायजध्वं॥ स वोदददू मिमघा सुपतंत सै सोमं मधुमंतं सुनोत॥ ओ यो निधो
 दीदयदस्व रं तयं विप्रासई कते अध्वरेषु॥ अपान्नपान्मधुमतीरपोदाया भिरिंदोवा
 वृधे वीर्याय॥ यामिः सोमो मोदते हर्षतैव कल्याणी भिर्युवति मिर्नमर्यः॥ ता अध्वर्यो
 अपो अष्टा परे हियदा सिंवा ओषधीभिः पुनीतात्॥ २४॥ एवे घूने युवतयो न मंतय
 दी मुशान्मुशतीरे स्य च॥ संजानते मनसा संचिकित्रे ध्वर्यवो धिषणपश्चदेवीः॥ यो

वो वृताभ्यो अकृणो दुलो कं यो वो मद्या अभिशले रमुं वत ॥ तस्मा इन्द्राय मधु मंतमू मिंदे
 वमादनं प्रहिणोत नायः ॥ प्राप्ते हि नो तम धमंतमू मिं गभो यो वः सिंधवो मध्व उत्सः ॥
 घृतं च मीमं धरेषा पोरे वतीः शृणुता हवं मे ॥ तं सिंधवो मत्सर मिद्र पानमू मिं प्र
 हेतय उमेदयं ति ॥ मदच्युतमौ शानं न भोजं परित्रितं तुं विचरंत मुस्तं ॥ आवर्तत तीरध
 नु द्विधा रणोषु युधोन नियवं चरंतीः ॥ सखे जनीत्रीर्भुवनस्य पत्नीरपो वंदस्व सवधः स
 येनीः ॥ २५ ॥ हि नो तनो अध्वरं देवयज्या हि नो त ब्रह्मसनये धनानां ॥ क्रतस्य योगे विष्ण
 ध्वमधः श्रुष्टी वरीभूतनास्मभ्य मायः ॥ आयोरे वतीः क्षय ध्वा हि वस्वः क्रतुं च भद्रं विभ
 थामतं च ॥ एयश्च स्वस्य पत्नीः सरस्वती तद्गुणते वयो धाता ॥ प्रतियदा पो अदृश
 मायतीर्घृतं ययां सि विभ्रतीर्मधूनि ॥ अध्वर्युभिर्मनसा संविदाना इन्द्राय सोमं सुषुतं

सं. ७
६७

भरतीः॥ एमाः अगमन्नेवती जव धन्या अध्वर्यवः सा दयता सखा यः॥ निवर्हि विध
तन सोम्यो सोपंनप्रासं विदना स एनाः॥ आगमन्नाप उशती वृहि देहं न्य ध्वरे अस दंदे
वयंतीः॥ अध्वर्यवः सुनुते शय सोम मभ दुवः सुशका देव यज्या॥ २६॥ आनो देवाना
मुपवेतु शंसो विश्वेभि स्तुरै रवसै यजत्रः॥ तेभिर्वयं सुषखा यो भवे मत रंतो विश्वादुरि
ता स्याम॥ परिविना तो द्वि एम म न्या दृत स्य पथान मसा विवा सेत्॥ उत खेन क्रतुना सं
वदेत श्रेयां संदक्षं मनसा जगभ्यात्॥ अधा यि धीतिर स ह गृमं शा स्तीर्थे न द सप्त
यं तूमाः॥ अभ्या नश्म सुवित स्य श्रु पंन वेद सो अ मता नाम भूमा॥ नित्य श्वा रु न्या त्स्य प
तिर्दमूना य स्मा उदेवः स विता ज जान॥ भगो वा गो भिर्य मे मन ज्या त्सो अ सै चारु
दय दु त स्यात्॥ इयं सा भू मा उष सा मि व क्षाय दक्ष मंतः शव सा स मा य न॥ अ स्य स्तु

एम
६७

तिंजरितुर्भिक्षमाणानःशगमासउपयंतुवाजाः॥२०॥ अस्येदेवासुमतिःपत्रथानाम
 वत्सूव्याभूमनागौः॥ अस्यसनीकाःअसुरस्ययोनौसमानआभरणोविभ्रमाणः॥किंस्त्रि
 दूनंकउसदक्षआसयतोद्यावापृथिवीनिष्टतक्षः॥संतृष्टानेःअजरेइतउतीःअहानि
 पूर्वैरुषसोजरंत॥नैतावदेनापरेअन्यदस्कुक्षासद्यावोपृथिवीविभर्ति॥त्वंपवित्रेषु
 तस्वधावान्यदींसूर्यनिहरितोवहंति॥स्तेगोनक्षामस्येतियथ्यंमिहंनवातोविहवातिभ
 म॥मित्रोयत्रवरुणोअन्यमानोनिर्वनेनव्यसृष्टशोकं॥स्तरीयत्सूतसद्योअज्यमाना
 व्यधिरव्यथीःकणुतसगोपा॥पुत्रोयत्सर्वःपित्रोर्जनिष्टशम्यांगौर्जनिगारयदृष्टान्॥
 उत्तकएवंनृषदःपुत्रमाहुस्तस्याबोधनमादत्तवाजी॥प्रकृषायरुशदपिन्वतोधर्त्त
 मत्रनकिरस्माअपीयेत्॥२१॥प्रसुगमंताधियसानस्यसक्षणिवरेभिर्वरंअमिषुप्रसी

६

सं. ७

६८

३५

रतः॥ अंस्माकमिंद्रोऽभयं जुजोषति यत्सोम्यस्यां धसो बुवो धति॥ वींद्रयासिदिमानि रो
चना विपार्थि वानि रजसायु रूष्टुत॥ ये तावहंति मुहुर ध्वरां उपते सुवन्तं तुवग्वं अणध
सः॥ तदिन्मे छंदुषो वयुषं पुत्रो यज्जानं पित्रोरधीयति॥ जायायति वहति वग्न्युना
मुमत्सुं सरद्रुद्रो वहतुः षरिक्तः॥ तदित्सधरुमभिचारुदी धयगावो यछा सन्वहतुन
धेनवः॥ मातायन्मंतुर्ष्यस्य पूर्व्या भिवा एष्य स धातुरिज्जनः॥ प्रवो छारि रिवे देवयु
ष्यदमेक कोरुद्रे भिर्याति तुर्वणिः॥ जरावाये षमते शुदावने परिवउमेभ्यः सिंचता म
धु॥ २९॥ निधीयमान मय गच्छ म फ्रम मे देवानां व्रतया उवाच॥ इंद्रो विद्रां अनु हित्वा
चवक्षते नाहमग्ने अनुशिष्ट आगां॥ अक्षेत्र विश्वे त्रविद्रं स प्राट् स प्रै ति क्षेत्रविदा मुशि
ष्टः॥ एतच्च मद्रमनुशासनस्योत सुतिं विद्रसं जसीनां॥ अद्ये दुप्राणी दममज्जिमाहापी

नां

एष

६८

वे ५

वृत्तोऽधयन्मातुरुधः॥ एमेनमापजरिमायुवानमहे वृन्वसुः सुमनावभ्रव॥ एता निभद्रा क
लशक्रियामकुरुश्रवणददतोमघानि॥ दानरदोमघवानः सोअस्त्वयंच सोमो हृदियं विभर्ति
॥३०॥ इति सप्तमाष्टके सप्तमोऽध्यायः॥ ७॥ ॐ ३म्॥ प्रमायुयुज्जे प्रयुजो जनानां वहामिस्म
पूषणमंतरेण॥ विश्वेदेवा सोअधमामरक्षन्तुः शासु एगादिति घोष आसीत्॥ संमातपंस्य
भितः सपत्नीरिव पशवः॥ निबाधते अमतिर्नमता जसुर्वे नवीयते मतिः॥ मूषो न शिश्रा
व्यदंति माध्यः स्तोतारं ते शतक्रतो॥ संकृत्स्नो मघवं निंदु मळया धापिते वनो भवा॥ कुरुश्रव
णमावृणिरजानंत्रा सदस्यवं॥ मंहिषं वा घता मघिः॥ यस्य माहरितो रथेति स्त्रो वदंति सा
धुया॥ स्रवै सहस्रदक्षिणे॥ १॥ यस्य प्रसादसो गिर उपमश्रवसः पितुः॥ क्षेत्रं नर एव मूचुषे॥
अधिपुत्रोपमश्रवो न पान्मित्रातिथेरि हि॥ पितुषे अस्मि वंदिता॥ यदीश्री मामृतानामु

सं. ७
६९

तवामस्यानां॥ जीवेदिन्मघवामम॥ नदेवानामतिव्रतंशतात्माचनजीवति॥ तथायुजाविवावृते
॥२॥ प्रवेयामावृहतोमादयंतिप्रवातेजादरिणोवर्हतानाः॥ सोमस्येवमौजवतस्यमक्षोविभीर
कोजागृविर्मह्यमछान्॥ नमामिमेथनजिहीकएषाशिवासखिभ्यउतमह्यमासीत्॥ अक्षस्या
हमेकपरस्यहेतोर्नुव्रतामयजायामरेथं॥ द्वेष्टिश्चश्चरपजायारुणदिननाथितोविंदतेम
र्दितारं॥ अश्वस्येवजरतोवस्यस्यनाहंविदामिकितवस्यभोगं॥ अन्येजायापरिमडांसस्ययस्या
गृध्रद्वेदनेवाज्यक्षः॥ पितामाभ्रातरएममाहुर्नजानीमोनयताबहुमेतं॥ यदादीध्येनद
विषाण्येभिःपरयद्गोवहीयेसखिभ्यः॥ न्युसाश्चबभ्रवोवाचमक्रतः॥ एमीरेषानिष्कृतंजरि
णीव॥३॥ सुभामेतिकितवःपृच्छमानोजेष्यामीतितन्वा३श्वसुजानः॥ अक्षासोऽअस्यविति
रंतिकामंप्रतिदीष्टेदधतआकृतानि॥ अक्षासइदंकुशिनोनितोदिनोनिक्त्वानस्तपनास्ता

राम

६९

प३

पयिषवः॥ कुमारदेसाजयतः पुनर्हणो मध्वा संपत्ताः कितवस्य बर्हणा॥ त्रिपंचाशः क्री
कतिव्रात एषां देवद्वसवितास्य धर्मा॥ उग्रस्य विन्मन्यवेनानमते एजाविदेभ्यो नमः
कुणोति॥ नीचावतंत उरिस्फुरं सहस्रा सोहस्तवंतं सहंते॥ दिव्या अंगा एरिणे न्युत्ताः
शीताः संतोदयं निर्दहंति॥ जाया तप्यते कितवस्य हीना मा पुत्रस्य चरतः कस्वित॥ स
एवाविभ्यदुन मिषमानो न्येषामस्तमुपनक्त मेति॥ ४॥ स्त्रियं दृष्ट्वा यः कितवंततापा न्येषां
जायां सुकृतं वयोनिं॥ पूर्वाह्णे अश्वान्युयुजे हि वभूत्सो अनिरंते वषट्कः पपाह॥ यो वः
सेनानीर्महतो गणस्य एजाव्रातस्य प्रथमो बभूव॥ तस्मै कणोमि न धनारुण क्षिरशाहं
प्राचीस्तदंतं वदामि॥ अक्षैर्मादीव्यः कृषि मित्कषस्ववित्तेरमस्वबुद्धमन्यमानः॥ तत्र गा
वः कितवतत्र जाया तन्मे विचष्टे स वितायमर्यः॥ मित्रं कणुध्वं खलु कं मृतानो घोरेण

ता ५

नो मा १

सं. ७

७०

वरतामि धृषु ॥ निवो नु म न्यु विशताम रतिर न्यो व भू एणं प्रसितौ न स्तु ॥ ५ ॥ अबुध्रमु स
दं द्रवं तो अग्न यो ज्योतिर्भ रंत उष सो व्युष्टिषु ॥ मही घावा पृथिवी चेतताम पो या देवाना
म व आवृणी महे ॥ दिव स्पृथि व्यो रवः आवृणी महे मा तृत्सिं धू न्यर्वता न्यु र्य एण वतः ॥
अनागा स्तं सूर्य सुषा समी महे भद्रं सोमः सुवानो अया कृणोतु नः ॥ ६ ॥ देवानो अय पृथि
वी अनाग सोम ही त्रा ये तां सुविताय मातरा ॥ उषा उषं संप वा धता मघं स्वस्य रग्निं स
मि धानमी सहे ॥ इय न्न उस्त्रा प्रथमा सुदेव्यं देव त्स निभ्यो देवती व्युत्तु ॥ आरे मसुं दु वि
त्तं त्रस्य श्री महि स्वस्व रग्निं ॥ प्रयाः सि स्त ते सूर्य स्य रग्नि मभि ज्योतिर्भ रंती रुष सो व्युष्टि
षु ॥ भद्रानो अय प्रव से व्युत्त स्वस्य रग्निं ॥ ७ ॥ अनमी वा उष स आवृ रंतु न उदग्ग
यो जिह तां ज्योतिषा वृहता ॥ आयु क्षाता मश्वि ना तृत्तु जिं रयं स ॥ प्रे षं नो अ घ स वि

२४५

१५५

राम

७०

त्वरेण्यं भागमा सुवसहिरत्नधा असि ॥ यो रजनित्री धिषणमुपब्रुवे स्व० ॥ पियर्तु
 मातहतस्य प्रवाचनं देवा नां यन्मनुष्या ३ अमन्महि ॥ विश्वा इदुस्त्राः स्रकुदेति सूर्यः स्व०
 अदृषो अद्य बहिषः स्तरी मणिग्राह्यं योगे मन्मनः साधईमहे ॥ आदिसानां कर्मणि रूपा
 भुरण्यसि स्व० ॥ आनो बहिः सधमादे बृहद् विदेवां र्दुहे सादया स पतहोत्तन ॥ इंदं मित्रं
 वरुणं सातये भगं स्व० ॥ १ ॥ त आदिसा आगता सर्वता तये बृधे नो यत्तमवता सजोषसः
 ॥ बृहस्पतिं पूषणमश्विना भगं स्व० ॥ तन्नो देवाय षत सुप्रवाचनं छर्दि रदिसाः सुभरं
 नृपाय्यं ॥ यश्वे तो कायतनया यजीवसे स्व० ॥ विश्वे अद्य मरुतो विश्वकुती विश्वे भवं त्वग्न
 यः समिद्धाः ॥ विश्वे नो देवाः अवसागमंतु विश्वमस्तु द्विषं वा जो अस्मे ॥ यं देवा सो व
 थवा जसा तो यंत्राय ध्वेयं पिपृथा संहः ॥ यो वो गोपी ये नमस्ये ये वेद ते स्याम देववीत

सं. ७
७१

येतु रासः॥८॥ उषासानक्ता बृहती सुपेशा साद्या वा सा मावरुणो मित्रोऽर्यमा॥ इंद्रं दु
वेमरुतः पर्वतां अप आदित्यां द्यावा एथिवी अप स्वः॥ द्यौः श्रवणः एथिवी च मचेत स क्र
तावरीरक्षता मंह सोरिषः॥ मादु विदत्रा निर्ऋतिर्नर्दशतत देवानाम वो अघा वृणीमहे
॥ विश्वस्मान्नो अदितिः पातं ह सोमाता मित्रस्य वरुणस्य रेवतः॥ सर्वज्योतिरव कं न शीम
हित दे०॥ ग्रावा वरुण पुरां सिसो धनु दुष्यन्तिर्ऋतिं विश्वमत्रिणं॥ आदित्यं शर्मम
रुता मशीमहित दे०॥ इंद्रो बृहिः सीदतु पिबता मिळा बृहः स्यतिः सामभिर्ऋको अर्चतु॥
मुप्रकेतं जीवसे मन्मधीमहित दे०॥९॥ दिवि स्थशं यज्ञमस्माकमश्विना जीराध्वरं क
पुतं सुमन मिष्टये॥ प्राची नरश्मिमाहुतं घृतेन त दे०॥ उपद्रये सुहवं मारुतं गणं पावक
मधं सख्याय शंभुवं॥ रायस्योषं सोऽश्वसाय धीमहित देवा०॥ अपां पेहं जीवधन्यम

राम

७१

रामहे देवायं सुहवम ध्वरिप्रियं ॥ सुरिभिर्मसोममिन्द्रियं यमीम हितदे ॥ सुनेमतत्सु सनि
 ता सनि त्वभिर्वयं जीवाजी वपुत्रा अनागसः ॥ ब्रह्मद्विषो विषगे नो भरे रततदे ॥ येष्णमनो
 र्यक्षिया स्तेष्णो तनय द्रोदे वा इमहेतद द्यातन ॥ जैत्रुं क्रतुं रयिमही रवद्यशस्त देवा ॥ १० ॥
 महद्दधमहता मावृणीमहे वो देवानां बृहता मनर्वणि ॥ यथाव सुवीरजा तनशामि हेतदे ॥
 ॥ महो अग्नेः समिधानस्य ॥ मयि नागामित्रे वरुणे सुस्तये ॥ श्रेष्ठे स्याम सवितुः सवीम नि
 तदे ॥ ये सवितुः सत्यसवस्य विश्वे मित्रस्य व्रते वरुणस्य देवाः ॥ ते सौ भगं वीरवद्भो मदग्नो
 दधात नद्रविणं वित्रमस्मे ॥ सविता यश्वाता त्सविता पुरस्ता त्सवितो तरा त्सविता धराता
 त् ॥ सवितानः सुवतु सर्वतातिं सविता नो एसतां दीर्घमायुः ॥ ११ ॥ नमो मित्रस्य वरु
 णस्य चक्षसे महो देवाय तदतं सपर्यत ॥ दूरे दशे देवजाता यकेतवे दिवसुत्रयसूत्रे

ता

वेविश्वाहो

सं. ७

७२

र्यायशंसत॥सामासत्योक्तिः पारियातुविश्वतोद्यावाचयन्नततनंनहानिच॥विश्वम
न्यंनिविशतेयदेजतिविश्वाहोदेतिसूर्यः॥नतेअदेवःप्रदिवोनिवासतेयेदेतशेभिःपत
रैर्ययसि॥प्राचीनमन्यदनुवर्ततेरजउदन्येनज्योतिषायासिसूर्य॥येनसूर्यज्योतिषा
वाधसेतमोजगत्रविश्वमुदियविमानुना॥तेनास्मद्विश्वामनिगमनाहुतिमपामीवाम
पदुःषमंसुव॥विश्वस्यहिप्रेषितोरक्षसिन्नतमहेक्यनुचरसिखधाःअनु॥यदधवा
सूर्योपब्रवामहेतन्नोदेवाअनुमंसीरतक्रतुं॥तन्नोद्यावापथिवीतन्नःआपदुंदः
अएवंतुमरुतोहवंवचः॥माश्रूनेभूमसूर्यस्यसंवेदशिभुद्रंजीवंतोअरण्यमशी
महि॥१२॥विश्वाहास्वासुमनसःसुवक्षसःप्रजावंतोअनामीवाअनागसः॥उद्यंतंत्वा
मित्रमहोदिवेदिवेज्योग्जीवाःप्रतिपनूयेमसूर्य॥महिज्योतिर्विभ्रतंत्वाविचक्षणभा

राम

७२

प्र

खंतंचक्षयेचक्षयेमयः॥ आरेहंतं बृहतः पाजसस्यरिवयं जीवाः प्रतिपश्येमसूर्य॥ य
स्यते विश्वामुवनानिकेतुनाचिरते निचवि शंते अकुभिः॥ अनागास्ते न हरिकेशसूर्याद्वाक्ता
नो वस्यसावस्यसो दिदि॥ शंनो मवचक्षसा शनो अक्रा शं मानुना शं हिमां शं घृणेन॥ य
थाशमध्वं मसदुरेणेतसूर्यद्रविणं धेदिचित्रं॥ अस्माकं देवा उभयाय जन्मने शर्मय
षतद्विपदे चतुष्यदे॥ अश्विबदूर्जयमानमाशितंतदस्मेशं योररपो दधातन॥ यद्वो देवा
श्रवकमजिद्वयागुरुमनसो वा प्रयुती देवहेवनं॥ अशवा योनो अभिदुष्टुनायते तस्मिं
तदेमो वसवो निधेतन॥ १३॥ अस्मिन्नदं दृष्टुत्कृतो यशस्वति शिमीवति क्रंदसि प्राव
सातये॥ यत्र गोषाताष्टवितेषु खादिषु विष्वक्पतंति दिद्यवो नृपा ह्ये॥ सनः क्षमंतं स
दने व्यूष्णु हि गोअर्णसं रयिमिंद्रप्रवाप्यं॥ श्यामते जयतः शक्रमेदिनो यथावयसु

सं. ७

७३

भिद्र

रमसितहसो कधि॥ यो नो दास आर्यो वा पुरुषु ता देवदं द्रयुधये चिकेतति॥ अस्माभिद्ये
सुषहा संतु न ब्रवस्व यावयंतान्व नु या मसंगमे॥ यो दमे मिहो यश्च भूरि नियोऽअ
भा के वारि वो विन्नुषास्ते॥ तं विखादे सस्ति मघश्च तं नरमर्वा च मिंद्रमकरामहे॥ स्ववृजं
हितामहं उग्रवानानुदं वषभरध्रचोदनं॥ प्रमुंच स्वपरिकुत्सादिहा गहि किमु लावान्मु
ष्कयोर्बद्ध आसते॥ १४॥ यो वां परिज्मा सुवृदश्चि नारयो दोषा मुषा सो ह्यो हवि
ष्मता॥ राश्वत्तमा सस्तमुवा मिदं वयं पितुर्न नाम सुहवं हवामहे॥ चोदय तं स नृताः
पि न्वतं धिय उत्सुरंधी रीरय तं तदु न्मसि॥ यशसं भागं कणु तं नो अश्विना सोमं न
वारुं मघव त्क नस्तुतं॥ अमाजुरश्चिद्रवयो युवं भगो नशोश्चिद्विता एष मस्य चित्
॥ अंधस्य चिन्ता सत्या कुरु स्य चिघ्रुवा मिहा दुर्भिक्षजारुत स्य चित्॥ युवं च्यवानं स

वसे

राम

७३

नयं यथा रथं पुनर्युवानं चरथा यतक्षयुः॥ निष्ठौ ग्यमूहयुरद्वयस्य रि विभ्वेता वांसवनेषु
प्रवाच्या॥ पुराणा वांवीर्याः प्रब्रवाजनेथो हासयुभिषजा मयो मुवा॥ तावान्नुनया
ववसे करमहेयं न्ना सत्याश्रदरिर्यथा दधत्॥ १५॥ इयं वामद्वेष्ट एतं मेऽ अश्विनायु
त्रायैव पिशमक्षं शिक्षतं॥ अनापिरज्ञा असजात्या मतिः पुरातस्या अभिशस्तेरवस्यतं॥
युवं रथेन विमदाय सुंध्युवं न्यूहयुः पुरुमित्रस्य योषणं॥ युवं हवं वधिमत्याऽ अग
स्तं युवं सुष्ठुतिं वक्रयुः पुरंधये॥ युवं विप्रस्य जरणा मुपेयुषः पुनः कलेरु कणुतं यु
वदयः॥ युवं वदनमृग्य दादु दूषयुयुवं सधो विश्य लामेतवे कथः॥ युवं हरे भंवष
णा गुहाहित मुदैरयतं मम वांसमश्विना॥ युवमृबी समुतत समत्रयऽ ओमं नंतं वक्र
युः सप्तवधये॥ युवं श्वेतं पेद्वे श्विना श्वं नवभिर्वाजैर्नवतीचवाजिनं॥ चर्कल्यंददयु

राम०

सं. ७

७४

श्रु

३ विश्वं

१५६

द्वीवयत्सखं भगंन नृभ्यो हव्यं मयो मुर्व ॥ १६ ॥ न तं रजानाव दिते कुतश्च न नां हो अश्रोतिदु रि
तं न किर्भयं ॥ यमश्चिना सुहवारूद्रवर्तनी पुरे रथं कृणु यः प ॥ सह ॥ आने नया तं मन सो जवी
यसारथ्यं वाम भव ॥ क्रुरश्चिना ॥ यस्य योगे दुहिता जायते दिव उभे अहनी सुदिने विवस्वतः ॥
तावर्तिर्यातिं जयुषा विपर्वतमपि न तं शयवे धेनुमश्चिना ॥ वृकस्य चिद्वर्तिकामं त एसा युवं
शनीभिर्गसिताममुचतं ॥ एतं वां स्तोममश्चिना व कर्मा तक्षाम भृगवो न रथां ॥ त्यम क्षामयो
षपां नमये नित्यं न स्तुतं नयं रधानाः ॥ १७ ॥ रथं ॥ यां तं कुह को ह वां न ए प्रति द्य मं तं सुविता
यभूषति ॥ प्रातया वा णं विशे विनो व स्तोर्व स्तोर्व ह मानं धिया शमि ॥ कुह सि द्यो षा कुह व स्तो
रश्चिना कुहाभिपित्वं करतः कुहोष तुः ॥ को वां शयुत्रा विधवे व दे व रं मयं न यो षा कृणुते
सधस् ॥ आ ॥ प्रातर्जरथे जरणे कापया व स्तोर्व स्तो र्यजता ॥ गच्छ योगदं ॥ कस्य ध्वसा

राम

७४

भवथः कस्यवानराजपुत्रेवसवनावगच्छथः॥युवांमगेववारणामगण्यवोरोषावस्तोर्ह
 विषानिद्रयामहे॥युवंहोत्रामतुथाजुक्तेनरेषजनायवहथःशुभस्यती॥युवांहघोषाप
 र्यश्विनायतीराज्ञऊचेदुहिताएषेवांनरा॥भूतंमेअदुतभूतमक्तवेश्वावतेरथिनेशक्तमर्व
 ते॥१८॥युवंकवीष्ठःपर्यश्विनारथंविशोनकुत्सोजरितुर्नशायथः॥युवोर्हमक्षापर्यश्वि
 नामध्वासाभरतनिष्कृतंनयोषणा॥युवंहभुज्युंयुवमश्विनावशंयुवंशिंजारमुशनामुपार
 थुः॥युवोररावापरिसख्यमासतेयुवोरहमवसासुम्नमाचके॥युवंहकशंयुवमश्विनाश
 युंयुवंविधंतंविधवाभुरुष्यथः॥युवंसनिभ्यःस्तनयंतमश्विनापत्रजमूर्णुथःसप्तास्यं॥ज
 निष्ठयोषापतयत्कनीनकोविचारुहन्वीरुधोदंसनाअनु॥आस्मैरीयंतेनिवनेवसिंधवोस्मा
 अहूभवतितसतिलुनं॥जीवंरुदंतिविमयंतेअध्वरेदीर्घामनुप्रसितिंहीधियुर्नरः॥वा

सं. ७

७५

मं पितृभ्यो यद्दं समेरिरेमयः पतिभ्योजनयः परिषजे ॥ १९ ॥ न तस्य विघ्नतदुषु प्रवोचतसु
वाहयकवत्या ॥ क्षेतियो निषु ॥ प्रियोस्त्रियस्य वृषभस्य रेति नो गृहं गमेमाश्विना तदुश्मसि ॥
आवामगंत्सुमतिर्वाजिनीवसू मश्विना तत्सूकामा अयं सत ॥ अभूतं गोपामिथुना शुभस्य ती
प्रिया अयं मणोदुर्या अश्रीमहि ॥ नामं दसानामनुषोदुरेण आधत्तं रयिं सहवीरं वचस्य वे
॥ कृतं तीर्थं सुप्रपाणं शुभस्य तीष्णं पथेष्टमपदुर्मतिं हतं ॥ कस्विदयकतमास्वश्विना
विक्षुद्रस्त्रामादयेते शुभस्य ती ॥ कर्दं नित्ये मेकतमस्य जगमनुर्विप्रस्य वायजमानस्य वा गृहं ॥
२० ॥ समानमुसं पुरुहूतमुक्थ्वरं रथं त्रिवक्रं सर्वनागनिगमतं ॥ परिमानं विदथ्यं सुवृत्ति
भिर्वयं मुष्टा उषसो हवामहे ॥ प्रातर्युजं नासया धितिष्ठथः प्रातर्वाणं मधुवाहनं रथं ॥
विशो येन गच्छथो यज्वरी नरा कीरे श्वयज्ञं होतुमंतमश्विना ॥ अध्वर्युं वामधुपाणिं सुह

राम

७५

स्वमग्निधंवाधृतदक्षंदमनसं॥ विप्रस्यवायत्सवनानिगच्छोतः आयातंमधुपेयमश्वि
ना॥२१॥ अस्तेवसुप्रतरंलायमस्यभ्रषन्निवप्रभरास्तोममस्मै॥ वाचाविप्रास्तरतवानम
योनिरमयजरितः सोमदंष्ट्रं॥ दोहेनगासुपशिक्षासखायंप्रबोधयजतजरिमिंदं॥ कोशं
नपूर्णंवसुनाम्यष्टमाच्चावयमघदेयायभरं॥ किमंगत्वामघवभोजमाहुः शिशुहिमा
शिशयंत्वाष्ट्रणोमि॥ अप्रसूतीममधीरक्तशक्रवसुविदंभगमिंद्राभरनः॥ त्वांजनाम
मसत्येष्टिंद्रसंतस्थनाविद्वयंतेसमीके॥ अत्रायुजंकणुतेयोहविष्मान्नासुवतासख्यं
वष्टिष्टूरः॥ धनंनस्यंदं बहुलं यो अस्मैतीव्रान्तेमां आसुनोतिप्रयसान्॥ तस्मैशत्रंस्तु
तुकात्रातरद्वोनिसृष्टान्युवतिहंतिवृत्रं॥ २२॥ यस्मिन्वयंदधिमाशंसमिंद्रेयः शिश्राय
मघवाकाममस्मै॥ आश्वित्सभयतामस्यशत्रुर्न सौ फल्गाजन्याममंतां॥ आश्व

सं. ७

७६

त्रुमपवाधस्वदूरमुगोयः शंखः पुरुदूततेन॥ अस्मै धेहियवमदोमहिंद्रक थीधियंजरि
त्रैवाजरत्नां॥ प्रयमंतर्धषसवासो अगमंतीजाः सोमावहुलांतां सइंद्रं॥ नाहदामानं मघवा
नियं संनि सुत्वते वदति भरिवामं॥ उत्तप्रहामतिदीव्या जयाति कृतं यष्टु स्त्री विचिनोति का
ले॥ यो देव कामो न धनारुणद्विसमिन्नं रायो मृजति स्वधावान्॥ गोभिष्टरे मामतिंदुरेवांय
वेन क्षुधं पुरुदूतविष्वां॥ वयं राजभिः प्रथमाधनाम्यस्माकेन वृजनेनाजयेम॥ वृहस्यति
र्नः परिपातु पश्चादुतोत्तरस्मादधरादघायोः॥ इंद्रः पुरस्तादुत्तमध्यतो नः सखा सखिभ्यो वरि
वः कृणोतु॥ २३॥ अष्टम इंद्रं मतयः सर्विदः स धीवी विश्वा उशतीर नृषत॥ परिषजंते जन
यो यथापतिं मयं निशुंध्यं मघवान् मृतये॥ नषात्वदिगपवेति मे मनस्वेदूकामं पुरुदूतशि
श्रय॥ एजे वदस्स निषदो धिवर्हिष्य स्मिन्सु सोमे वयान् मरुते॥ विषूह हिंदो अमते रुत क्षुधः

राम

७६

सद्द्रायोमघवावस्वईशते॥ तस्येदिमेप्रवणे सप्तसिंधवोवयोवर्द्धंतिवृषभस्यशुष्मिणः॥ व
योनवृक्षं सुपलाशमासदं सोमासदं मंदिनश्चमूषदः॥ प्रैषामनीकं शवसाद्विधतद्विद्वंस
१ मर्नवेज्योतिर्ययं॥ कृतं नश्चघ्नीविचिनोतिदेवनेसंवर्गं यन्मघवास्वर्यं जयत्॥ नतते अन्यो
अनुवीर्यं शकं नपुण एमघवन्नोतन्नतनः॥ २४॥ विशं विशं मववापर्यं शयतजनानां धेनाः
अववाकशदृषा॥ यस्याहशक्रः सवनेषुरण्यतिसतीत्रैः सोमैः सहतेष्टतन्यतः॥ आपोनसिं
धुमभियत्समक्षरं सोमासदं कुल्याद्वक्त्रं॥ वर्द्धंतिविप्रामहोअस्यसादनेयवन्नवृष्टिर्हि
मेनदानुना॥ वृषानक्रुद्धः पतयद्रजस्वायोऽर्धं पत्नीरकृणोदिमाअपः॥ समुनतेमव
वाजीर दानवेविदंज्योतिर्मर्नवेह विष्मते॥ उज्जायतांपरशुज्योतिषासहभ्रयाक्रतस्य
सुदुघापुणवत्॥ विशेवतामरुषोभानुनाशुविः स्वरं णशुक्रं शुशुचीतससतिः॥ गोभि

च४

सं. ७

७७

छरेमा०॥ वयं रजभिः० बृहस्पतिर्नः०॥ इन्द्रः पुरस्ता॥ २५॥ आया विन्द्रः स्वपतिर्मदाययो धर्मणा
तूनु जानस्तु विष्मान्॥ प्रलक्षणा अति विश्वास हां स्वपारेण महता वृत्त्येन॥ सुष्मा मारयः
सुयमारयः दुयमा हरी ते मिम्यक्षवज्रो नृपते गमस्तौ॥ श्रीभं रजन्सुयथाया दौ वदुर्मते पपु
षो वृष्पा नि॥ एन्द्रवा हो नृपतिं वज्रबाहु मुग्रमुग्रा सस्तु विश्वास एनं॥ प्रलक्ष संवृष भं सत्य
शुष्म मे मस्त्रा सधमा दौ वहंतु॥ एवापतिं द्रोणसावं सेवत समूर्जः स्कंभं धरुण आ वृषा
यसे॥ ओजः कृष सं गभाय त्वे अप्य सोयथा के नि याना मिनो वृधे॥ गमं न सेव सूत्या हि
शं सिषं स्वाशिषं भरमाया हि सोमिनः॥ तमी शिषे सास्मिन्ना ससिबर्हिष्यना धृष्या तव पा
त्राणि धर्मणा॥ २६॥ एयं प्रायन्प्रयमा रेव दूतयो कृण्वत श्रवस्या निदुष्टु ए॥ नये शो
कुर्यं श्रियां नावमारुहमी मे वते न वि शंत के पयः॥ एवैवा पाग परे संतु ल्यो प्राये वा

धुर्वी ३३

एम

७७

१५

दृष्टादुर्बुज आयुयुजे ॥ इत्याये प्रागु यरे संति रावने पुरु णियत्र वयुनानि भोजमा ॥ गिरि
 ५ रज्जान्नेजमाना ॥ आधार्य्योः क्रंददंतरिक्षाणि कोपयत् ॥ समीचीने धिषणे विष्णुभाय
 तिवृषः पीतामह उक्थानिशंसति ॥ इमं विभर्मि सुकृतं ते अंकुशं येनारुजासिमघव षफा
 रूजः ॥ अस्मिंस्सूते सवने अस्लोक्यं सुतदृष्टो मघव नो ध्या भगः ॥ गोभिष्टरे मामतिं ॥ वयं र
 नमिः ॥ २७ ॥ दिवस्य रिप्रथमं जज्ञे अग्निरस्मदीतीयं परिजात वेदाः ॥ तृतीयं सप्सुत मणा
 अजस्रमिंधान एनं जरते स्वाधीः ॥ विष्वाते अग्ने त्रेधा त्रया णिविष्वाते धाम विभजा पुरु
 ५ ॥ विष्वाते नाम परमं गुहाय हि ष्वातमुत्संयत आजगंथ ॥ समुद्रे खान्त मणा अशं
 १ तर्न्वक्षाद्ध्येदिवो अग्नदुधन ॥ तृतीये सारजसितं स्तिवांस मयामुपश्ये महिषा अवर्द्ध
 न ॥ अक्रंददग्निः सूनयं निवद्योः क्षामारे हिरिहृद्दी रुधः समंजन ॥ सद्योजज्ञानो विहीमि

५७

सं. ७
७८

ख्य ३

हो अम्भारो दसी भानुना भास्यंतः॥ श्रीणा मुद्गारे धरुणो रयीणां मनीषाणां प्रार्थनाः सो
मगोपाः॥ वसुः सनुः सहसो अक्षराजा विभात्यग्र उषसामिधानः॥ विश्वस्य केतुर्भुवनस्य ग
र्भ आरो दसी अष्टणा ज्ञायमानः॥ विष्णुर्विद्वि ममिनस्य रयं जनाय ह निमयं जंत पंच॥ २८॥
उशिक्या वको अरतिः सुमे धामर्ते षग्निरमृतो नि धायि॥ इयति धर्ममरु षं भरि भद्रुषु के
एशो विषाघा मिनक्षन्॥ दृशानो रुक्म उर्विया व्यधौ दुर्मर्ष मायुः प्रिये रुवानः॥ अग्निर
मृतोऽ अभवद्दयो भिर्यदेनं यौर्जनियत्करेताः॥ यस्ते अद्य कृणवद् दृशो वे पू पं देव द्युत
वंत माने॥ प्रतन्नय प्रतरं वसोऽ अछा भि सुमं देव भक्तं य विष्ठ॥ आतं भज सौ श्रव से ष्वान
उक्खु उक्खुऽ आ भज शस्य माने॥ प्रियः सूर्ये प्रियो अग्ना भवात्कृ ज्ञाते न भिनद्दु ज्ञानि वैः
॥ तामग्ने यज मानाऽ अनुघ्न विश्वा वसुद धिरे वा र्याणि॥ तया सह द्रविण मिच्छ माना ब्रजं

राम
७८

सं. ७

७९

गोमंतमुशिजोविवव्रुः॥ अस्तावग्निरं सुश्रोवो वैश्वानरऋषिभिः सोमगोपाः॥ अद्वेषे
द्यावापृथिवीहुवेमदेवा धत्तयिमस्मे सुवीरं॥२९॥ इति सप्तमाष्टके अष्टमोऽध्यायः ॥

राम०

७९

इति सप्तम अष्टके समाप्तः॥

[OrderDescription]
,CREATED=12.08.20 16:31
,TRANSFERRED=2020/08/12 at 16:52:08
,PAGES=239
,TYPE=STD
,NAME=S0003491
,Book Name=M-3062-ATH SAPTMASHTAK
,ORDER_TEXT=
,[PAGELIST]
,FILE1=00000001.TIF
,FILE2=00000002.TIF
,FILE3=00000003.TIF
,FILE4=00000004.TIF
,FILE5=00000005.TIF

FILE6=00000006.TIF
,FILE7=00000007.TIF
,FILE8=00000008.TIF
,FILE9=00000009.TIF
,FILE10=00000010.TIF
,FILE11=00000011.TIF
,FILE12=00000012.TIF
,FILE13=00000013.TIF
,FILE14=00000014.TIF
,FILE15=00000015.TIF
,FILE16=00000016.TIF
,FILE17=00000017.TIF
,FILE18=00000018.TIF
,FILE19=00000019.TIF

FILE20=00000020.TIF
,FILE21=00000021.TIF
,FILE22=00000022.TIF
,FILE23=00000023.TIF
,FILE24=00000024.TIF
,FILE25=00000025.TIF
,FILE26=00000026.TIF
,FILE27=00000027.TIF
,FILE28=00000028.TIF
,FILE29=00000029.TIF
,FILE30=00000030.TIF
,FILE31=00000031.TIF
,FILE32=00000032.TIF
,FILE33=00000033.TIF

FILE34=00000034.TIF
,FILE35=00000035.TIF
,FILE36=00000036.TIF
,FILE37=00000037.TIF
,FILE38=00000038.TIF
,FILE39=00000039.TIF
,FILE40=00000040.TIF
,FILE41=00000041.TIF
,FILE42=00000042.TIF
,FILE43=00000043.TIF
,FILE44=00000044.TIF
,FILE45=00000045.TIF
,FILE46=00000046.TIF
,FILE47=00000047.TIF

FILE48=00000048.TIF
,FILE49=00000049.TIF
,FILE50=00000050.TIF
,FILE51=00000051.TIF
,FILE52=00000052.TIF
,FILE53=00000053.TIF
,FILE54=00000054.TIF
,FILE55=00000055.TIF
,FILE56=00000056.TIF
,FILE57=00000057.TIF
,FILE58=00000058.TIF
,FILE59=00000059.TIF
,FILE60=00000060.TIF
,FILE61=00000061.TIF

FILE62=00000062.TIF
,FILE63=00000063.TIF
,FILE64=00000064.TIF
,FILE65=00000065.TIF
,FILE66=00000066.TIF
,FILE67=00000067.TIF
,FILE68=00000068.TIF
,FILE69=00000069.TIF
,FILE70=00000070.TIF
,FILE71=00000071.TIF
,FILE72=00000072.TIF
,FILE73=00000073.TIF
,FILE74=00000074.TIF
,FILE75=00000075.TIF

FILE76=00000076.TIF
,FILE77=00000077.TIF
,FILE78=00000078.TIF
,FILE79=00000079.TIF
,FILE80=00000080.TIF
,FILE81=00000081.TIF
,FILE82=00000082.TIF
,FILE83=00000083.TIF
,FILE84=00000084.TIF
,FILE85=00000085.TIF
,FILE86=00000086.TIF
,FILE87=00000087.TIF
,FILE88=00000088.TIF
,FILE89=00000089.TIF

FILE90=00000090.TIF
,FILE91=00000091.TIF
,FILE92=00000092.TIF
,FILE93=00000093.TIF
,FILE94=00000094.TIF
,FILE95=00000095.TIF
,FILE96=00000096.TIF
,FILE97=00000097.TIF
,FILE98=00000098.TIF
,FILE99=00000099.TIF
,FILE100=00000100.TIF
,FILE101=00000101.TIF
,FILE102=00000102.TIF
,FILE103=00000103.TIF

FILE104=00000104.TIF
,FILE105=00000105.TIF
,FILE106=00000106.TIF
,FILE107=00000107.TIF
,FILE108=00000108.TIF
,FILE109=00000109.TIF
,FILE110=00000110.TIF
,FILE111=00000111.TIF
,FILE112=00000112.TIF
,FILE113=00000113.TIF
,FILE114=00000114.TIF
,FILE115=00000115.TIF
,FILE116=00000116.TIF
,FILE117=00000117.TIF

FILE118=00000118.TIF
,FILE119=00000119.TIF
,FILE120=00000120.TIF
,FILE121=00000121.TIF
,FILE122=00000122.TIF
,FILE123=00000123.TIF
,FILE124=00000124.TIF
,FILE125=00000125.TIF
,FILE126=00000126.TIF
,FILE127=00000127.TIF
,FILE128=00000128.TIF
,FILE129=00000129.TIF
,FILE130=00000130.TIF
,FILE131=00000131.TIF

FILE132=00000132.TIF
,FILE133=00000133.TIF
,FILE134=00000134.TIF
,FILE135=00000135.TIF
,FILE136=00000136.TIF
,FILE137=00000137.TIF
,FILE138=00000138.TIF
,FILE139=00000139.TIF
,FILE140=00000140.TIF
,FILE141=00000141.TIF
,FILE142=00000142.TIF
,FILE143=00000143.TIF
,FILE144=00000144.TIF
,FILE145=00000145.TIF

FILE146=00000146.TIF
,FILE147=00000147.TIF
,FILE148=00000148.TIF
,FILE149=00000149.TIF
,FILE150=00000150.TIF
,FILE151=00000151.TIF
,FILE152=00000152.TIF
,FILE153=00000153.TIF
,FILE154=00000154.TIF
,FILE155=00000155.TIF
,FILE156=00000156.TIF
,FILE157=00000157.TIF
,FILE158=00000158.TIF
,FILE159=00000159.TIF

FILE160=00000160.TIF
,FILE161=00000161.TIF
,FILE162=00000162.TIF
,FILE163=00000163.TIF
,FILE164=00000164.TIF
,FILE165=00000165.TIF
,FILE166=00000166.TIF
,FILE167=00000167.TIF
,FILE168=00000168.TIF
,FILE169=00000169.TIF
,FILE170=00000170.TIF
,FILE171=00000171.TIF
,FILE172=00000172.TIF
,FILE173=00000173.TIF

FILE174=00000174.TIF
,FILE175=00000175.TIF
,FILE176=00000176.TIF
,FILE177=00000177.TIF
,FILE178=00000178.TIF
,FILE179=00000179.TIF
,FILE180=00000180.TIF
,FILE181=00000181.TIF
,FILE182=00000182.TIF
,FILE183=00000183.TIF
,FILE184=00000184.TIF
,FILE185=00000185.TIF
,FILE186=00000186.TIF
,FILE187=00000187.TIF

FILE188=00000188.TIF
,FILE189=00000189.TIF
,FILE190=00000190.TIF
,FILE191=00000191.TIF
,FILE192=00000192.TIF
,FILE193=00000193.TIF
,FILE194=00000194.TIF
,FILE195=00000195.TIF
,FILE196=00000196.TIF
,FILE197=00000197.TIF
,FILE198=00000198.TIF
,FILE199=00000199.TIF
,FILE200=00000200.TIF
,FILE201=00000201.TIF

FILE202=00000202.TIF
,FILE203=00000203.TIF
,FILE204=00000204.TIF
,FILE205=00000205.TIF
,FILE206=00000206.TIF
,FILE207=00000207.TIF
,FILE208=00000208.TIF
,FILE209=00000209.TIF
,FILE210=00000210.TIF
,FILE211=00000211.TIF
,FILE212=00000212.TIF
,FILE213=00000213.TIF
,FILE214=00000214.TIF
,FILE215=00000215.TIF

FILE216=00000216.TIF
,FILE217=00000217.TIF
,FILE218=00000218.TIF
,FILE219=00000219.TIF
,FILE220=00000220.TIF
,FILE221=00000221.TIF
,FILE222=00000222.TIF
,FILE223=00000223.TIF
,FILE224=00000224.TIF
,FILE225=00000225.TIF
,FILE226=00000226.TIF
,FILE227=00000227.TIF
,FILE228=00000228.TIF
,FILE229=00000229.TIF

FILE230=00000230.TIF
,FILE231=00000231.TIF
,FILE232=00000232.TIF
,FILE233=00000233.TIF
,FILE234=00000234.TIF
,FILE235=00000235.TIF
,FILE236=00000236.TIF
,FILE237=00000237.TIF
,FILE238=00000238.TIF
,FILE239=00000239.TIF
,